

**GLOBĀLĀ KONKURĒTSPĒJA, ILGTSPĒJA UN ZAĻĀ
DIMENSIJA: BIZNESA CIKLI UN FINANŠU PIEEJAMĪBA
EIROPĀ UN LATVIJĀ**

IV Banku augstskolas starptautiskā studentu pētniecisko darbu konference

**GLOBAL COMPETITIVENESS, SUSTAINABILITY AND
GREEN DIMENSION: BUSINESS CYCLES AND THE
ACCESS TO FINANCE IN EUROPE AND LATVIA**

4th International Student Research Conference at BA School of Business and Finance

TĒŽU KRĀJUMS / PROCEEDINGS

Redakcijas kolēģija/ Editorial Bord:

Prof. Dzintra Atstāja
Banku augstskola/ BA School of Business and Finance

Dr. Sandra Kraže
Banku augstskola/ BA School of Business and Finance

Andris Nātriņš
Banku augstskola/ BA School of Business and Finance

Santa Bērziņa
Banku augstskola/ BA School of Business and Finance

Ieva Purviņa
Banku augstskola/ BA School of Business and Finance

Konferences zinātniskā komiteja/Conference Scientific Committee:

Asoc.prof. Andris Sarnovičs
Banku augstskola/ BA School of Business and Finance

Asoc.prof. Līga Peiseniece
Banku augstskola/ BA School of Business and Finance

Asoc.prof. Jānis Strautmanis
Banku augstskola/ BA School of Business and Finance

Asoc.prof. Jānis Grasis
Banku augstskola/ BA School of Business and Finance

Doc. Elita Lielā
Banku augstskola/ BA School of Business and Finance

Doc. Gunta Innuse
Banku augstskola/ BA School of Business and Finance

Doc. Māris Krastiņš
Banku augstskola/ BA School of Business and Finance

Doc. Biruta Pūle
Banku augstskola/ BA School of Business and Finance

Lekt. Dita Danosa
Banku augstskola/ BA School of Business and Finance

Doc. Tatjana Mavrenko
Banku augstskola/ BA School of Business and Finance

Doc. Anda Ziemele
Banku augstskola/ BA School of Business and Finance

Prof. Dzintra Atstāja
Banku augstskola/ BA School of Business and Finance

Andris Nātriņš
Banku augstskola/ BA School of Business and Finance

© Banku augstskola
BA School of Business and Finance

© Biznesa un finanšu pētniecības centrs
Business and Financial Research Center

PRIEKŠVĀRDS / FOREWORD

As a result of 4th International Student Research Conference held at BA School of Business and Finance “Global Competitiveness, Sustainability and Green Dimension: Business Cycles and the Access to Finance in Europe and Latvia” and project “Nordplus Horizontal 2014-10153 ”Business Startups in Baltic Region” the following papers have been chosen to be published in the proceedings.

The issue comprises 3 chapters:

-
1. ACCESS TO FINANCE AND FINANCIAL MANAGEMENT
IN LATVIA UNDER GLOBALIZATION
 2. COMPANY MANAGEMENT AND COMPETITIVENESS
 3. GREEN ECONOMY AND START-UPS
-

The authors of research papers are responsible for quality of research papers (language, content, etc.).

SATURS / CONTENTS

I

FINANŠU PIEEJAMĪBA UN FINANŠU PĀRVALDĪBA LATVIJĀ GLOBĀLO PROCESU KONTEKSTĀ / ACCESS TO FINANCE AND FINANCIAL MANAGEMENT IN LATVIA UNDER GLOBALIZATION

Elza Dišlere JAUNDIBINĀTĀ LAUKSAIMNIECĪBAS UZŅĒMUMA SIA “X” PIEMĒROTĀKĀ FINANSĒŠANAS AVOTA PIESAISTE	7
Mihails Čebotars NAUDAS PĀRVALDĪBAS RISINĀJUMU IZMANTOŠANA UZŅĒMUMĀ.....	11
Jūlija Rogozova BĀZELE III UN TĀS IETEKME UZ SEB BANKAS KAPITĀLA PIETIEKAMĪBU	20
Randev Nissanka Dias SUSTAINABILITY FOCUS IN BUSINESS PROCESS OUTSOURCING.....	28
Jānis Kālis HIPOTEKĀRO KREDĪTU NOZĪME MĀJSAIMNIECĪBU DZĪVES APSTĀKĻU UZLABOŠANĀ LATVIJĀ	32
Kristaps Kaņeps PASAŽIERU EKSPRESS PĀRVADĀJUMU UZŅĒMUMA ATTĪSTĪŠANAS IESPĒJAS LATVIJĀ.....	35
Margarita Matjanova KORPORATĪVAS SOCIĀLAS ATBILDĪBAS IETEKME UZ KREDĪTIESTĀDES FINANŠU REZULTĀTIEM.....	42

II

UZŅĒMUMU VADĪBA UN KONKURĒTSPĒJA / COMPANY MANAGEMENT AND COMPETITIVENESS

Elīna Miķelsone VIRTUĀLO IDEJU MENEDŽMENTA PRODUKTU IZMANTOJUMS: SITUĀCIJA UN PERSPEKTĪVAS LATVIJĀ	45
Viktors Trulais ORGANIZĀCIJAS KULTŪRAS VADĪŠANA KONKURĒTSPĒJAS PAAUGSTINĀŠANAI.....	52
Lauris Zvanītājs KVALITĀTES VADĪBAS SISTĒMAS ISO 9001 IEVIEŠANA UZŅĒMUMĀ SIA „MAGMA”	55
Sanita Gorbačova ANALĪTISKO PROCEDŪRU PIEMĒROŠANA REVĪZIJAS PROCESĀ	58

III

ZAĻĀ EKONOMIKA UN UZŅĒMĒJDARBĪBAS UZSĀCĒJI / GREEN ECONOMY AND START-UPS

Elena Ghilardi NATURE PROTECTION, GREEN SOLUTIONS AND SUSTAINABILITY IN ITALY	61
Inyoung Min, Minjae Cho KOREA ON THE WAY TO ENVIRONMENTAL SUSTAINABLE DEVELOPMENT	66
Djogny Faty, Tasnime Mohammed, Anmar Maze, Emilie Deffontaines GREEN ECONOMICS AND SUSTAINABILITY IN FRANCE	69
Sila Altun, Hale Nur Can, Sami Karabulut, Bilal Sofu GREEN ECONOMICS AND SUSTAINABILITY IN TURKEY	75
Gabriela Samkova, Andrea Kozejova GREEN ECONOMICS AND SUSTAINABILITY IN CZECH REPUBLIC	81
Lars Bruins NATURE PROTECTION, GREEN SOLUTIONS AND SUSTAINABILITY IN THE COUNTRY	88
Rosalien Dijkstra HOLLAND – THE GREEN GIANT?	92
Simone Snoek NATURE PROTECTION, GREEN SOLUTIONS AND SUSTAINABILITY IN THE NETHERLANDS	97
Deniss Nikolajev, Jana Peterson, Darja Petuhhova OVERVIEW OF GREEN ECONOMY AND SUSTAINABILITY IN ESTONIA.....	102
Lennart Volders NATURE PROTECTION, GREEN SOLUTIONS AND SUSTAINABILITY IN NETHERLANDS	107
Martin Varhaník SLOVAK ENVIRONMENTAL TRENDS	115
Māris Freifalts, Matīss Pļavenieks, Evija Roķe, Ingus Rozenfelds	
Sintija Trepša SAULKRASTU EKOSISTĒMU EKONOMISKAIS NOVĒRTĒJUMS	120
Alise Šica ENVIRONMENTALLY FRIENDLY INVESTMENT	126
Jēkabs Dambergs ATBALSTA IESPĒJAS JAUNAJIEM UZŅĒMUMIEM LATVIJĀ UN EIROPAS SAVIENĪBĀ	127
Mārcis Mūrnieks GREEN INVESTMENTS, PROJECTS AND SUPPORT	137
TO START-UP IN LATVIA	137
Ieva Čuriška GOOD PRACTICES OF DIFFERENT SECTORS; RELEVANT TO ENVIRONMENTAL TECHNOLOGIES AND ECO INNOVATIONS	142

I

**FINANŠU PIEEJAMĪBA UN FINANŠU PĀRVALDĪBA
LATVIJĀ GLOBĀLO PROCESU KONTEKSTĀ**

**ACCESS TO FINANCE AND FINANCIAL
MANAGEMENT IN LATVIA UNDER
GLOBALIZATION**

JAUNDIBINĀTĀ LAUKSAIMNIECĪBAS UZŅĒMUMA SLA "X" PIEMĒROTĀKĀ FINANSĒŠANAS AVOTA PIESAISTE

Elza Dišlere

Banku augstskola/ BA School of Business and Finance (Latvia)

Tēzes/ Abstract

Uzņēmējdarbībai mūsdienās ir liela nozīme. Tās labvēlīgā vide ir viens no galvenajiem ekonomikas virzītājspēkiem, ko veido prasmīgi uzņēmēji, kuri savas biznesa idejas un ieceres cenšas veiksmīgi realizēt, kā rezultātā tiktu sasniegts uzņēmēju mērķis - peļņas gūšana. Tā kā pasaule attīstās ļoti strauji, un nav pieļaujama sabiedrībā stagnācija, tad ļoti svarīgi mūsdienās ir sekot līdzi tehnoloģiju attīstībai, modes tendencēm, jaunām metodēm un citām lietām, kas prasa uzņēmumam būt visu laiku attīstībā, kur vienmēr ir nepieciešami papildus naudas līdzekļi.

Uzņēmumi atšķiras pēc to darbības lieluma un specifikas, tātad arī pēc nepieciešamā finansējuma, tāpēc viens no svarīgākajiem posmiem ir uzņēmējdarbības uzsākšana, kad ir nepieciešami papildus resursi. Tomēr arī uzņēmējiem savas darbības laikā, paplašinot savu darbību vai attīstoties, ir nepieciešams papildus finansējums, tāpēc ir ļoti svarīgi apzināties, kurā attīstības fāzē ir konkrētais uzņēmums, kādam mērķim ir nepieciešami papildus resursi un kurš no finansējuma veidiem ir vispiemērotākais, lai spētu izpildīt savas saistības nākotnē.

Mūsdienās, uzsākot uzņēmējdarbību, vienmēr viena no aktuālākajām problēmām ir finansējuma atrašana un iegūšana. Tā kā, uzsākot uzņēmējdarbību, ne vienmēr ir pietiekams daudzums līdzekļu, lai uzsāktu savu saimniecisko darbību, tad uzņēmējiem ir jāmeklē palīdzība no ārējiem avotiem, bet arī ne vienmēr tiek iegūts šis atbalsts, jo svarīgi ir pārliecināt finansējuma devējus, ka uzsāktā uzņēmējdarbība nesīs ienākumus, būs spējīga konkurēt un attīstīties, un, protams, spēs norēķināties par savām saistībām. Tāpēc uzsākot uzņēmējdarbību, ir jānosaka nepieciešamais finansējuma apjoms, un jāastāda naudas plūsma, lai varētu saprast, cik ilgā laikā uzņēmums būs spējīgs atmaksāt aizņēmumu, un lai finansējuma devējs būtu pārliecināts, ka konkrētais uzņēmējs būs gatavs norēķināties par savām saistībām.

Aktualitāte mūsdienās ir tā, ka ar katru gadu palielinās to iedzīvotāju skaits, kuri apsver iespēju uzsākt savu uzņēmējdarbību un jau ir to uzsākuši. Tāpēc ne vienmēr jaunajiem uzņēmējiem pietiek ar pašu finansējumu, tāpēc ir nepieciešamība pēc ārējā finansējuma piesaistes. Centrālās statistikas pārvaldes dati liecina, ka jaunizveidoto uzņēmumu skaits ar katru gadu pieaug, un jau 2009. gadā tie bija 19 093 uzņēmumi, tad 2010. gadā tie jau bija 18 322 uzņēmumi, bet 2011. gadā tie jau bija 21 220 jaunizveidoti uzņēmumi. Tātad ar katru gadu ir vērojama jaunu uzņēmēju saimnieciskās darbības uzsākšana.

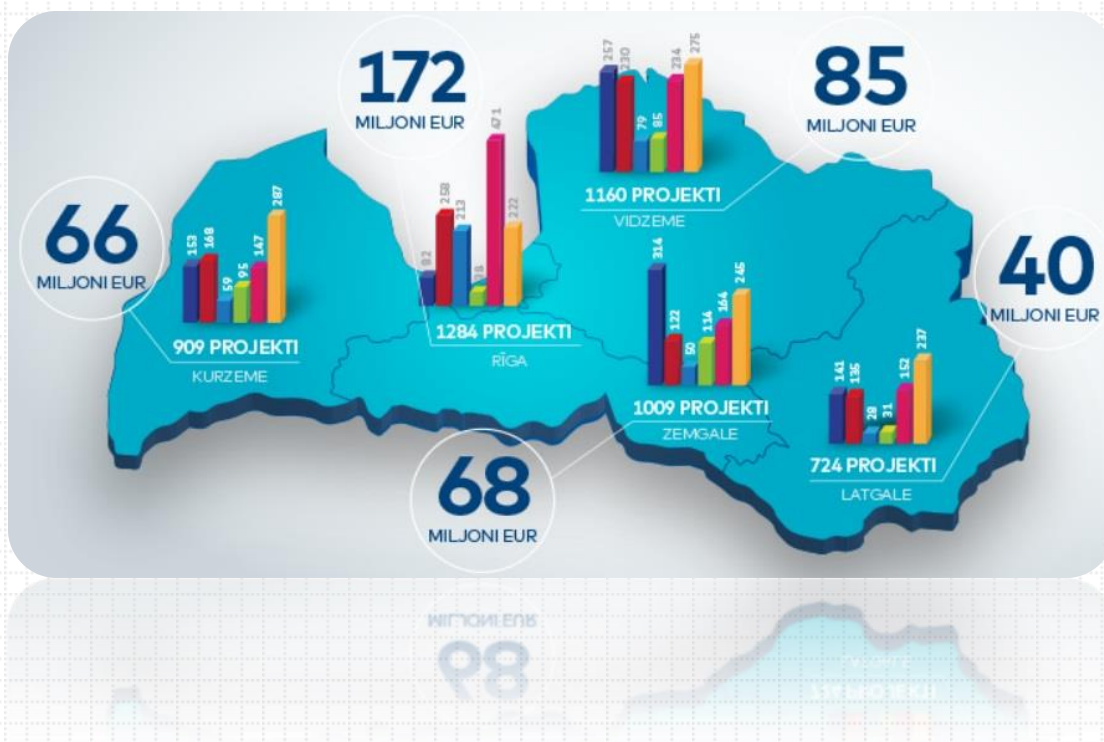
Lauksaimniecība ir nozīmīga tautsaimniecības nozare. Tā ir lielākā zemes izmantotāja, tā ir pārtikas apgādātāja un viena no galvenajām darba nodrošinātājām tieši laukos, kā arī saglabā un uztur apkārtējo vides kvalitāti. Lauksaimniecības nozare Latvijā pēdējos gados piedzīvo strauju attīstību – pieaug eksports, bet saražotās produkcijas apjomi, pat neraugoties uz globālo krīzi, nav samazinājušies. Lauku saimniecību skaits 2010. gadā ir 83 386, no kurām pēc specializācijas veida 17 662 ir piena lopkopība. 2012. gadā Latvijas nozīmīgākajā lopkopības nozarē piena ražošanā bija kāpums par 5 %, kas ir pozitīvi vērtējams pēc iepriekšējos gadus teju nemainīgā piena ražošanas apjoma. Šajā nozarē ir svarīgi ieguldīt uzņēmuma attīstībā un tehnoloģiskajā uzlabošanā, tāpēc uzņēmumiem gan jaundibinātiem, gan jau strādājošiem ir nepieciešams ārējo finansējumu atbalsts.

Uzņēmums SIA “X” ir lauksaimniecības uzņēmums, kurš nodarbošies ar lopkopību - bioloģisko lauksaimniecību, kā arī nodarbošies ar graudkopību, lai nodrošinātu lauksaimniecības barību. Tā kā saimniecība attīstās un paplašinās, tad uzņēmumam ir nepieciešama investīcija jaunas kūts celtniecībai – vecās kūts rekonstrukcijai 50 000 EUR apmērā. Uzņēmuma ienākumu avots būs no piena nodošanas, no liellopu realizācijas un no Eiropas Savienības fondu atbalsta maksājumiem. Uzņēmums saņems šādus Eiropas Savienības fondu atbalsta maksājumus: par platībām, par laukaugu platībām, par liellopiem, par pienu, par nelabvēlīgiem dabas apstākļiem teritorijās, kas nav kalnu teritorijas, kā arī par bioloģisko lauksaimniecību.

Piemērotākais iekšējais finansēšanas avots jaundibinātam lauksaimniecības uzņēmumam ir rezervju veidošana, jo tā kā tas būs jaundibināts uzņēmums, tad nesadalītās peļņas tam vēl nav, kā arī uzkrājumi nav vēl jāveido. No ārējiem finansēšanas avotiem, ņemot vērā, ka tas ir nepieciešams būvniecībai, piemērotākais ir bankas investīciju kredīts un “Latvijas Attīstības finanšu institūcija Altum” piedāvātās atbalsta programmas MVU izaugsmes programmas investīciju virziens - lauksaimnieku investīciju aizdevumu programma.

Ņemot vērā kredīta atmaksas grafikus un aizdevuma saņemšanas nosacījumus, piemērotākais ārējais finansēšanas avots jaundibināta lauksaimniecības uzņēmuma SIA “X” projektam – kūts būvniecība – ir “Latvijas Attīstības finanšu institūcija Altum” piedāvātās MVU izaugsmes atbalsta programmas investīciju virziens - lauksaimnieku investīciju aizdevumu programma. 1.1. attēlā var redzēt “Latvijas Attīstības finanšu institūcijas Altum” sniegto aizdevumu atbalstu programmas darbības rezultātus - Latvijas uzņēmumu skaitu pa Latvijas novadiem, kas saņēmuši aizdevumus kopš 2009. gada.

Lauksaimniecības uzņēmuma SIA “X” ir spējīgs piecos gados palielināt liellopu skaitu līdz 50 liellopiem, kas ir plānotās kūts ietilpība. Sastādītās naudas plūsmas pirmie pieci gadi pierāda, ka uzņēmums būs spējīgs atmaksāt aizdevuma pamatsummu un procenta maksājumus, kā arī veikt investīciju pamatlīdzekļu iegādei pirmajos divos gados. Tā kā aizdevuma termiņš ir 10 gadi, tad arī naudas plūsma tika sastādīta 10 gadiem, bet uzsvars tika likts uz pirmajiem 5 gadiem, kad var objektīvi prognozēt uzņēmuma saimniecisko darbību, bet arī naudas plūsmas 6. līdz 10. gads deva priekšstatu, ka uzņēmums būs spējīgs atmaksāt aizdevumu, ņemot vērā, ka naudas plūsma tika sastādīta, vērtējot sliktāko variantu uzņēmuma attīstībā.

1.1. attēls. Latvijas uzņēmumu skaits, kas saņēmuši aizdevumus un to lielums kopš 2009. gada

Avots: Latvijas Attīstības finanšu institūcija Altum (2014)

Literatūras saraksts/ Reference List

1. LR likums "Gada pārskata likums" (2014), Latvijas Vēstnesis, Rīga
2. LR likums "IIN likums" (2014), Latvijas Vēstnesis, Rīga
3. LR likums "Komerclikums" (2014), Latvijas Vēstnesis, Rīga
4. LR likums "Mikrouzņēmuma nodokļa likums" (2014), Latvijas Vēstnesis, Rīga
5. LR likums "Mikrouzņēmuma nodokļa likums" (2015), Latvijas Vēstnesis, Rīga
6. LR likums "Par individuālo (ģimenes) uzņēmumu un zemnieka vai zvejnieka saimniecību" (2014), Latvijas Vēstnesis, Rīga
7. LR likums "Par grāmatvedību" (2014), Latvijas Vēstnesis, Rīga
8. LR likums "UIN likums" (2014), Latvijas Vēstnesis, Rīga
9. Arnold, G. (2008), Corporate financial management, PearsonFinancialTimes/PrenticeHall, Harlow, Eng., NewYork
10. Atherton, A. (2012), "Cases of start-up financing", International Journal of Entrepreneurial Behaviour & Research, Vol.18 No.1 pp.
11. Baltgailis, J. (1999), Finanšu vadīšanas pamati pārejas ekonomikā, Baltijas Krievu institūts, Rīga
12. Berggren, B., Silver, L. (2010), "Financing entrepreneurship in different regions", Journal of Small Business and Enterprise Development, Vol.17 No.2 pp. 230-246

13. Borgia, D., Newman, A. (2012), "The influence of managerial factors on the capital structure of small and medium-sized enterprises in emerging economies", *Journal of Chinese Entrepreneurship*, Vol.4 No.3 pp. 180-205
14. Coleman, S., Robb, A. (2012), "Capital structure theory and new technology firms: is there a match? ", *Management Research review*, Vol.35 No.2 pp. 28-47
15. Diderihs, H. (2000), *Uzņēmuma ekonomika*, izdevniecība Zinātne, Rīga
16. Džule, Z., Krecere, Z. (2010), "Izvēle - mikrouzņēmums vai sabiedrība ar ierobežotu atbildību -, ko dibināt?", pieejams: <http://www.ifinances.lv/lat/mikromenesis/skaidrojumi?doc=4169>(skatīts 2014. gada 16. maijā)
17. Januška, M. (2002), *Finansu un grāmatvedības kontrole firmā*, Merkūrijs Lat, Rīga
18. Ludboržs, A. (2007), *Apgrozāmā kapitāla vadīšana nelielos uzņēmumos*, Lietišķās informācijas dienests, Rīga
19. Powers, M., Needles, B.E., Crosson, S.V. (2011), *Financial and Managerial Accounting principles*, South-WesternCengageLearning Australia, Mason
20. Rodionova, L. (2004), *Finanšu vadības rokasgrāmata*, Dienas Bizness, Rīga
21. Rurāne, M. (2007), *Uzņēmuma finanses*, apgāds Jumava, Rīga
22. Saksonova, S. (2006), *Uzņēmuma finanšu vadības praktiskās metodes*, Merkūrijs Lat, Rīga
23. Scarborough, N.M., Wilson, D. L., Zimmerer, T.W. (2009), *Effective Small Business Management*, UpperSaddleRiver, New Jersey
24. Sloman, S., Hinde, K. (2007), *Economics for business*, GraficasEstella, Navarro, Spain
25. Šneidere, R. (2009), *Finanšu analīzes metodes uzņēmuma maksātspējas prognozēšanai*, Lietišķās informācijas dienests, Rīga
26. Subatnieks, K. (2008), "Komerccarbības naudas plūsma", Drukātava, Rīga

Darbā izmantota šādu organizāciju interneta vietnēs pieejamā informācija: Citadele banka (2014), Danske bank (2014), DNB banka (2014), Finanšu portāls kreditiem.lv (2014), Latvijas Attīstības finanšu institūcija Altum (2014), Euribor-EBF (2014),FKTK klientu skola (2014), Latvijas Līzinga devēju asociācija (2014), Lauka atbalsta dienests (2013), Līzingi.lv (2014), LR Centrālā statistikas pārvalde (2014), Lursoft (2014), Naudabiznesam.lv (2014), Nordea banka (2014), "SEB banka (2014), Swedbank (2014), Trasta komercbanka (2014), VID (2014).

NAUDAS PĀRVALDĪBAS RISINĀJUMU IZMANTOŠANA UZŅĒMUMĀ

Mihails Čebotars

Banku augstskola/ BA School of Business and Finance

Tēzes/ Abstract

Atslēgas vārdi: naudas pārvaldība, izmaksu samazināšana, centralizēšana, rentabilitātes paaugstināšana.

Mūsdienu mainīgajā uzņēmējdarbības vidē ir īpaši svarīgi fokusēties uz uzņēmuma darbības rentabilitātes celšanu. Samazinot uzņēmuma izmaksas un vienlaikus saglabājot vai pat ceļot uzņēmuma peļņas apjomus, tā darbība kļūst rentablāka. Tomēr tajā pašā laikā ir jā rūpējas par uzņēmuma saimnieciskās darbības ilgtspēju, kas ietver prasmi atbilstoši pārvaldīt uzņēmuma rīcībā esošos resursus, t. sk. naudu tā, lai tiktu nodrošināta uzņēmuma rentabla darbība šodien un netiktu ietekmēta uzņēmuma rentablā darbība nākotnē.

Pētījuma mērķis ir izpētīt naudas pārvaldības būtību un mērķus, analizēt naudas pārvaldības risinājumu ieviešanas ietekmi uz uzņēmuma rentabilitāti, ar mērķi izteikt konkrētus priekšlikumus uzņēmuma rentabilitātes paaugstināšanai. Balstoties uz darba mērķa sasniegšanai izvirzīto uzdevumu rezultātiem un secinājumiem, tika izstrādāti priekšlikumi, kas var tikt realizēti konkrētā uzņēmumā, kā arī pēc uzņēmējdarbības profila līdzīgos uzņēmumos, to skaitā uzņēmumu grupās, kas darbojas dažādu valstu tirgos. Izteikto priekšlikumu realizēšana ļaus precīzāk identificēt un samazināt naudas pārvaldības izmaksas, kas veicinās uzņēmuma konkurētspēju un palielinās tā saimnieciskās darbības neto peļņas robežu.

- **Problēma:**
 - Neatbilstoši organizēti naudas pārvaldības procesi uzņēmumā rezultējas ar augstu manuālo darbu apjomu, neatbilstošu pienākumu sadalījumu un augstākām izmaksām.
- **Pētījuma objekts:**
 - Naudas pārvaldības process un risinājumi.
- **Pētījuma priekšmets:**
 - Naudas pārvaldības risinājumu izmantošanas iespējas uzņēmumā.
- **Hipotēze:**
 - Atbilstošu naudas pārvaldības risinājumu izmantošana uzņēmumā rada iespēju palielināt saimnieciskās darbības rentabilitāti.

Pētījuma autora definētā hipotēze tiks pārbaudīta veicot praktisku naudas pārvaldības risinājumu ieviešanu izvēlētajā uzņēmumā, novērtējot to ieviešanas finansiālo efektu, tā ietekmi uz uzņēmuma saimnieciskās darbības rentabilitāti. Izvirzītā mērķa sasniegšanai darba autors izvirza sekojošus uzdevumus:

1. Pamatojoties uz zinātniskās literatūras avotiem izpētīt naudas pārvaldības būtību un mērķus;
2. Veikt naudas pārvaldības risinājumu tirgus izpēti un apkopot iegūtos rezultātus;
3. Veikt izvēlētajā uzņēmuma saimnieciskai darbībai raksturīgo naudas pārvaldības procesu analīzi;
4. Noteikt atbilstošākos naudas pārvaldības risinājumus un izveidot piemērotāko uzņēmuma naudas pārvaldības modeli, tā funkcionēšanā paredzot izmaksu samazināšanu un uzņēmuma konkurētspējas celšanu;
5. Veikt noteikto naudas pārvaldības risinājumu ieviešanu konkrētajā uzņēmumā un novērtēt uzņēmuma ieguvumus, realizējot ierosinātās izmaiņas;
6. Izteikt priekšlikumus uzņēmuma rentabilitātes paaugstināšanai.

Pētījumā izmantotas sekojošas pētniecības metodes:

1. Vispārteorētiskā metode - literatūras atlase un bibliogrāfijas sastādīšana;
2. Analītiskā metode - iegūtās teorētiskās informācijas avotu analīze (to skaitā grāmatas, vārdnīcas, žurnālus, rakstus no zinātnisko rakstu datu bāzēm, resursus internetā u.c.);
3. Monogrāfiskā metode - analītiskās metodes pielietojuma gaitā radušos rezultātu interpretēšanai;
4. Deduktīvā metode - secinājumu izteikšanai no teorētiskā kā arī analītiskā viedokļa, balstoties uz pirmajām trīs minētajām pētniecības metodēm.

Pētījuma periods: 01.01.2013 - 31.12.2013.

Pētījums sastāv no trīs daļām – pirmajā daļā izstrādāta darba teorētiskā bāze, apkopojot pieejamo informāciju par naudas pārvaldības jēdzienu un naudas pārvaldības procesā ietvertajām aktivitātēm. Pētījumā otrajā daļā praktiski novērtēta bankas loma starptautisko uzņēmumu naudas pārvaldības procesa īstenošanā, noteikti bankas izvēles pamatnosacījumi un izpētīts naudas pārvaldības risinājumu tirgus un tā mainīgā vide. Balstoties uz darba pirmo un otro daļu, trešajā daļā tika izvēlēts konkrēts uzņēmums, un, balstoties uz tā darbības profilu, noteiktas uzņēmuma naudas pārvaldības vajadzības. Veikta uzņēmumam piemērotākās sadarbības bankas izvēle, atbilstošāko naudas pārvaldības risinājumu ieviešana, un aprēķināts realizēto izmaiņu finansiālais efekts.

Pētījuma rezultāti apstiprina darba autora izvirzīto hipotēzi, ka, atbilstošu naudas pārvaldības risinājumu izmantošana uzņēmumā rada iespēju palielināt saimnieciskās darbības rentabilitāti.

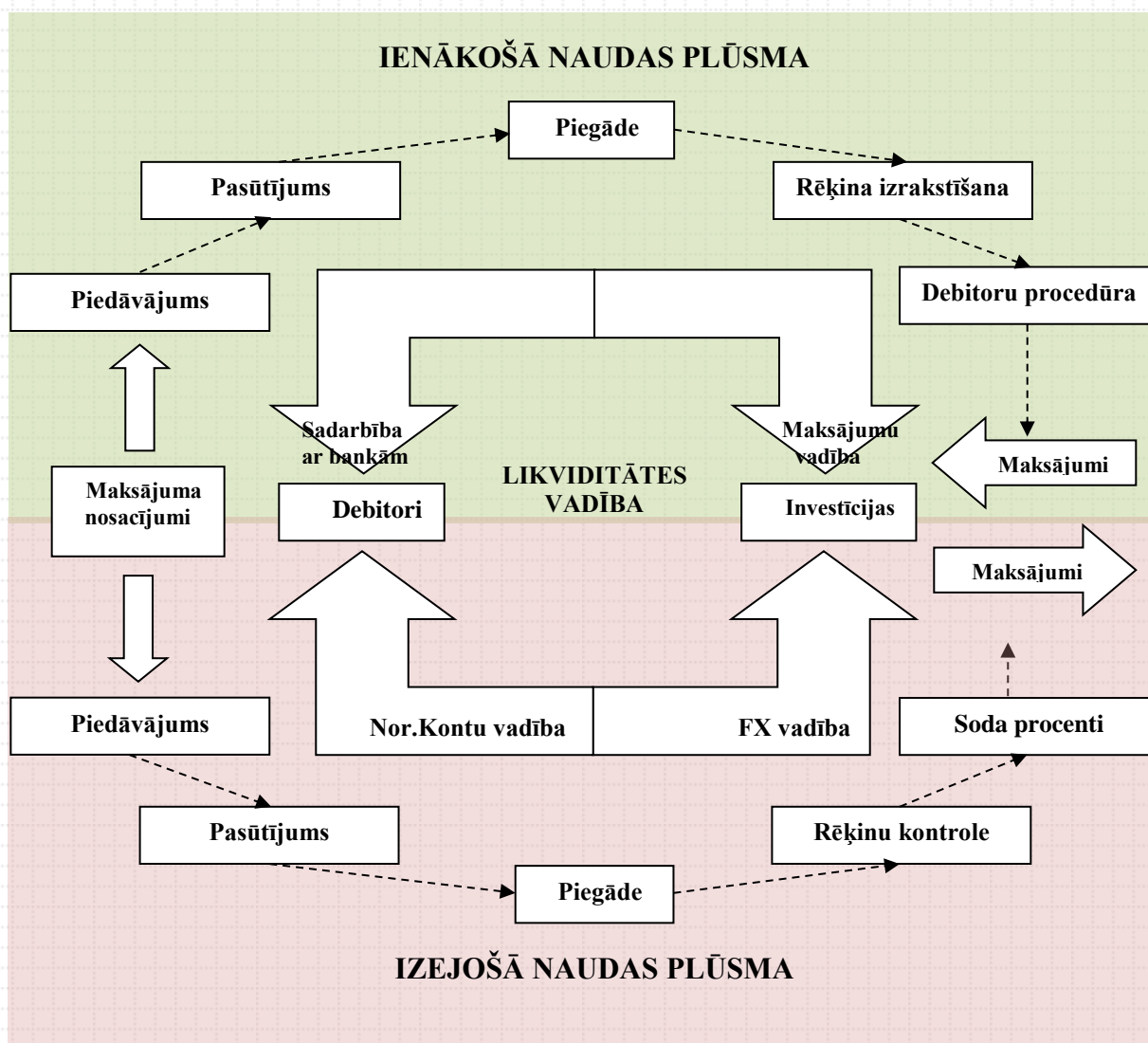
Finanšu krīze 2007-2009. gados ir mainījusi uzņēmumu finanšu plānošanas un pārvaldības virzienu. Beidzās periods, kurā līdzekļi saimnieciskās darbības nodrošināšanai varēja tikt iegūti salīdzinoši viegli un ātri, un uzņēmumu bankrotēšanas gadījumi pierādīja, ka saimnieciskās darbības apjomi nevar augt mūžīgi. Kā galvenā problēma veidojās

uzņēmējdarbības fokusa maiņa no ienākumu palielināšanas uz naudas pietiekamību uzņēmuma maksātspējīgas darbības nodrošināšanai. Sākās periods, kad tirgus pozīciju saglabāšanai bija jāsaņem rūpētās par saimnieciskās darbības ilgtspēju, citiem vārdiem sakot, nodrošinot uzņēmuma rentablu darbību šodien tā, lai tā neietekmētu uzņēmuma rentablu darbību nākotnē. Saimnieciskās darbības ilgtspējas nodrošināšana ietver prasmi kā atbilstošāk un efektīvāk pārvaldīt uzņēmuma rīcībā esošos resursus – darbaspēku, zemi, naudu un citus. Minēto resursu starpā nauda ir resurss, kas, īstenojot ekonomiski pamatotu saimniecisko darbību, paredz iespēju to izmantot pārējo resursu lietošanai vai iegādei, kas tādā veidā pierāda naudas kā resursa īpašo vērtību un nozīmīgumu to atbilstoši pārvaldīt.

Uzņēmumu naudas pārvaldības jēdziens Latvijā nav plaši pazīstams, tādēļ bieži vien vietējā tirgus uzņēmēji ar šo jēdzienu saprot risinājumus, kas saistīti ar skaidras naudas operācijām vai līdzekļu ieguldīšanu. Savukārt, individuālā līmenī mēs labi zinām kā atbilstoši pārvaldīt savu naudu: mums ir bankas konts, kurā glabājas naudas līdzekļi, ar pieejamo atlikumu mēs varam iepazīties internetā, vēsturiskie darījumi redzami konta izrakstā un tml. Tāpat mēs zinām, ka, lai parūpētos par savu labo dzīvi šodien tā, lai tā neietekmētu mūsu labo dzīvi nākotnē, mums ir regulāri jāseko līdzi naudas pietiekamībai un tam, lai ienākumi pārsniedz tēriņus. Līdzīgi arī uzņēmumiem - tiem, pārvaldot savus līdzekļus, ir aktuāli, lai naudas atlikumam var ērti sakot līdzi, ātri saņemt naudu no klientiem un ērti veikt maksājumus sadarbības partneriem, prognozēt naudas plūsmu, aizņemoties prātīgi un iespējas gadījumā - brīvos naudas līdzekļus izvietot peļņu nesošajos finanšu aktīvos. Naudas pārvaldības risinājumi uzņēmumiem šajā gadījumā ir instrumenti visu iepriekš minēto darbību veikšanai.

Nauda un tās pārvaldība

Veiksmīgas uzņēmējdarbības pamatā ir prasme pārvaldīt uzņēmuma rīcībā esošos resursus, to skaitā darbaspēku, zemi, iekārtas, naudu un citus. Minēto resursu starpā nauda ir uzskatāma par visvērtīgāko, kas galvenokārt skaidrojams ar to, ka ar pietiekošu naudas līdzekļu daudzumu uzņēmums var parūpēties par pārējo resursu pieejamību nepieciešamajā daudzumā un atbilstošajā kvalitātē. Nauda ir resurss, kas saglabā praktiski nemainīgu vērtību, un jebkurā brīdī var tikt pārvērsta kādā no citiem uzņēmuma saimnieciskās darbības nodrošināšanai nepieciešamiem resursiem, kas ir viens no iemesliem, kādēļ naudas pārvaldībai uzņēmumā ir jāpievērš īpaši liela uzmanība. (Tennent, 2012, p. 3). Naudas jēdziens var tikt definēts dažādi, tomēr klasiskā definīcija paredz, ka nauda ir uzskaites vienība, vērtības mērs, kas tiek izmantots kā maiņas līdzeklis. (Tucker, 2010, p. 611). Likviditātes un naudas plūsmu prognozēšanas teorijā - naudas, kā uzņēmējdarbības resursa definīcija nosaka, ka nauda ir skaidras naudas līdzekļi fiziskā veidā un bezskaidras naudas līdzekļi uzņēmuma bankas kontā, kas var tikt izmantoti norēķinu veikšanai. (Coyle, 2000, pp. 2-3). Darba autors ir iepazinies ar vairākiem naudas pārvaldības jēdziena skaidrojumiem un tiek secināts, ka dažādos avotos tas tiek skaidrots atšķirīgi, piemēram, dažos minēts, ka naudas pārvaldība attiecas uz ienākošās naudas plūsmas regulēšanas procesiem jeb to, kā nauda ienāk uzņēmumā, citi, savukārt šo jēdzienu skaidro ar maksājumu un norēķinu administrēšanas un līdzekļu ieguldīšanas procesu. Apskatītie skaidrojumi saturiski ir uzskatāmi par līdzīgiem, tādēļ ir izvēlēti trīs, kas pēc darba autora uzskatiem, vienkāršā izklāstā rada priekšstatu par naudas pārvaldības procesa būtību un mērķi. Finanšu un Kredītu enciklopēdiju vārdnīca naudas pārvaldības jēdzienu skaidro kā īpašu banku pakalpojumu kopumu, kas tiek sniegts korporatīviem klientiem, nodrošinot tiem iespēju konsolidēt uzņēmuma finanses un organizēt kontroli pār naudas plūsmām ar mērķi palielināt uzņēmuma ienākumus. (Панова et al., 2002, c. 968)

1.2. attēls. Naudas plūsmas modelis

Avots: Dolfie un Koritz, 1999. p. 2

Literatūras avotos biežāk pieminētais naudas pārvaldības jēdziena skaidrojums „Pelnīt naudu ar naudu” jau definīcijas sevī ietver prasmi gudri pārvaldīt uzņēmuma naudas līdzekļus, tomēr Eiropas naudas pārvaldības labākās prakses vadlīniju autori uzskata, ka pilnvērtīgāks skaidrojums varētu izskatīties šādi: „Pelnīt naudu no naudas, tās efektīvām pārvaldes procedūrām un atbalsta sistēmām”. Kopumā naudas pārvaldībai ir jābūt proaktīvam un elastīgam procedūru un rīcību kopumam, kas vērsts uz to, lai atbrīvotu uzņēmuma bilancē nodarbināto kapitālu, vienlaikus identificējot un samazinot administratīvās izmaksas, tādējādi palielinot uzņēmuma darbības efektivitāti. (Dolfie un Koritz, 1999, p. 1)

Vienkāršākais naudas pārvaldības jēdziena skaidrojums nosaka, ka tā ir uzņēmuma naudas līdzekļu pārvaldība, kur nozīmīga loma tiek piešķirta attiecībām ar kredītiestādēm. (Back, 1998, pp. 1-18)

Nauda atrodas nepārtrauktā kustībā, cirkulējot uz/no un ap biznesu, tādēļ tās pārvaldība bieži skaidro ar naudas plūsmas ciklu konceptu, kas sadalāms sekojošos posmos:

1. Ienākošā naudas plūsma – sākas ar brīdi, kad uzņēmuma klients veic pasūtījumu un beidzas, kad ir veikta izrakstītā rēķina apmaksā;
2. Izejošā naudas plūsma – sākas ar sadarbības partnera (piegādātāja) izvēli, pasūtījuma veikšanu un beidzas ar saņemtā rēķina apmaksu;
3. Likviditātes vadība – uzņēmuma maksāspējas uzturēšana, tajā skaitā, naudas līdzekļu īstermiņa un ilgtermiņa izvietošana, naudas plūsmas prognozēšana kā arī attiecību vadība/uzturēšana ar sadarbības komercbankām. (Berry, 2011, pp. 14-22)

Lai kontrolētu naudas plūsmas un sekotu līdzi uzņēmuma maksāspējai ir jāvērtē uzņēmumā organizētie procesi un izmaksas, kas saistītas ar to nodrošināšanu. Organizācijas naudas plūsmas modeļa struktūras vērtēšanai visbiežāk tiek izmantots paplašinātais naudas plūsmas ciklu modelis, skat. attēlu 1.2.

Veicot naudas plūsmas modeļa struktūras analīzi, ir iespējams padziļināti izvērtēt katru no posmiem, to lomu, izmaksas un nozīmīgumu konkrētā uzņēmumā. Veiktā analīze ļauj identificēt katrā posmā radušos izdevumu apjomu, t.sk. administratīvās izmaksas un komisijas maksas. Ir ļoti svarīgi ņemt vērā, ka augsts manuālā darbaspēka īpatsvars sadārdzina noteikto posmu un padara neparedzamākus tajā notiekošos procesus. Manuāli un/vai neatbilstoši organizētie procesi ir neproduktīvi, tie paredz papildu darbaspēka un laika patēriņu, kā arī lielu skaitu kļūdu un neprecizitāšu, tie rada uzņēmējdarbības slēptās izmaksas. (Vlastos, 2013)

Atklātās izmaksas ir identificējamas ar maksu, ko uzņēmums maksā par noteikta procesa realizēšanu un kopā ar šī procesa slēptajām izmaksām tās veido darbības un/vai procesa reālās jeb kopējās izmaksas. Reālo izmaksu apzināšanās ir pamats lēmumu pieņemšanai un atbilstošas produkta cenas noteikšanai. (Drury, 1992. pp. 273-274) Piemēram, novērtējot rēķina apmaksas reālās izmaksas, kā atklātās izmaksas var izdalīt bankas piemēroto komisijas maksu par pārskaitījumu un kā slēptās – grāmatveža veļtīto laiku šo maksājumu sagatavošanai un apmaksai.

Apkopojot iepriekš minēto, autors secina, ka veiksmīgas uzņēmējdarbības pamatā ir prasme pelnīt naudu no naudas un tās efektīvām pārvaldes procedūrām un atbalsta sistēmām - pārvaldīt uzņēmuma rīcībā esošo naudu, vairojot tās vērtību. Uzņēmuma izmaksas, kas saistītas ar naudas plūsmas modelī iekļautiem procesiem un, ir tieši saistītas ar uzņēmuma saimnieciskās darbības nodrošināšanu, var tikt uzskatītas par naudas pārvaldības procesa izmaksām, no kurām izdalāmas – slēptās un atklātās izmaksas. Atklātās izmaksas ir tieši saistītas ar sniegtajiem un/vai saņemtajiem pakalpojumiem, tādēļ tās ir vieglāk identificējamas, savukārt lielāko daļu izmaksu veido slēptās izmaksas, kas visbiežāk ir netieši saistītas ar saimnieciskās darbības nodrošināšanas un uzturēšanas procesiem. Atklāto naudas pārvaldības izmaksu identificēšana ir salīdzinoši vienkāršāka, tāpēc, ka nav jāveic sarežģīts izmaksu cēloņu identificēšanas process, turpretī slēpto izmaksu identificēšanai un samazināšanai ir jāveic procesu revīzija un izmaiņas to struktūrā. Atbilstošu naudas pārvaldības metožu pielietošana sniedz iespēju identificēt un samazināt administratīvās izmaksas, vienlaikus atbrīvojot uzņēmuma bilanci nodarbināto kapitālu.

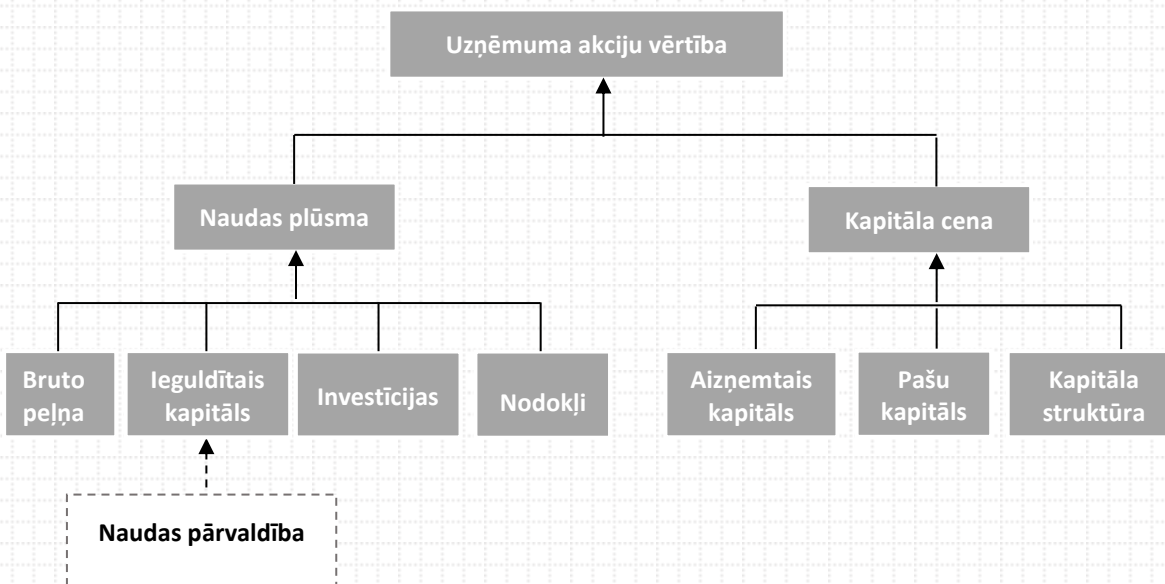
Naudas pārvaldības nozīmīgums

Atsaucoties uz darbā iepriekš secināto – katrā uzņēmumā tiek pārvaldīti dažādi resursi, to skaitā arī nauda. Naudas pārvaldību uzņēmumā var veikt gan tā vadītājs gan finanšu direktors (Weston un Goudzwaard, 1976. p. 121), tomēr ir uzņēmumi, kuros naudas pārvaldības pienākumu veic šim procesam īpaši pilnvarota persona – naudas pārvaldnieks, kam angļu valodā

atbilst termins Treasurer. Kembridžas Universitātes biznesa vārdnīca definē, ka naudas pārvaldnieks ir persona, kas atbild par uzņēmuma un/vai organizācijas naudu un bankas kontiem. (Cambridge University Press, 2014)

Starptautiskā Finanšu un Ekonomikas pētījumu vēstnesī publicētais zinātniskais pētījums par naudas pārvaldītāja lomu un naudas pārvaldīšanas tendencēm atklāj, ka finanšu krīze 2007-2009. gados ir mainījusi virzienu, kurā savu darbību fokusē uzņēmuma naudas pārvaldītāji – aizvietojojam ienākumus kā saimnieciskās darbības prioritāti ar naudas pieejamību uzņēmumā un organizācijas likviditātes nodrošināšanu. Beidzās periods, kurā papildu līdzekļi saimnieciskās darbības nodrošināšanai varēja tikt iegūti salīdzinoši ātri un sākās laiks, kad īpaša nozīme ir jāpiešķir efektīvu naudas pārvaldības procesu organizēšanai – ērtākai un ar zemākām reālām izmaksām, veidojot tos iespējami caurskatāmi un ar iespējami vienotu kontroli. (Polak et al., 2011. pp. 1-22)

Katra uzņēmuma un tā naudas pārvaldnieka mērķos jāietilpst organizācijas akciju ilgtermiņa vērtības pieaugumam, izprotot un mērot to sniegumu tirgus kontekstā, tādēļ turpinājumā tiks apskatīti uzņēmuma akcijas vērtību veidojošie principi, kā arī naudas pārvaldības procesu loma akcijas vērtības. Attēlā 1.3. apskatāma uzņēmuma akciju vērtības sastāvdaļas

1.3. attēls. Uzņēmumu akcijas vērtību veidojošie pamatprincipi

Avots: Dolfie un Koritz, 1999. p. 3

Uzņēmuma darbībā izmantojamā kapitāla cenu ietekmē aizņemtā un pašu kapitāla proporcija, kā arī to cenas. Aizņemtā kapitāla cena veidojas kā maksājami procenti par tā izmantošanu, taču arī pašu kapitāla izmantošana rada izmaksas – par tā cenu uzskatāma akcionāru sagaidāmā atdeve no kapitāla (ROE). (Baker un Martin, 2011. p. 192)

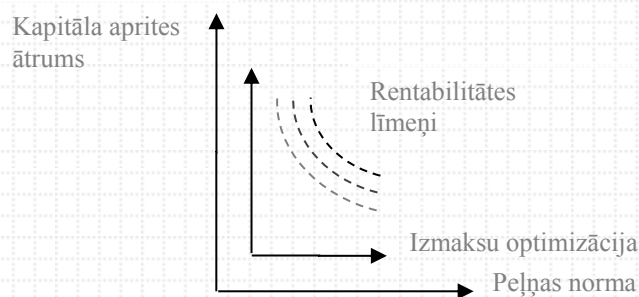
Akciju vērtību veido visas uzņēmuma nākotnes naudas plūsmas, kas ir diskontētas ar uzņēmumā nodarbinātā kapitāla cenu. Naudas plūsmas ir atkarīgas no vairākiem pamatprincipiem, to skaitā izmaiņām ieguldītajā kapitālā, kuras ir tieši ietekmējamas ar naudas

pārvaldības risinājumiem, tādējādi padarot to par vienu no uzņēmuma akciju vērtības palielināšanas instrumentiem. (Dolfie un Koritz, 1999. pp. 3-4) Kontroles trūkums pār uzņēmuma naudas plūsmām negatīvi ietekmē uzņēmuma darbību, un savukārt neefektīva naudas pārvaldība ir viens no iemesliem, kāpēc tiek traucēta un pat izbeigta uzņēmumu saimnieciskā darbība. (Jayanty un Mallya, 2011, p. 2)

Atbilstoši organizēta naudas pārvaldība, samazinot izmaksas, palielina uzņēmējdarbības peļņas normu un, atbrīvojot bilancē nodarbinātos aktīvus, uzlabo organizācijas rentabilitātes rādītājus. Kā viens no populārākajiem rādītājiem uzņēmuma rentabilitātes noteikšanai un salīdzināšanai tiek pielietots aktīvu atdeves rādītājs (ROA), kura aprēķins iekļauj peļņas normas un aktīvu aprites koeficientus, kas parāda, cik daudz tiek nopelnīts no katras ieguldītas kapitāla vienības. (Needles et al., 2011. p. 204)

Ņemot vērā iepriekš minēto, aprēķins darba turpinājumā parāda kā, atbilstoši organizēta, naudas pārvaldības var ietekmēt uzņēmuma aktīvu atdevi.

$$\begin{aligned}
 \text{Aktīvu rentabilitāte} &= \frac{\text{Peļņa}}{\text{Aktīvi}}; \\
 &= \frac{\text{Peļņa}}{\text{Aktīvi}} \times \frac{\text{Apgrozījums}}{\text{Apgrozījums}}; \\
 &= \frac{\text{Peļņa}}{\text{Apgrozījums}} \times \frac{\text{Apgrozījums}}{\text{Aktīvi}}; \\
 &= \text{Peļņas norma} \times \text{kapitāla aprites ātrums}
 \end{aligned}
 \tag{1.1}$$

1.4. attēls. Korelācija starp kapitāla aprites ātrumu un peļņas normu

Avots: Dolfie un Koritz, 1999. p. 4-5

Šīs formulas ilustrācija var tikt attēlot arī kā korelācija starp kapitāla aprites ātrumu un peļņas normu, skat. attēlu 1.4.

Atbilstoša naudas pārvaldība ir vienlīdz nozīmīga kā jaunos tā jau aktīvos uzņēmumos (Bort, 2004, p. 1300) Efektīvai naudas pārvaldībai ir jābūt prioritātei katrā uzņēmumā, nevis tikai lielos starptautiskajos koncernos, tomēr, nepārprotami – jo lielāks pats uzņēmums- jo lielāku finansiālu izdevīgumu tas iegūs veicot jaunu naudas pārvaldības procesu ieviešanu vai jau esošo uzlabošanu. (Berry, 2011, p. 15)

Tiek secināts, ka kapitāla aprites ātruma palielināšana paredz bilancē nodarbināto aktīvu atbrīvošanu, tādējādi uzlabojot uzņēmuma maksātspēju, un sniedzot iespēju izmantot atbrīvotos aktīvus uzņēmuma turpmākās saimnieciskās darbības uzturēšanai, investīcijām, kā arī tekošo saistību izpildei.

Izvērtējot kapitāla aprites ātrumu naudas plūsmu modeļa kontekstā, darba autors secina, ka izmantojot atbilstošus naudas pārvaldības risinājumus, var tikt atbrīvots bilancē nodarbinātais kapitāls – debitoru parādi. Ja vienlaikus tiek pagarināts arī kreditoru izrakstīto rēķinu apmaksas laiks, tādās robežās, kādās tas nerada papildu izmaksas, ir iespējams palielināt uzņēmuma kapitāla aprites ātrumu, tādējādi uzlabojot aktīvu rentabilitāti. Savukārt, samazinot, ar neefektīvi organizētiem procesiem saistītās izmaksas, ir iespējams palielināt saimnieciskās darbības peļņas normu.

Secinājumi

1. Rentablas uzņēmējdarbības pamatā ir prasme pārvaldīt uzņēmuma rīcībā esošos resursus, no kuriem par svarīgā var tikt uzskatīta nauda;
2. Lielāko daļu uzņēmumā organizēto procesu izmaksas veido slēptās, tās ir grūti identificējamas un veidojas procesos ar augstu manuālo darbu apjomu;
3. Naudas pārvaldība ir atbilstošu procedūru un risinājumu kopums, kas ļauj samazināt manuālo darbu apjomu uzņēmumā, tādējādi samazinot kopējās izmaksas;
4. Jebkuri uzņēmuma rīcībā esošie aktīvi, kuri nevar nekavējoties tikt izmantoti uzņēmuma saimnieciskās darbības nodrošināšanai, ir uzskatāmi par bilancē „iesaldētiem” aktīviem, kuru turpmākā atbrīvošana ir saistīta ar laiku un izmaksām;
5. Uzņēmumu grupai, kuras pārstāvniecības ir izvietotas dažādu valstu tirgos, atbilstošākais ir centralizēts naudas pārvaldības modelis. Tas paredz absolūtu kontroli par grupas līdzekļiem un procesiem pieļauj iespēju vienlīdzīgi visās pārstāvniecībās ieviest jaunus vai uzlabot esošos naudas pārvaldības procesus;
6. Ja uzņēmuma saimnieciskā darbība ietver POS norēķinu karšu pieņemšanas (nākotnē arī E-komercijas) risinājumus, kas rada būtiskas apkalpošanas izmaksas, tad kā sadarbības banka ir jāizvēlas kredītiestāde ar plašāko klientu loku, kas piedāvā zemākās komisijas maksas sevis emitētajām kartēm;
7. Vairāk nekā 60% uzņēmuma izmaksu par tā darbinieku veicamo skaidras naudas inkasācijas veikšanu sastāda slēptās izmaksas, kuras ir iespējams izdevīgi pārcelt uz uzņēmumu, kas nodarbojas ar skaidras naudas inkasācijas pakalpojumu sniegšanu;
8. Naudas pārvaldības risinājumu mainīgā vide paredz plašas pētījumā izvēlēta uzņēmuma naudas pārvaldības centralizēšanas iespējas, kā arī iespēju samazināt izdevumus par naudas pārvaldības risinājumu apkalpošanu (Starptanku komisijas maksu likmju izmaiņas);
9. Lietuvai pievienojoties Eiropas monetārai savienībai uzņēmumam ir iespēja izdevīgi konsolidēt visu Baltijas valstu pārstāvniecību līdzekļus Latvijā - valstī ar nozīmīgākiem saimnieciskās darbības apjomiem;
10. Darba autora izvirzītā hipotēze ir apstiprināta - izmantojot piedāvātos naudas pārvaldības risinājumus, tiek samazinātas uzņēmuma izmaksas, kā rezultātā par 0.50% palielinās uzņēmuma saimnieciskās darbības rentabilitāte, citiem vārdiem sakot, ieviešot piedāvātos risinājumus no katra 1 EUR, kas iegūts no preču pārdošanas, uzņēmums nopelnīs par 0.005 EUR vairāk.

Literatūras saraksts/ Reference List

1. Baker, Kent H., Martin, Gerald S. (2011), Capital Structure and Corporate Financing Decisions: Theory, Evidence, and Practice, John Wiley & Sons, Inc, Hamilton, Canada.
2. Berry, A. (2010), European Cash Management: Best Practice Handbook, Treasury Today Limited, Sandwich, United Kingdom.
3. Berry, A. (2011), European Cash Management: Best Practice Handbook, Treasury Today Limited, Sandwich, United Kingdom.
4. Bort, R. (2004), „The effectiveness of cash management policies: a case study of Hunyani flexible products”, pieejams: <http://www.interesjournals.org/er/july-2011-vol-2-issue-7/the-effectiveness-of-cash-management-policies-a-case-study-of-hunyani-flexible-products> (skatīts 2014. gada 28. aprīlī).
5. Cambridge University Press (2014), „English definition of Treasurer”, pieejams: <http://dictionary.cambridge.org/dictionary/business-english/treasurer>. (skatīts 2014. gada 24. martā).
6. Coyle, B. (2000), Cash Flow Forecasting & Liquidity, The Chartered Institute of Bankers: Fitzroy Dearborn Publishers, Chikago and London.
7. Dolfie, M., Koritz, A. (1999), European Cash Management: A Guide to Best Practice, John Wiley & Sons, Inc, West Sussex.
8. Drury, C. (1992), Management and Cost Accounting, Huddersfield Polytechnic, UK.
9. Jayanty, S., Mallya, A. (2011), „Cash Management- An Insight”, pieejams: <http://www.infosys.com/finacle/solutions/thought-papers/Documents/Cash-anagement-An-Insight.pdf> (skatīts 2014. gada 10. janvārī).
10. Polak, P., Robertson, D., Lind, M. (2011), „The New Role of the Corporate Treasurer: Emerging Trends in Response to the Financial Crisis”, International Research Journal of Finance and Economics, No 78.
11. Tennent, J. (2012), Guide to Cash Management: How to avoid a business credit crunch, John Wiley & Sons, Inc, Hoboken, New Jersey.
12. Tucker, Irvin B. (2010), Economics for Today 6th Edition, Cengage Learning Inc, Canada.
13. Vlastos, K. (2013) „3 Hidden Costs of Your Current Business Processes”, pieejams: <http://www.gocanvas.com/content/blog/post/3-hidden-costs-of-your-current-business-processes> (skatīts 2014. gada 21. aprīlī).
14. Weston, Fred J., Goudzwaard Maurice B. (1976), Treasurer's handbook, Dow Jones-Irwin, University of California, USA.
15. Панова, Г. (2002) Финансово-кредитный энциклопедический словарь, издательство „Финансы и Статистика”, Москва, Россия.

BĀZELE III UN TĀS IETEKME UZ SEB BANKAS KAPITĀLA PIETIEKAMĪBU

Jūlija Rogozova

Banku augstskola/ BA School of Business and Finance (Latvia)

Tēzes/ Abstract

Atslēgas vārdi: SEB AB finanšu grupa, Bāzeles II noteikumu sistēma, Bāzeles III noteikumu sistēma, kapitāla pietiekamība.

Ievads

21. gadsimta sākumā ASV un Eiropā izveidojās tā saucamie mājokļu tirdzniecības spekulatīvie burbuļi, kas 2008. gadā sāka plīst. Šī iemesla dēļ vairāki nozīmīgi ASV finanšu sektora dalībnieki bankrotēja. Līdzīgi domino efektam, arī Eiropā bankas sāka ciest lielus zaudējumus un bankrotēt. Tā sākās globālā finanšu krīze, kas visvairāk skāra tieši finanšu sektora dalībniekus – kredītiestādes.

Globālās finanšu krīzes ietekme uz finanšu sektoru bija diez gan graužoša. Tas norādīja uz esošajā finanšu sektora regulējuma būtiskām nepilnībām. Šī iemesla dēļ tika izstrādāta Bāzeles III noteikumu sistēma ar mērķi izvairīties no līdzīgām sekām nākotnē.

Bāzeles III noteikumu sistēma ir starptautisks banku darbības un uzraudzības standarts, ko izstrādāja Bāzeles Banku uzraudzības komiteja ar mērķi stiprināt banku sektora risku regulēšanu, uzraudzību un pārvaldību, kā arī mazināt nepilnības finanšu sektora regulējumā, kas tika identificētas 2000.-šo gadu finanšu krīzes laikā. Viens no galvenajiem Bāzeles III noteikumu sistēmas mērķiem ir mazināt banku paļaušanos uz parādu, tas nozīmē, ka kredītiestādēm ir jāpalielina kredītu daļa, kas ir nodrošināta ar bankas kapitālu.

Bāzeles III noteikumi tika ļoti plaši apspriesti publiskā telpā un vērtēti diez gan pretrunīgi savu stingro iepriekš minēto prasību dēļ. Kaut arī Bāzeles III noteikumu sistēmas mērķis ir sekmēt banku darbības ilgtspējību, daudzas finanšu institūcijas uzsvēra to, ka stingrāku nosacījumu ieviešana (salīdzinājumā ar Bāzeles II noteikumu sistēmas prasībām) var palēnināt ekonomikas izaugsmi un kreditēšanu. Tā pēc Bāzeles III noteikumu melnraksta publicēšanas 2010. gada jūnijā vairākas starptautiskas kredītiestādes, to starpā, BNP Paribas SA, Bank of America Corp, Citigroup, norādīja, ka tik stingri noteikumi ietekmēs ekonomikas izaugsmi un jaunu darbavietu radīšanu, sadārdzinot valdību parādu, kā arī veicinās banku vēlmi investēt riskantākos aktīvos. Uz noteikumu pretrunību arī norādīja Bāzeles Komitejas pētījums, kas tika veikts 2012. gadā, kas norādīja uz to, ka, ja jaunās Bāzele III kapitāla prasības būtu jāievieš jau tajā brīdī, bankām būtu nepieciešami papildus 208 miljardi eiro.

Autores izvirzītais darba mērķis ir salīdzināt Bāzeles II un III noteikumus, to izmaiņas, izvērtēt dažādus viedokļus par Bāzeles III noteikumu nepieciešamību un mērķu attaisnošanu, kā arī novērtēt SEB bankas gatavību Bāzeles III noteikumiem un to ietekmi uz bankas kapitāla struktūru un apjomu, izpētīt SEB AB kapitāla lieluma, kvalitātes un kapitāla pietiekamības pārvaldības izmaiņas Bāzeles III noteikumu sistēmas ietekmē.

Pielietotās metodes: datu vākšanas metode ar darba autores tiešo līdzdalību, dokumentu un normatīvo aktu izpēti un analīze, kā arī datu apstrādes statistiskā metode.

Bāzeles III noteikumu sistēma

Bāzele III ir starptautisks banku darbības un uzraudzības standarts, kuru izstrādāja Bāzeles Banku uzraudzības komiteja ar mērķi stiprināt banku sektora risku regulēšanu, uzraudzību un pārvaldību. Bāzeles III noteikumi ir saistoši gan kredītiestādēm, gan brokeru sabiedrībām.

Bāzeles III noteikumu sistēmas galvenie mērķi ir:

1. Uzlabot banku spēju samazināt iespējamo negatīvo seku ietekmi uz banku sektoru kopumā finanšu un ekonomiskās spriedzes dēļ, neatkarīgi no tās avota;
2. Uzlabot risku vadību un pārvaldību;
3. Veicināt kredītiestāžu pārredzamību un informācijas pieejamību.

Bāzeles III likumdošanas pakete sastāv no diviem dokumentiem. Tie ir Kapitāla pietiekamības prasību direktīva (CRD IV) un Kapitāla pietiekamības regula (CRR). Pakete tika pieņemta Eiropas Parlamentā 2013. gada jūnijā. Ir jāatzīmē, ka Bāzeles III noteikumu sistēmas prasību ieviešana notiks pakāpeniski laika periodā no 2014. gada 1. janvāra līdz 2019. gada 1. janvārim.

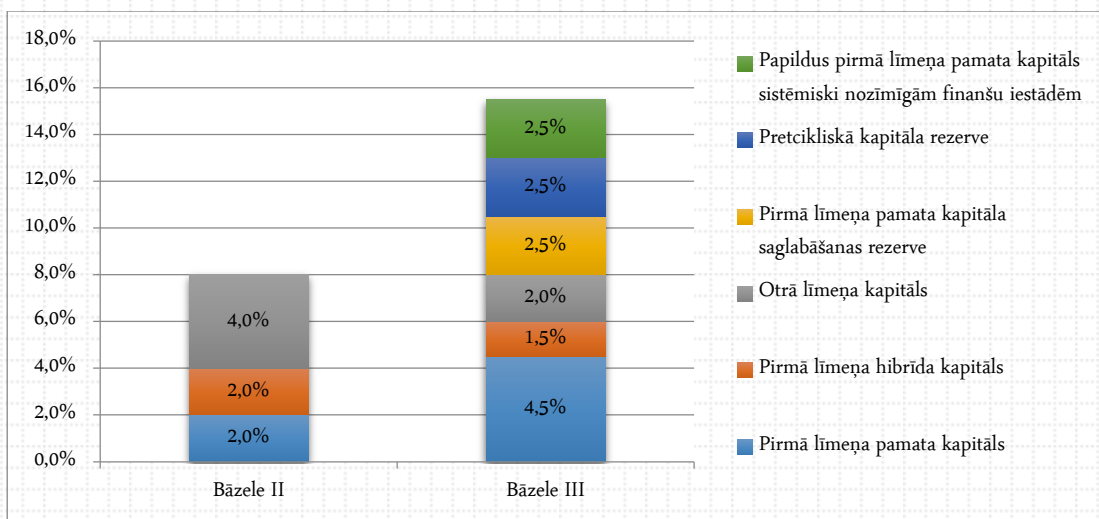
Bāzele III nosaka izmaiņas riska vadības un kapitāla plānošanas uzraudzības pārbaudes procesā, ar riskiem saistītās informācijas atklāšanā, tirgus disciplīnas prasībās, banku kapitāla prasībās, kā arī ievieš jaunas normatīvās likviditātes prasības.

Bāzeles II un Bāzeles III salīdzinājums

Bāzeles III noteikumu sistēma balstās uz Starptautisko kapitāla aprēķināšanas un standartu konverģences dokumentu, tas ir, uz Bāzeles II noteikumu sistēmu un tās turpmākiem papildinājumiem.

Bāzeles III noteikumu sistēmai, salīdzinājumā ar Bāzeli II, ir stingrāka kapitāla definīcija un augstākas minimālās kapitāla prasības. Šīs izmaiņas, kā arī jauno kapitāla rezervju ieviešana nodrošinās to, ka kredītiestādes spēs labāk izturēt ekonomikas un finanšu stresa situācijas, tādējādi atbalstot ekonomikas izaugsmi.

Bāzeles II un Bāzeles III minimālo kapitāla pietiekamības prasību salīdzinājums ir redzams 1.5. attēlā.

1.5. attēls. Bāzeles II un Bāzeles III noteikumu sistēmu minimālo kapitāla pietiekamības prasību salīdzinājums (procentos)

Avots: Unal, 2012

1.5. attēla ir redzams, ka Bāzeles III noteikumu sistēma nosaka kredītiestāžu pirmā līmeņa pamata kapitāla minimālā lieluma palielinājumu no 2% līdz 4.5%, kā arī ievieš pirmā līmeņa pamata kapitāla saglabāšanas rezervi, kuras mērķis ir panākt zaudējumu segšanu finanšu un ekonomikas stresa situācijās. Tiek paredzēts, ka šāds pasākumu kopums palīdzēs kredītiestādēm uzturēt pēc iespējas vairāk augstākās kvalitātes kapitāla.

Arī Bāzeles III noteikumu sistēmas kopējā kapitāla aprēķināšanas pieeja atšķirībā no Bāzeles II noteikumu sistēmas pieejas precīzāk atspoguļo finanšu iestādes kapitāla pietiekamību, jo aprēķinā tiek izmantota tikai pirmā un otrā līmeņa kapitāls, kam ir augstākā kvalitāte un to ir vieglāk kapitalizēt nepieciešamības gadījumā.

Bāzeles III noteikumu ieviešanas process

Bāzeles Banku uzraudzības komiteja, izveidojot Bāzeles III noteikumu sistēmu, balstīja savas prognozes un aprēķinus uz pieņēmumu, ka Bāzeles III noteikumi tiks pieņemti valstīs vienlaicīgi un konsekventi visās jomās, ko tie skar. Šo pieņēmumu vairāki eksperti uzskata par pārāk drosmīgu, tāpēc ka šīs noteikumu sistēmas faktiskā īstenošana var būt daudz mazāk konsekventa, nekā komiteja to bija paredzējusi.

Pēc Bāzeles III noteikumu sistēmas izdošanas nacionālo varu pārstāvjiem un regulējošām iestādēm ir jāpārņem šie noteikumi atbilstošās tiesību un likumu sistēmās, kas var nozīmīgi kavēties un atlikt spēkā esošos termiņus, ko apstiprināja Bāzeles Banku uzraudzības komiteja. Šī iemesla dēļ daudzas finanšu tirgu regulējošās iestādes uzskata, ka, kaut arī valstis ir apstiprinājušas Bāzeles III noteikumu sistēmas noteikumu ieviešanu, pats process būs diez gan grūts un noteikumu ieviešanas konsekvence ir izaicinājums daudzām valstīm.

Tas, ka katras valsts valdība implementēs šos noteikumus caur attiecīgajiem likumiem un noteikumiem nacionālajā līmenī, rada nopietnu risku, ka daudzas banku sektoru regulējošās jurisdikcijas kavēs jauno noteikumu ieviešanu un rezultātā šo noteikumu raksturs var mainīties

katrā valstī attiecīgi. Ir arī jāatzīmē, ka Bāzele III ir tikai vadlīnijas, kas nav obligāti jāievieš visām valstīm, daudzas valstis var atteikties ieviest šos noteikumus savā jurisdikcijā atbilstoši Bāzeles Banku uzraudzības komitejas izstrādātajam grafikam, kas rezultātā var radīt grūtības daudzām internacionālām bankām.

„SEB AB” gatavība Bāzeles III noteikumu ieviešanai

Skandināviska Enskilda Banken AB (turpmāk SEB AB) ir zviedru finanšu grupa, kas sastāv no vairākiem ar banku darbību saistītiem uzņēmumiem. SEB AB aizņem spēcīgu pozīciju ne tikai Skandināvijas reģionā, bet arī Baltijā un Vācijā.

Ja salīdzināt SEB AB finanšu grupas gatavošanas procesu Bāzeles II noteikumu sistēmas ieviešanai un Bāzeles III noteikumu sistēmas ieviešanai, var secināt, ka šie soļi atšķiras pēc savas būtības. Gatavojoties Bāzeles II noteikumu sistēmai, SEB AB finanšu grupa vairāk pievērta uzmanību risku vadībai, tas ir, riska modeļu modificēšanai, dažādu procesu dokumentēšanai un ziņošanas procesu ieviešanai, savukārt gatavojoties Bāzeles III noteikumu sistēmas ieviešanai, galvenās izmaiņas tika veiktas finanšu grupas kapitālā.

Izanalizējot SEB AB finanšu grupas finanšu gada pārskata datus, kā arī, iepazīstoties ar grupas kapitāla vadības politiku, var teikt, ka SEB AB finanšu grupa ir pietiekami kapitalizēta un tai ir pietiekams un atbilstošs finansējums, kas atbilst Bāzeles III prasībām. 2013. gada beigās SEB AB bija gatava Bāzeles III noteikumu sistēmas kapitāla pietiekamības prasībām, kas iestājās spēkā 2014. gada 1. janvārī. Uz to norāda vairāki fakti.

Pirmkārt, laika periodā no 2011. gada līdz 2013. gadam SEB AB finanšu grupas kapitāla pietiekamības rādītāji bija Bāzeles III noteikumu sistēmas kapitāla pietiekamības prasībām atbilstošā līmenī.

Tā SEB AB finanšu grupas pirmā līmeņa pamata kapitāls laika periodā no 2011. gada līdz 2013. gadam svārstījās no 12.50% līdz 15.00% no riska svērtiem aktīviem, kad pēc Bāzeles III noteikumu sistēmas prasībām pirmā līmeņa pamata kapitāla minimālais lielums ir 4.5% no riska svērtiem aktīviem.

Pirmā līmeņa kapitāla minimālais lielums pēc Bāzeles III noteikumu sistēmas ir noteikts 6.00% apmērā no riska svērtiem aktīviem. SEB AB finanšu grupas pirmā līmeņa kapitāls laika periodā no 2011. gada līdz 2013. gadam atradās amplitūdā no 11.65% līdz 13.01% no riska svērtiem aktīviem.

Arī kopējā kapitāla pietiekamības rādītāju SEB AB finanšu grupa uzturēja virs Bāzeles III noteikumu sistēmas noteiktā minimuma 8.00% apmērā, kas palika nemainīgs, un ir tāds pats kā pēc Bāzeles II noteikumu sistēmas prasībām. SEB AB finanšu grupas kopējā kapitāla pietiekamības rādītājs laika periodā no 2011. gada līdz 2013. gadam svārstījās no 11.47% līdz 12.50% apmērā no riska svērtiem aktīviem.

SEB AB finanšu grupas un tās galveno meitas uzņēmumu kapitāla pietiekamības rādītāji laika periodā no 2011. gada līdz 2013. gada beigām bija Bāzeles III noteikumu sistēmas prasībām atbilstošā līmenī, jo SEB AB finanšu grupa pielāgo savus rādītājus Zviedrijas likumiem, kas ir ļoti stingri attiecībā uz kapitāla pietiekamību un likviditāti, kā arī SEB AB finanšu grupai ir izstrādāta pietiekami konservatīvā politika attiecībā uz kapitālu, šī iemesla dēļ finanšu grupa dod

priekšroku tādiem aktīviem, kam ir lielāka likviditāte, kā arī tādiem kapitāla elementiem, kam ir augstāka kvalitāte.

Otrkārt, risku vērtēšanas metodes un sistēma tika laicīgi pielāgotas Bāzeles III noteikumu sistēmas prasībām. SEB AB finanšu grupa sāka risku vērtēšanas sistēmas pielāgošanu uzreiz pēc Bāzeles III noteikumu sistēmas prasību pirmās publiskošanas.

Atsaucoties uz visu iepriekš minēto, var secināt, ka Bāzeles III noteikumu sistēmas kapitāla pietiekamības noteikumu ieviešanai bija neliela ietekme uz SEB bankas kapitāla struktūru un apjomu, uz ko norāda tas, ka gandrīz visi finanšu grupas kapitāla pietiekamības rādītāji vēl Bāzeles II noteikumu sistēmas laikā bija atbilstoši Bāzeles III noteikumu sistēmas prasībām. SEB AB finanšu grupa, gatavojoties Bāzeles III noteikumu sistēmas prasībām, tikai nedaudz mainīja savu kapitāla stratēģiju, pievēršoties vairāk pirmā līmeņa pamata kapitālam, nevis pirmā līmeņa un otrā līmeņa kapitālu balansa uzturēšanai, kā tas bija iepriekš.

SEB AB finanšu grupai ir ieteicams uzturēt kapitāla pietiekamības rādītājus esošā līmenī, nemitīgi sekojot kapitāla pietiekamības prasībām tirgos, kuros tā tiek pārstāvēta, lai nepieļautu nepamatotas pārmērīgās kapitalizācijas un izmaksu pieaugumu attiecīgi, kas var būt par iemeslu finanšu grupas pakalpojumu cenu pieaugumam, kā rezultātā bankai būs grūti konkurēt ar citām kredītiestādēm.

Literatūras saraksts/ Reference List

1. "Kapitāla pietiekamības novērtēšanas procesa izveides normatīvie noteikumi" (2009), pieejams: <http://likumi.lv/doc.php?id=189664> (skatīts 2014. gada 29. jūnijā)
2. Eiropas Parlaments (2013), "Eiropas Parlamenta Nostāja lai pieņemtu Eiropas Parlamenta un Padomes Regulu (ES) Nr. ./2013 par prudenciālajām prasībām attiecībā uz kredītiestādēm un ieguldījumu brokeru sabiedrībām, un ar ko groza Regulu (ES) Nr. 648/2012", pieejams: <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?type=TC&reference=P7-TC1-COD-2011-0202&language=LV&format=PDF> (skatīts 2014. gada 13. jūlijā)
3. Finanšu ministrija (2012), „Informatīvais ziņojums par priekšlikumu Eiropas Parlamenta un Padomes direktīvai par piekļuvi kredītiestāžu darbībai un kredītiestāžu un ieguldījumu sabiedrību konsultatīvo uzraudzību un par grozījumiem Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīvā 2002/87/EK par papildu uzraudzību kredītiestādēm, apdrošināšanas uzņēmumiem un ieguldījumu sabiedrībām finanšu konglomerātos un priekšlikumu Eiropas Parlamenta un Padomes regulai par kredītiestāžu un ieguldījumu sabiedrību konsultatīvo uzraudzību”, pieejams: [http://titania.saeima.lv/livs/saeimasnotikumi.nsf/0/234944a803d26799c2257a7f00290052/\\$FILE/CRD4_zinojums_precizetais.doc](http://titania.saeima.lv/livs/saeimasnotikumi.nsf/0/234944a803d26799c2257a7f00290052/$FILE/CRD4_zinojums_precizetais.doc) (skatīts 2014. gada 2. jūnijā)
4. Finanšu ministrija (2013), "Informatīvais ziņojums "Par Eiropas Savienības Ekonomisko un finanšu jautājumu padomes 2013.gada 5.marta sanāksmē izskatāmajiem jautājumiem"", pieejams: http://tap.mk.gov.lv/doc/2005/FMzino_010313.448.doc (skatīts 2014. gada 3. jūnijā)
5. FKTK (2013), "Izmaiņas banku un ieguldījumu brokeru sabiedrību darbību regulējošās prasībās", pieejams: http://www.fktk.lv/lv/publikacijas/pazinojumi_masu_informacijas_l/2013/2013-07-

- 02_izmainas_banku_un_ieguldijumu_brokeru_sabiedribu_darbibu_regulejasas_prasibas/ (skatīts 2014. gada 5. maijā)
6. FKTK (2014a), "Kas jāzina par Vienoto uzraudzības mehānismu?", pieejams: http://www.fktk.lv/lv/publikacijas/vienotais_uzraudzibas_mehanismus/2014-05-21_kas_jazina_par_vienoto_uzraudzibas_mehanismu/ (skatīts 2014. gada 13. jūlijā)
 7. FKTK (2014b), "Līdz vienotā uzraudzības mehānisma ieviešanai palikuši divi mēneši", pieejams: http://www.fktk.lv/lv/publikacijas/pazinojumi_masu_informacijas_l/2014/2014-09-04_lidz_vienota_uzraudzibas_mehanismas_ieviesanai_palikusi_divi_menesi/ (skatīts 2014. gada 20. augustā)
 8. Latvijas Banka (2011), "Finanšu stabilitātes pārskats", pieejams: http://www.makroekonomika.lv/sites/default/files/fsp_2010_0.pdf (skatīts 2014. gada 3. jūlijā)
 9. SEB Latvija (2013), "Risku analīze un kontrole", pieejams: <http://www.seb.lv/lv/about/for-investors/risks/> (skatīts 2014. gada 29. jūlijā)
 10. SEB Latvija (2014a), "Gada pārskati", pieejams: <http://www.seb.lv/lv/about/for-investors/financial/annualreport/> (skatīts 2014. gada 2. jūnijā)
 11. SEB Latvija (2014b), "Kapitāla pietiekamības un riska pārvaldības ziņojums (3. pīlārs)", pieejams: <http://www.seb.lv/lv/about/for-investors/Kapitala-pietiekamibas-zinojums/> (skatīts 2014. gada 5. jūnijā)
 12. "REGULATION (EU) No 575/2013 OF THE EUROPEAN PARLIAMENT AND OF THE COUNCIL of 26 June 2013 on prudential requirements for credit institutions and investment firms and amending Regulation (EU) No 648/2012" (2013), pieejams: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2013:321:0006:0342:EN:PDF> (skatīts 2014. gada 1. maijā)
 13. "International Convergence of Capital Measurement and Capital Standards" (2006), pieejams: <http://www.bis.org/publ/bcbs128.pdf> (skatīts 2014. gada 10. jūlijā)
 14. Accenture (2012), "Basel III Handbook", pieejams: <http://www.accenture.com/SiteCollectionDocuments/PDF/Accenture-Basel-III-Handbook.pdf> (skatīts 2014. gada 9. jūnijā)
 15. AFME (2012), "Definition of Capital", pieejams: www.afme.eu/WorkArea/DownloadAsset.aspx?id=113 (skatīts 2014. gada 2. jūnijā)
 16. Bank of International Settlements (2003), "Basel II: The New Basel Capital Accord - third consultative paper", pieejams: <http://www.bis.org/bcbs/bcbscp3.htm> (skatīts 2014. gada 15. jūlijā)
 17. Bank for International Settlements (2011), "International regulatory framework for banks (Basel III)", pieejams: <http://www.bis.org/bcbs/basel3.htm> (skatīts 2014. gada 15. jūlijā)
 18. Bank of International Settlements (2014), "Basel III leverage ratio framework and disclosure requirements", pieejams: <http://www.bis.org/publ/bcbs270.htm> (skatīts 2014. gada 3. jūlijā)
 19. Barron, J. (2011), "Tailoring the New Basel Regime", *Business Credit*, Vol. January 2011, pp. 18 – 20
 20. Barron, J. (2012), "Bank Exodus: Basel III Threatens Trade Finance", *Business Credit*, Vol. January 2012, pp. 12 - 14
 21. Basel Committee on Banking Supervision (2011), "Basel III definition of capital – Frequently asked questions", pieejams: <http://www.bis.org/publ/bcbs198.pdf> (skatīts 2014. gada 10. jūnijā)
 22. Country Risk Services, D & B (2010), "Country Risk. Focus: The Business Impact of Basel III", *Credit Control*, pp. 35 - 39

23. Deloitte (2011), "IAS 19 — Employee Benefits", pieejams: <http://www.iasplus.com/en/standards/ias/ias19> (skatīts 2014. gada 5. augustā)
24. EBA (2012), "Supervisory Review and Evaluation Process (SREP)", pieejams: <https://www.eba.europa.eu/regulation-and-policy/supervisory-review-and-evaluation-srep-and-pillar-2> (skatīts 2014. gada 15. augustā)
25. EBA (2013), "Implementing Basel III Europe: CRD IV package", pieejams: <http://www.eba.europa.eu/regulation-and-policy/implementing-basel-iii-europe> (skatīts 2014. gada 25. jūlijā)
26. ECB (2012), "Building banking union", pieejams: <http://www.ecb.europa.eu/ssm/establish/html/index.lv.html> (skatīts 2014. gada 22. augustā)
27. Ernst & Young (2013), "Basel III", pieejams: [http://www.ey.com/Publication/vwLUAssets/Basel_III_poster/\\$FILE/Basel-III_1132438_Basel-III-poster.pdf](http://www.ey.com/Publication/vwLUAssets/Basel_III_poster/$FILE/Basel-III_1132438_Basel-III-poster.pdf) (skatīts 2014. gada 5. jūnijā)
28. Gavalas, D., Syriopoulos, T. (2014), "Bank Credit Risk Management and Migration Analysis; Conditioning Transition Matrices on the Stage of the Business Cycle", *International Advances in Economic Research*, 20:151–166 DOI 10.1007/s11294-014-9459-y, pp. 151 - 166
29. General Knowledge Today (2011), "Three Pillars of Basel III", pieejams: <http://www.gktoday.in/three-pillars-of-basel-iii/> (skatīts 2014. gada 28. jūnijā)
30. Gideon, F., Petersen, M.A., Mukuddem-Petersen, J., Hlatshwayo, L. (2013), "Basel III and the Net Stable Funding Ratio", *ISRN Applied Mathematics*, Vol. 2013, Article ID 582707, pp. 1 - 20
31. Gleta, J., Teplý, P. (2012), "An Institutional Analysis of Bank Regulation", *Scientific Papers of the University of Pardubice. Series D, Faculty of Economics & Administration*, Vol. 2012, pp. 64 - 76
32. Hartlage, A.W. (2012), "The Basel III Liquidity Coverage Ratio and Financial Stability", *Michigan Law Review*, Vol. 111:453, pp. 453 - 484
33. Moody's Analytics (2013), "FAQ: Basel III Capital and Liquidity Standards", pieejams: <http://www.moodyanalytics.com/~media/Insight/Regulatory/Basel-III/Thought-Leadership/2013/2013-18-10-Basel-III-Capital-and-Liquidity-Standards-FAQ.ashx> (skatīts 2014. gada 1. maijā)
34. Mpundu, M., Petersen, M.A., Mukuddem-Petersen, J., Gideon, F. (2013), "Basel III and Asset Securitization", *Discrete Dynamics in Nature and Society*, Vol. 2013, Article ID 439305, pp. 1 - 19
35. PWC (2011), "Risk & capital management under Basel III (session 3)", pieejams: <http://www.pwc.com/gx/en/banking-capital-markets/workshop-presentations/risk-capital-management-under-basel-iii-session-3.jhtml> (skatīts 2014. gada 29. jūnijā)
36. Edge, K.R., Sims, E.W. (2012), "What Does a Community Bank in Dickson Have in Common with Deutsche Bank and JPMorgan Chase? Basel III", *Tennessee Bar Journal*, Vol. December 2012, pp. 30 - 34
37. Salami, I. (2012), "International financial standards and the application of Basel III in emerging and frontier markets", *Law and Financial Markets Review*, DOI:10.5235/LFMR6.5.336, pp. 336 - 342
38. Schlickenmaier, M. (2012), "Basel III and Credit Risk Measurement: Variations Among G20 Countries", *San Diego International Law Journal*, VOL.14: 193, pp. 193 - 224
39. SEB Group (2008), "SEB – first Nordic bank approved for application of internal models for determining the capital requirement for operational risk", pieejams: <http://sebgroup.com/en/Press/Press-releases/2008/SEB--first-Nordic-bank-approved-for-application-of-internal-models-for-determining-the-capital-requirement-for-operational-risk-/> (skatīts 2014. gada 9. septembrī)

40. SEB Group (2013), "How do new liquidity rules affect banks?", pieejams: <http://sebgroup.com/en/Press/News/2013/How-do-new-liquidity-rules-affect-banks/> (skatīts 2014. gada 29. maijā)
41. SEB Group (2014a), „Financial reports”, pieejams: <http://sebgroup.com/en/Investor-Relations/Reports/Financial-reports/> (skatīts 2014. gada 20. jūlijā)
42. SEB Group (2014b), „Organisation”, pieejams: <http://sebgroup.com/en/About-SEB/Who-we-are/Organisation/> (skatīts 2014. gada 1. martā)
43. SEB Group (2014c), „The Capital Adequacy and Risk Management report (Pillar 3)”, pieejams: <http://sebgroup.com/en/Investor-Relations/Reports/Capital-adequacy-report/> (skatīts 2014. gada 30. jūlijā)
44. The Central Bank of The Bahamas (2013), "Extract From Basel III: A Global Regulatory Framework for More Resilient Banks and Banking Systems", pieejams: <http://www.centralbankbahamas.com/download/001004900.pdf> (skatīts 2014. gada 2. jūnijā)
45. Unal, S. (2012), "Will U.S. Banks Cut Their Dividends Due To Basel III?", pieejams: <http://seekingalpha.com/article/601541-will-u-s-banks-cut-their-dividends-due-to-basel-iii> (skatīts 2014. gada 13. augustā)
46. Varotto, S. (2011), "Liquidity risk, credit risk, market risk and bank capital", *International Journal of Managerial Finance*, Vol. 7 No. 2., pp. 134 - 152
47. World Finance (2013), „World Finance on Basel III”, pieejams: <http://www.basel-iii.worldfinance.com/> (skatīts 2014. gada 18. jūnijā)

SUSTAINABILITY FOCUS IN BUSINESS PROCESS OUTSOURCING

Randev Nissanka Dias

BA School of Business and Finance (Latvia) and Swiss Business School

Abstract

Business process outsourcing (BPO) is a theme of growing interest worldwide. More and more enterprises are focusing on reducing operational costs, improving process quality and efficiency by utilizing process outsourcing as an enabler. Both Business process and knowledge process outsourcing are seen as key tools for companies towards reaching operational excellence. The aim of the paper is to focus on sustainability attributes which would enable better gains from process outsourcing.

Cost savings is still one of the key drivers for outsourcing. However, attributes such as process quality improvement, gaining access to world class process standards, and especially sustainable growth is a key driver for BPO. Modern enterprises aim for agile operations management and continuous development. By focusing on sustainable strategies for process outsourcing, enterprises can maximize gains and facilitate growth.

Strategies for sustainable business process outsourcing

It is clear that Business Process Outsourcing (BPO) is a powerful tool for medium sized enterprises to harmonize and streamline operations, improve efficiency of processes, gain better quality results faster, and save costs. In order to achieve the anticipated results, there are several focus areas, and the best practices which can be used.

As the global economy continues to expand, the interest in business process outsourcing also is increasing. Many global enterprises are deciding on potential outsourcing candidates and locations. The expectations from BPO have grown. Instead of outsourcing a standard process, companies now focus on end to end functional outsourcing. The expectations also have changed. Today businesses demand high quality performance, flexibility and control capabilities, business intelligence, industry knowledge, customer specific solutions and continuous improvements. As a result, there are many factors to consider BPO, and its strategic decision. There are several focus areas to be considered. BPO strategies for achieving high performance in business process outsourcing are analyzed by carrying out the study conducted by Accenture, Everest group and London School of Economics, (Accenture, 2013), (Deloitte Consulting, 2013), (Ernst & Young, 2013).

Vertical business process outsourcing, (end-to end approach)

In BPO, the full end to end process should be outsourced. It includes all functions related to the enterprise, 3rd parties, and other secondary tasks impacting the full process. Through this holistic approach, businesses can gain more independence in process management. Performance control, visibility and administration become easier. Innovation capabilities are higher. End to end outsourcing also gives more possibilities to consolidate, standardize and improve processes. This is especially relevant in cross border operations. Overall it would also contribute to better cost savings and process excellence.

A sustainable partnership model between BPO partner and customer

A partnership model is recommended between BPO service providers and customers. By working in a partnership mindset, there is improved collaboration at all levels of the organization (strategic, tactical and operational). This will build a strong relationship which would contribute to better operations management. Overall, this will result in improved focus and service quality, effective and efficient process management, higher cost savings, adaptability to market and industry changes, and sustainable growth.

Solid and robust change management process

BPO is a change. Therefore, clear focus should be put on short term and long term change management. Right after the process migration there are the highest risks in BPO. A flexible and proactive change management model should be applied to solve problems effectively and with precision. As a result, it would lead to better process management, customer satisfaction and a continuous culture improvement. In order to succeed in this area, the BPO partner needs to have specialized competence in the industry and change management. As a result, best practices, guidance and support could be obtained to effectively lead change. Furthermore, in order to achieve high performance, the openness to change and skillful change management become key success factors.

Focus on process improvement

Cost savings is a driver for BPO. But it should not be the primary motivator. Companies should focus on gaining value beyond cost optimization, through process outsourcing. The main objectives of modern BPO are operational efficiency, improved quality, functionality and effectiveness. Cost savings is a by-product. By process outsourcing, companies gain independence and opportunity to focus on the core businesses. It delivers significant intangible benefits. Companies are willing to invest more in additional services despite the costs, because clever BPO delivers value to business which is superior to the cost savings. It is due to this fact that most medium sized enterprises select BPO partners that deliver better value for money, instead of low cost service providers. It reflects the focus of process outsourcing: performance improvement, strategic creation and sustainable growth.

Focus on strategic business development

Elaborating on the long term partnership, achieving measurable business impact through strategic BPO is a key outcome of effective BPO. Companies aim towards continuous improvement of operations through strategic outsourcing activities. In the process of selection a BPO partner, it is important to be aware of the partner's strategy, vision and mission, long term goals, service delivery capabilities, scalability of offering, and the ability of service integration to meet customer needs. The BPO partner is expected to have well planned, mature processes, and awareness of best practices and industry standards. The strategic growth would be realized through a continuous improvement of mindset. In addition, the business impact from the BPO should also be considered. The long term potential of process improvement, scalability of operations, transparency, and cost savings should be analyzed when taking the outsourcing decision.

BPO with superior field expertise and analytical capabilities

As the BPO process evolves, it is of key importance that service providers are skilled in the industry and changing market trends. It is complemented by analytical capabilities of outsourced processes. As a result, customers gain expertise in specific processes and the best practices. It is an extremely important factor in process outsourcing. Each industry and market has its specialties. In order to reach maximum gains, the competence of BPO partner's expertise in the specified area is essential. Customers rely on BPO partners for best practice knowledge, process improvement strategies, and key focus areas within the outsourced process, markets, and industries. Furthermore, the expectation is that BPO partner can analyze current industry, market and company data, and give feedback on changes needed to business processes or operations. Overall, it helps to benchmark, monitor, control, and improve outsourced processes.

Facilitate performance and growth of internal organization

The commitment and openness of the company employees towards BPO is an essential strategy. All organizational structures need to understand the strategic goals and value of process outsourcing. Such understanding would lead to better commitment and change management. Upon process outsourcing and organizational restructuring, retained personnel in the organization need to adapt and perform in a new environment. Focus should be put on redefining the roles, functions and responsibilities of the staff. Superior coaching and mentoring is needed to transform the mindset and attitude towards a new improved way of working. Companies need to pay special attention to the retained organization and guide them through the change. The employees need to be motivated to continue work according to new processes. Proactiveness, solution oriented attitude, good co-operation with new counterparts and openness to change are key attributes to be instilled among personnel. It will make employees focus on long term objectives and see the value of BPO and its positive impact on their own work. The importance of human resource management is essential in effective process outsourcing.

Using technology to maximize benefits of BPO

In effective BPO, technology is an enabler to innovate and develop more efficient processes. Having state of the art technology gives great opportunities to integrate new systems, identify new opportunities in process improvements, better transparency on operations, and outstanding process management capabilities. As information technology continues to develop, the access to data is available anywhere in the world, regardless of the IT device or operating system. Mobile technology has transformed the way of work and the use of technology in BPO. Furthermore, technological advancements in business are used not only for operations, but also for forecasting and analysis. This maximizes the rate of automation and value generation through BPO and IT. In order to achieve high performance, it's important to maintain the technology and tools up-to-date. With this regard, cloud services and BpaaS (business process as a service) are key trends within the area.

Technology is an enabler for standardization. Through the effective use of software, companies can streamline, harmonize and optimize processes. It would deliver better quality results, improved efficiency and cost savings. Overall, IT is a key contributor for high performance process outsourcing and business development.

Reference List

1. Accenture. (2013). Accenture: Achieving high performance in BPO. Retrieved from Accenture: Achieving high performance in BPO. Available at: <<http://www.accenture.com/SiteCollectionDocuments/PDF/Accenture-Achieving-High-Performance-in-BPO-Research-Report.pdf>> [Accessed 30 Mar 2015]
2. Capgemini. (2013). Knowledge process outsourcing: Capgemini. Retrieved from Knowledge process outsourcing. Capgemini. Available at: <http://www.capgemini.com/resource-file-access/resource/pdf/b_Knowledge_Process_Outourcing.pdf> [Accessed: 30 Mar 2015]
3. Deloitte Consulting. (2013). Creating momentum: Migrating to BPO. Available at: <<http://www.deloitte.com/assets/Dcom-UnitedKingdom/Local%20Assets/Documents/Services/Consulting/uk-con-day2-tools-creating-momentum.pdf>>: <http://www.deloitte.com/assets/Dcom-UnitedKingdom/Local%20Assets/Documents/Services/Consulting/uk-con-day2-tools-creating-momentum.pdf>> [Accessed: 30 Mar 2015]
4. Elix-IRR. (2012). Trends in Outsourcing and Offshoring in the financial services sector (2008-2012). Retrieved from Trends in Outsourcing and Offshoring in the financial services sector (2008-2012): Available at: <http://www.elix-irr.com/sites/default/files/lix-irr-research_trends-in-fs-oo_2012_vfinal_v2.2.pdf> [Accessed: 04 Apr 2015]
5. Ernst & Young. (2013). Outsourcing in Europe. Available at: <[http://www.ey.com/Publication/vwLUAssets/Outsourcing_in_Europe_2013/\\$FILE/EY-outsourcing-survey.pdf](http://www.ey.com/Publication/vwLUAssets/Outsourcing_in_Europe_2013/$FILE/EY-outsourcing-survey.pdf)> [Accessed: 04 Apr 2015]
- Genpact. (2010). Top Ten Things to Consider When Selecting an outsourcing destination. Available at: <http://www.genpact.com/docs/resource/top_10_things_to_consider_when_selecting_an_outsourcing_destination>: http://www.genpact.com/docs/resource/top_10_things_to_consider_when_selecting_an_outsourcing_destination> [Accessed: 04 Apr 2015]
6. Hewlett Packard. (2013). HP BPO transition capabilities. Available at: <ftp://hp.com/pub/services/outsourcing/info/4AA0-4811ENW.pdf> [Accessed: 04 Apr 2015]

HIPOTEKĀRO KREDĪTU NOZĪME MĀJSAIMNIECĪBU DZĪVES APSTĀKĻU UZLABOŠANĀ LATVIJĀ

Jānis Kālis

Banku augstskola/ BA School of Business and Finance (Latvia)

Tēzes/ Abstract

Pamata vajadzības jeb vajadzības, bez kurām indivīds nevar iztikt, ir fizioloģiskās vajadzības, drošība un aizsargātība, piederības apziņa un mīlestība, kā arī novērtējums un pašcieņa – visus šos vajadzību līmeņus spēj apmierināt mājoklis, kura galvenā funkcija ir pajumte, lai cilvēks varētu patverties no dažādām dabas stihijām – lietus, vēja, aukstuma, karstuma u.tml., tas ļauj arī justies droši un pasargātam no apkārtējās vides. Mājoklim to nodrošinot, pakāpeniski pret to un tajā dzīvojošajiem izveidojas piederības sajūta un apziņa būt mīlētām, tādējādi veicinot to, ka dzīves vide kļūst daudzveidīgāka, kas ir svarīgi, jo vienmuļa vide veicina agresivitāti, noziedzību, narkomāniju, alkoholismu (Medkursi.lv, 2010), turpretim dzīvojot daudzveidīgu un interesantu dzīvi, mājsaimniecība var justies novērtēta un piederīgāka attiecīgajai cilvēku grupai, it īpaši, ja tās mājoklis atrodas tādā vietā, kur apkārt dzīvo mājsaimniecības ar nedaudz augstāku dzīves līmeni, kas rada vēlmi uzlabot savus esošos dzīves apstākļus, lai saņemtu novērtējumu no mājsaimniecības locekļiem, kā arī apkārtējiem, kas savukārt attīsta mājsaimniecību pašcieņu.

Kopumā Latvijā pēc Latvijas Centrālās statistikas datubāzes datiem ir 823,3 tūkst. mājsaimniecību, pēdējos gados (2012.-2014.) to skaits nedaudz pieaudzis – aptuveni par 6 tūkstošiem, turklāt to vidējais lielums ir 2,4 cilvēki mājsaimniecībā, kas salīdzinoši ar 2010. gadu ir par 0,1 cilvēku mazāk, kas pēc autora domām skaidrojams ar dzimstības samazināšanos. Salīdzinot mājsaimniecību skaitu un vidējo mājsaimniecības lielumu, var novērot, ka mājsaimniecību skaits attiecīgajā laika periodā ir palielinājies, bet lielums samazinājies. Veicot anketēšanu, atklājās, ka 18,4% aptaujāto mājsaimniecību nav apmierinātas ar savu mājokli. Lai saprastu, kāda ir mājsaimniecību apmierinātība ar konkrētiem mājokļa faktoriem, autors aptaujā lūdza novērtēt savu mājokli dažādās kategorijās – tā atrašanās vieta (piemēram, attālums līdz darbam, skolai, sabiedriskajam transportam, veikalam, veselības aprūpes iestādēm, atpūtas vietām, parkiem u.c.), tekošās un mainīgās izmaksas mājokļa uzturēšanai, mājokļa un tā apkārtnes drošība, atkritumu apsaimniekošanas un vides kvalitāte, kā arī papildus faktori (piemēram, dārzs, autostāvvietas, garāža u.tml). Noskaidrojās, ka visvairāk aptaujāto mājsaimniecību apmierinātas ar sava mājokļa atrašanās vietu, kas skaidrojams ar to, ka tas ir viens no galvenajiem mājokļa izvēles faktoriem, bet visneapmierinātākās tās ir ar papildus faktoriem (7,9%), piemēram, dārzu, autostāvvietu, garāžu u.tml. Novērtējot mājokļa tekošās un mainīgās izmaksas tā uzturēšanai, mājsaimniecības norādījušas, ka tās kopumā ir ar tām apmierinātas (40,0%) vai ļoti apmierinātas (11,1%), kā arī 30,5% norādījušas, ka šīs izmaksas viņiem ir neitrālas. Tikai 14,7% mājsaimniecību atklāj, ka nav apmierinātas ar sava mājokļa izmaksām, bet ļoti neapmierinātas ir 4,2% aptaujāto mājsaimniecību.

Lai novērtētu mājsaimniecību spēju uzturēt mājokli, viens no svarīgākajiem faktoriem ir to ienākumi, tadēļ autors izpētīja mājsaimniecību rīcībā esošo ienākumu izmaiņas, kuru apjomam ir tendence pieaugt pēdējo gadu laikā, pietuvojoties pirmskrīzes rādītājiem – respektīvi, vidēji Latvijā mājsaimniecību rīcībā esošie ienākumi 2012. gadā ir 736 EUR mēnesī, kas ir 319,9 EUR mēnesī uz vienu mājsaimniecības locekli.

Lai novērtētu, vai šāds ienākumu apjoms ir pietiekams mājokļa uzturēšanai un ar to saistītajiem izdevumiem, analizējot Centrālās statistikas pārvaldes datus, tika novērtēta ar mājokļa uzturēšanu saistīto izdevumu ietekme uz mājsaimniecību finansiālo situāciju.

Autors novēroja, ka palielinās to mājsaimniecību skaits, kurām nav apgrūtināši izdevumi, kas saistīti ar mājokļa uzturēšanu un tā saistītajām izmaksām. Ja pirms Latvijas finanšu un pārvaldes krīzes tie vidēji bija 16-19% mājsaimniecību, kas norādīja, ka tās nejutās apgrūtinātas šādu izdevumu segšanai, tad krīzes laikā 2008.-2010. gadā šis mājsaimniecību skaits samazinājās līdz 13,7%, bet pēc krīzes (sākot ar 2011. gadu) šādu mājsaimniecību skaits pieaudzis līdz 12,4%. Taču gandrīz pusei (~45%) mājsaimniecību pēc krīzes šādu izdevumu segšana ir ļoti apgrūtināša. Lai novērtētu mājsaimniecību spēju iegādāties jaunu mājokli, autors izzināja mājokļu tirgu Rīgā un Latvijā, pievēršot uzmanību noslēgto darījumu skaitam.

Pēc Zemesgrāmatas datiem, 2014. gada pirmajā ceturksnī vidējais Rīgas pilsētā reģistrēto dzīvokļu pārdošanas darījumu skaits sasniedz 752 darījumus mēnesī. Salīdzinot Zemesgrāmatā reģistrēto dzīvokļu pārdošanas darījumu skaitu 2014. gada pirmajā ceturksnī ar darījumu skaitu 2013. gada pirmajā ceturksnī, reģistrēto darījumu skaita pieaugums sastāda 8,4% (Zemebuve.org, 2014), pirkuma darījumu skaits Rīgā ir ar tendenci nedaudz pieaugt, taču pārējā Latvijas teritorijā šī tendence nav novērojama.

Kad mājoklis vairs neatbilst tā brīža mājsaimniecību vēlmēm un vajadzībām, tas zaudē savu vērtību vajadzību hierarhijā, mājsaimniecībam pakāpeniski jūtoties arvien neapmierinātākām ar saviem dzīves apstākļiem, kas savukārt rada vēlmi uzlabot esošo situāciju. Viena no iespējām ir jauna mājokļa iegāde, kas ir lielākais ieguldījums, kādu lielākā daļa mājsaimniecību savā dzīvē uzņemas, tadēļ nepietiekama finansējuma gadījumā, vērts apsvērt hipotekārā kredīta noformēšanu, ar kura palīdzību mājsaimniecības var tikt pie kārotā mājokļa.

Pēc Finanšu un kapitāla tirgus komisijas mājaslapā pieejamajiem datiem, uz 2014.gada 30.septembri komercbankas Latvijas mājsaimniecībām izsniegušas kredītus 5,67 miljardu EUR apmērā, no tiem 4,8 miljardi EUR jeb aptuveni 85% noformēti kā hipotekārie kredīti, ir novērojama pozitīva tendence – sākot ar 2012.gadu, mājsaimniecībām izsniegto hipotekāro kredītu samazinājums attiecībā pret iepriekšējo gadu kļuvis mazāks, respektīvi, ja 2012.gadā attiecībā pret 2011.gadu šī izmaiņa bija samazinājums par 0,66 miljardiem EUR, tad 2013.gadā tie bija 0,27 miljardi EUR pret 2012.gadā mājsaimniecībām izsniegto hipotekāro kredītu apjomu, bet 2014.gada 3.ceturksnī šī starpība ir samazinājusies par vēl 0,01 miljardu EUR.

Interesanti, ka vairums mājsaimniecību neizvēlas hipotekāro kredītus kā finansējumu savam jaunajam mājoklim, minot dažādus iemeslus, piemēram, kā noskaidrojās autora veiktajā aptaujā, 45,3% mājsaimniecību atzina, ka baidās uzņemt risku ilgtermiņā, 33,7% uzskata, ka ar savu pašreizējo finansiālo stāvokli tās nespēs atļauties veikt ikmēneša maksājumus, kā arī 10% uzskata, ka banku uzstādītie noteikumi ir nedraudzīgi potenciālajam kredītņēmējam. Autors noskaidroja arī to, ka 62,1% aptaujāto mājsaimniecību nekad nav apsvērušas domu par

hipotekārā kredīta noformēšanu, bet 27,4% ir apdomājušas hipotekārā kredīta noformēšanu, turpretim 10,5% aptaujāto mājsaimniecību jau ir noformēts hipotekārais kredīts.

Autors iesaka komercbankām izglītot mājsaimniecības par hipotekāro kredītu sniegtajām iespējām to dzīves apstākļu uzlabošanai, reizē piedāvājot jaunu bankas pakalpojumu – speciālu krājkontu ar izdevīgākām procentu likmēm, kas būtu tieši paredzēts hipotekāro kredītu pirmās iemaksas segšanai, kā arī procentu maksājumu dzēšanai. Noslēdzot hipotekāros kredītus, naudu, kas atradīsies šajā krājkontā, varēs izlietot tikai hipotekāro kredītu noformēšanai, laužot līgumu, netiks izmaksāti procenti.

Tā kā pieaug nekustamo īpašumu darījumu skaits, kā arī mājsaimniecību skaits, taču ienākumu pieaugums ir nepietiekams mājsaimniecībām, kuras vēlas iegādāties jaunu mājokli, valsts varētu iesaistīties jaunu mājokļu būvniecībā, tādējādi palielinot piedāvājumu, mājokļu cenas samazinātos, un vairāk mājsaimniecību būtu spējīgas iegādāties jaunu mājokli, noformējot hipotekārā kredīta līgumu. To varētu panākt novirzot nelielu daļu nodokļu uz speciāli izveidotu fondu jaunu mājokļu būvniecībai par valsts līdzekļiem, un, lai motivētu mājsaimniecības maksāt nodokļus, vajadzētu organizēt valsts mēroga loteriju, kurā visi nodokļu maksātāji varētu pretendēt uz jaunu, valsts apmaksātu mājokli.

PASAŽIERU EKSPRESS PĀRVADĀJUMU UZŅĒMUMA ATTĪSTĪŠANAS IESPĒJAS LATVIJĀ

Kristaps Kaņeps

Banku augstskola/ BA School of Business and Finance (Latvia)

Tēzes/ Abstract

Atslēgas vārdi: PEST, Portera 5 spēki, uzņēmējdarbība, biznesa vide.

Pētījuma nosaukums ir „Pasažieru ekspress pārvadājumu uzņēmuma attīstīšanas iespējas Latvijā”. Šādu tēmu darba autors izvēlējās, jo empīriski novērojumi veduši pie apziņas, ka pasažieru pārvadājumu pakalpojumu sniegšana Latvijā un Baltijas valstu reģionā ir nepiesātināta un brīvi pieejama tirgus niša pasažieru pārvadājumu nodrošināšanai starp reģiona pilsētu centrālajām lidostām. Darbs izstrādāts ar mērķi veikt pasažieru pārvadājumu vides izpēti Baltijas valstīs un izvērtēt jauna pasažieru pārvadājumu uzņēmuma dibināšanas iespējas.

Pētījuma pirmajā nodaļā autors apskata biznesa uzsākšanas un ārējās vides teorētiskos aspektus no idejas attīstības, biznesa plāna nepieciešamības līdz uzņēmuma dibināšanas un darbības uzsākšanas procesam. Otrajā nodaļā tiek veikta PEST un Portera 5 spēki metodes analīze pasažieru pārvadājumu industrijai, veicot padziļinātāku izpēti par tieši un netieši ietekmējošās ārējās vides ietekmi uz pasažieru pārvadājumu pakalpojumiem. Trešajā nodaļā, balstoties uz teorētiskā un analīzes materiāla rezultātiem, tiek veikta biznesa plāna izstrāde pasažieru ekspress pārvadājumu uzņēmējdarbības uzsākšanai Baltijas valstu reģionā.

Secinājumi un priekšlikumi apkopoti darba beigās. Uzņēmējdarbības uzsākšanā, kas veic pasažieru pārvadājumu pakalpojumu sniegšanu ikdienas darba organizācijā, konkurences apstākļos ir pieejama brīva un nepiesātināta tirgus niša - nodrošināt pasažieru pārvadājumu organizēšanu starp Baltijas valstu reģionu nozīmīgākajām lidostām, ievērojot laika grafiku lidmašīnu ielidošanai un izlidošanai.

Pētījuma sākumā izvirzītā hipotēze - uzņēmējdarbības uzsākšana pasažieru pārvadājumu jomā ir sarežģīta, kas prasa lielus sākuma finansiālos ieguldījumus, daļēji apstiprinās, jo darbības uzsākšanai nozarē nepastāv būtiski ieejas šķēršļi vai īpaši specializētu noteikumu izpilde, bet uzņēmējdarbības uzsākšanas investīcijas nozarē ir lielas, kas redzamas tirgū esošajos uzņēmumos un to transportu un pārvadājumu kvalitātē.

The title of the paper is „Passenger Express Transportation Enterprise Development Opportunities in Latvia”. The author of the present paper carried out his studies based on the outcome of his empirical research, which implies that passenger transportation services in Latvia and Baltic State region are unsaturated and freely available in the market of passenger transportation between central region airports of Baltic States.

The aim of the paper is to evaluate possibilities of establishing new passenger transportation company by studying the environment of passenger transportation in the Baltic States. The first chapter focuses on the initiation of business and theoretical aspects of external environment from the point of view of the idea development and

business plan requirements, as well initiation of company and start of work process. The second chapter reports on the methods of the force analysis of PEST and Porter 5 for industry of passenger transportation. It provides in-depth research of direct and indirect impact of external environment on services of passenger transportation. The third chapter offers the development of business plan for enterprise initiation of passenger express transportation in the Baltic region. Development is based on results of theoretical and study material.

The setting up of an enterprise, which offers passenger transportation services in daily work organization, in competitive conditions is freely available, besides unsaturated market niche organizes precise passenger transportation between the most important airports of Baltic State region by observing time schedules of arrivals and departures.

The setting up of an enterprise in passenger transportation field is difficult and requires considerable financial investments. The hypothesis of the present paper has been partly proved. There are no significant obstacles or specific requirements when initiating work process in the field, however, initial investments of enterprise itself are considerable. This can be observed in the existing transportation companies and can be judged by transporting quality.

Keywords: PEST, Porter's 5 forces, entrepreneurship, business environment.

Ievads

1943. gadā Abrahams Maslovs rakstā „Cilvēka motivācijas teorija” ir izstrādājis cilvēku vajadzību hierarhiju, kas sakārtota piecos līmeņos. Cilvēku vēlme būt kustībā, komunikācijā un saskarsmē ar citām personām, kā arī reaģēt uz dažādiem notikumiem var ierindot hierarhiju piramīdas trešajā līmenī, kas ir vēlmi un vajadzību nodrošināšana pēc sociālas vides un savstarpējās socializēšanās (Green, 2000).

Kā potenciālam uzņēmējam aktuāls ir jautājums, kā spēt nodrošināt pasažieru pārvadājumus relatīvi lielai pasažieru daļai reģionā, kas attiecīgi spētu nodrošināt potenciāli lielāku pieejamību dažādos aspektos, piemēram, kā transporta veidu savienojamību, biežumu, kvalitāti, cenu un citus lielumus. Henrijs Fords, kas tiek uzskatīts par automašīnas konveijera ražošanas „tēvu” ir teicis: „Kvalitāte nozīmē darīt pareizi, arī kad neviens neskatās.” (Andersen, 2013), tādējādi esot godīgam pašam pret sevi, līdzcilvēkiem un potenciālā pakalpojuma pircējam, klientam, kas konkurences tirgus apstākļos veic izvēli par labu vienam vai otram produktam. Varbūt tieši kvalitāte būs jaunizveidotā pasažieru pārvadājumu uzņēmuma galvenā veiksmes atslēga kā veikt klientu piesaisti? Šī brīža pasažieru pārvadājumu segmentā kvalitātes līmenis salīdzinājumā ar piedāvāto pakalpojumu un tā cenas līmeni ir samērā zems, attiecīgi klientam pārvadājuma laikā nenodrošinot cenai atbilstošu komforta līmeni un pasažieru laika menedžmentu.

Lielākā daļa cilvēku ikdienas procesos izmanto dažādu veidu pārvietošanās līdzekļus, sabiedriskais transports, privātā automašīna, velosipēds taksometra pakalpojumi. Papildus ikdienas maršrutiem cilvēki veic dažādu vietu apmeklējumu, kas atkarīgs no vēlmēm un vajadzībām, piemēram, kā nepieciešamība doties komandējumā, ceļojumā. Mūsdienās nodrošinātais transporta tīkls (sauszemes, gaisa un ūdens transports) piedāvā ātru gan cilvēku, gan kravas transportēšanu no viena punkta līdz otram. Lai nokļūtu no Baltijas valstīm Skandināvijā, izmantojot aviotransportu, patērētais laiks ceļā ir vairs aptuveni tikai 1.5 stundas, šajā laikā vidēji šķērsojot 900 kilometru lielu attālumu, tādējādi nodrošinot iespēju, apmierināt personīgās vajadzības un sasniegt augstākus rezultātus darba vai dzīves jomā.

Baltijas valstīs ir četras valsts mēroga lidostas, no kurām tiek veikti lidojumi uz dažādām pasaules valstu pilsētām. Šobrīd arī liela uzmanība tiek pievērsta Baltijas valstu kopējai Eiropas

standarta platuma dzelzceļa līnijas izbūvei, kur projekta mērķis ir savstarpēji savienot visas trīs Baltijas valstis vienotā dzelzceļa tīklā un sniegtos tālāk Eiropā, tādējādi nodrošinot ērtāku un mobilāku cilvēku pārvietošanos, izmantojot dzelzceļu, Eiropas valstu ietvaros (Tvnet, 2013).

Dzelzceļa, avio un ūdens transporta veidiem ir nepieciešams liels sākuma kapitāla ieguldījums, veicot kuģu piestātņu un ostu, sabiedrisko telpu izbūvi, tādējādi nodrošinot pamatvajadzību transporta pieņemšanai un apkalpošanai. Vērtējot autotransporta nepieciešamo apkalpošanu, tas sastāda salīdzinoši zemākas izmaksas, jo autotransports pēc savas funkcijas ir mobilāks, pieejamāks un manevrēt spējīgāks, apstāšanos principā spēj nodrošināt jebkurā vietā, kā arī nodrošināt pasažieru pārvadājumus no durvīm līdz durvīm (angļu: door-to-door).

Analizējot cilvēku vēlmes un vajadzības, tās ir ļoti dažādas, piemēram, vērtējot biznesa cilvēku ikdienu – vadītāji, reģiona menedžeri un citi, kuriem ikdienā savu pienākumu specifikas dēļ ir jābūt katrā laikā citā vietā, šorīt esot Rīgā un veicot ikdienas darba pienākumus, bet pēcpusdienā atrodoties Tallinā, lai apmeklētu konferenci vai norunāto tikšanos, tādējādi viņu ikdienā ir svarīgi, lai ceļā pavadītais laiks ir pēc iespējas samazināts, kombinējot dažāda veida transporta pakalpojumus, piemēram, kā avio pārlidojumi, nomas automašīna vai pat velosipēds pilsētas ietvaros. Bet tajā pašā momentā tūrists, kas veic Baltijas valstu apskati viņam, ir svarīgi redzēt reģiona kultūru, baudīt vidi un dabu, visbiežāk, neievērojot laika ekonomiju, izvēloties transporta veidu.

Pasažieru pārvadājumu tirgus specifika Baltijas valstīs, raugoties no uzņēmēja viedokļa, ir samērā sarežģīta un savstarpēji neattīstīta reģiona valstu starpā, tieši, veicot dažādu reisu, reisu biežuma un transporta veidu savienojamības kombinācijas, tādējādi potenciālais pasažieris spiests pavadīt vairāku stundu vai ilgāku laika periodu uz vietas, lai sagaidītu plānoto transportu tālākai braukšanai līdz vēlamo galapunktam.

Pētījuma objekts ir pasažieru ekspress pārvadājumu industrija Latvijā un Baltijas valstīs. Pētījuma priekšmets ir biznesa projekta uzsākšanas iespējas pasažieru pārvadājumu nozarē.

Mērķis un uzdevumi

Pētījums tiek izstrādāts ar mērķi veikt pasažieru pārvadājumu vides izpēti Baltijas valstīs, izvērtējot jauna pasažieru pārvadājumu uzņēmuma dibināšanas iespējas. Mērķa sasniegšanai izvirzīti sekojoši uzdevumi:

1. Izpētīt biznesa uzsākšanas un ārējās vides teorētiskos aspektus;
2. Praktiski izpētīt pasažieru pārvadājumu industrijas ārējo vidi, izmantojot teorētiskajā daļā veikto metožu analīzi;
3. Balstoties uz teorētiskā materiāla un analīzes rezultātiem, veikt biznesa plāna izstrādi.

Pētījuma hipotēze. Uzņēmējdarbības uzsākšana pasažieru pārvadājumu jomā ir sarežģīta, kas prasa lielus sākuma finansiālos ieguldījumus.

Pētījuma metodes:

- Empīriskā metode (datu vākšanas metode)
- PEST analīzes metode;
- Portera 5 spēki analīzes metode;
- Uzņēmējdarbības biznesa plāna modelēšana;
- Teorētiskās literatūras analīze.

Pētījuma periods: no 2014. gada jūnija līdz 2015. gada janvārim.

Darbā izmantoti Latvijas un ārvalstu statistikas dati, publikācijas, likumdošana un sekundārie dati.

Rezultāti

Starptautisko ekspress pasažieru pārvadājumu pakalpojuma sniegšana ir kā vidusceļš starp sabiedrisko transportu un taksometra pakalpojumiem, nodrošinot laika, cenas un kvalitātes ziņā daudz plašākam patērētāju lokam pieejamu pakalpojumu. Ekspress pārvadājumu nozīme daudz plašākā mērogā izpaužas brīdī, kad jāveic garāks maršruts tā pakalpojuma sniedzējs cenas ziņā var spēt pietuvoties sabiedriskā transporta cenu līmenim, bet, nodrošinot lielāku transporta cilvēkietilpību un paredzot katram atsevišķu sēdvietu, pietuvoties taksometru pakalpojuma kvalitātes līmenim, tādējādi spējot manevrēt pakalpojumu konkurences vidusceļā.

Pasažieru ekspress pārvadājumu jauna pakalpojuma sniedzēja ienākšana pasažieru pārvadājumu industrijā ir iespējama, jo ik gadu palielinās ielidojošo un izlidojošo pasažieru skaits Baltijas valstu lidostās, tādējādi pastāv potenciāla iespēja iegūt tirgus daļas jau no konkurencē esošiem spēlētājiem kā arī jaunu pakalpojumu pircēju piesaiste, vērtējot faktu, ka palielinās ielidojošo un izlidojošo cilvēku skaits (skat. Tabulu Nr.1.1.) Baltijas valstu reģionā kopumā. Fakts, ka šobrīd tirgū pastāv viens līdz divi uzņēmumi, kas nodrošina ekspress transfēra pārvadājumus no lidostas līdz lidostai vai citas valsts pilsētai, nozīmē, ka pasažieru ekspress pārvadājumu tirgus nav piesātināts un tādējādi jaundibināmam tirgus dalībniekam pastāv potenciāls gūt rezultātus un iegūt pasažieru pārvadājumu nozares tirgus daļu Baltijas valstīs.

Tabula Nr.1.1.

Iebraukušie un izbraukušie pasažieri Baltijas lidostās – Rīga, Tallina, Kauņa un Viļņa

	2010	2011	2012	2013
Pasažieru kopskaits lidostā „Rīga”	4'663'647	5'105'818	4'762'335	4'790'136
Pasažieru kopskaits lidostā „Tallina”	1'384'831	1'913'325	2'206'791	1'958'801
Pasažieru kopskaits lidostā „Kauņa”	809'732	872'579	830'268	695'509
Pasažieru kopskaits lidostā „Viļņa”	1'373'859	1'712'467	2'208'096	2'661'869
KOPĀ:	8'232'069	9'604'189	10'007'490	10'106'315

Avots: CSP, Iebraukušie, izbraukušie pasažieri lidostā (2014); Tallinna Lennujaam (2014); Lithuanian Airports (2014); AZGroup (2014)

Netieši ietekmējošie nozares ārējie faktori regulāri ir jāvērtē un jāpievērš tiem uzmanība, lai jaundibināmais uzņēmums spētu operatīvi un laicīgi reaģēt uz izmaiņām politiskajos, ekonomiskajos, sabiedrības sociālajos, kā arī tehnoloģiskajos faktoros, kas īstermiņā vai ilgtermiņā varētu ietekmēt tālāku uzņēmuma veiksmīgu darbību un sekošanu izstrādātajai uzņēmuma stratēģijai vai nepieciešamības gadījumā, tās maiņai.

Pasažieru pārvadājumu pakalpojumu nozarē tieši ietekmējošā ārējā vide ir samērā komplicēta un no faktoru vērtēšanas viedokļa analīze pār to veicama regulāri, jo potenciālais jaunienācējs šajā nozarē var iekļūt bez būtiskām ieejas barjerām, jebkurā laikā. Nozare ir atvērta un samērā brīvi pieejama jebkuram, līdz ar to kopumā pasažieru pārvadājumu nozarē pastāv

augsts konkurences līmenis, bet šo konkurences apstākli maina pakalpojuma dažādās diferencēšanas iespējas.

Pētījuma rezultātā izvirzītā hipotēze apstiprinās daļēji, jo darbības uzsākšanai nozarē nepastāv būtiski ieejas šķēršļi vai īpaši specializētu noteikumu izpilde, bet uzņēmējdarbības uzsākšanas investīcijas nozarē ir lielas, kas redzamas tirgū esošajos uzņēmumos un to transportu un pārvadājumu kvalitātē.

Analīze

Situācija Baltijas valstu pasažieru pārvadājumu nozarē, izmantojot autotransportu, ir samērā sadrumstalota. Tiek veikti dažāda veida pasažieru pārvadājumi, izmantojot dažādas kvalitātes, ietilpības un veidu transportu. Lielākā loma pasažieru pārvadājumu jomā ir regulāru reisu nodrošināšana no sākumpunkta līdz galapunktam. Kā piemēru minot, regulāru pārvadājumu nodrošināšana starp Latvijas pilsētām (sabiedriskais transports), kur nav noteiks viena reisa cilvēku pārvadājumu skaits, kas vienā brīdī var radīt tikai izdevumus (reiss neatkarīgi no pasažieru skaita veic maršrutu) vai nespēt uzņemt visus braukt gribētājus dēļ transporta ietilpības nepietiekamības. Ļoti līdzīgs pakalpojuma veids ir pasažieru pārvadājumu transporta nodrošināšana, veicot dažādu transporta veidu kombinēšanu, nogādājot pasažierus viņiem vēlamajā galamērķī. Latvijā ir daži uzņēmumi, kas nodrošina cilvēku nogādi uz/ no lidostām Baltijas valstīs, kā visizdevīgākās minot tieši Kauņas, Viļņas, Rīgas un Tallinas lidostas. Kopējais ieraukušo un izbraukušo pasažieru skaits Baltijas lidostās pēdējo četrus gadus laikā kopumā ir palielinājies, kas ir nozīmīgs rādītājs pasažieru pārvadājumu nodrošināšanas biznesa veiksmīgai attīstībai un komercdarbībai.

Biznesa idejas vērtējums pēc netieši ietekmējošās uzņēmuma ārējas vides PEST analīzes metodes, politisko faktoru potenciālo ietekmi uz jaundibināmā uzņēmuma darbību Baltijas valstu tirgū dotajā situācijā ir nepieciešams izvērtēt un izsvērt potenciālos ieguvumus. Potenciālu draudu jaunveidojamam uzņēmumam var radīt topošie tiesību akti un likumdošana, kas var noteikt papildus ierobežojumus jau pašreiz tirgū pastāvošiem, piemēram, kā papildus transporta nodevas vai kārtējās autotransporta tehniskās pārbaudes izdevumi.

Vērtējot ekonomiskos faktoros reģionā, Baltijas valstis Eiropā un pasaulē pēdējo gadu laikā pēc 2007. gada globālās finanšu krīzes sevi ir pierādījušas pozitīvi par spēju pārciest grūtības un turpināt veiksmīgu tirgus attīstību un atgūt finanšu neatkarību, mazināt krīzes sekas un uzrādīt IKP izaugsmi. Kā stabils arguments par finanšu vides nostiprināšanos reģionā ir visu trīs Baltijas valstu pievienošanās eiro zonai, Igaunijai to izdarot 2011. gadā, Latvijai 2014. gadā, bet Lietuvai par oficiālo eirozonas valsti kļūstot no 2015. gada. Reģionā esošais darbaspēks ir augsti izglītots, bet pastāv salīdzinoši zems darba ražīgums, kas kopumā var radīt neprecīzus secinājumus, tādējādi fiziski uzņēmumā pastāvot darbavietai un darbiniekam, bet izdarītais darba apjoms ir salīdzinoši zems un neproduktīvs.

Sociālo faktoru netiešā ietekme. Pasažieru ekspress pārvadājumu jomā sabiedrībai ir nepieciešams nodrošināt drošus, atbilstoši noteikumiem un tehniskā kārtībā esošus transportlīdzekļus, tādējādi samazinot draudu un riska situāciju iespējamību pasažieriem un citiem cilvēkiem, kas tajā brīdī var atrasties uz ceļa. Sabiedrības vērtība ir dzīvot un uzturēties drošā vidē, kas nerada apdraudējumu un nedrošības sajūtu, tādējādi, uzņēmumam ir jāievēro šīs pamatnormas.

Apskatot etnisko un reliģisko aspektu, jaundibināmais uzņēmums reģionā var saskarties ar valodas barjeru, jo reģionā iedzīvotāji pārsvarā runā četrās valodās – igauņu, latviešu, lietuviešu un krievu, bet kā piekto minot angļu valodu, kas vairāk būtu vērsta uz ielidojušiem pakalpojuma pircējiem.

Viena no ieejas barjerām vērtējama sākuma kapitāla nepieciešamība, kas atkarīgs no jaunveidojamā uzņēmuma startēšanas lieluma un nepieciešamo transportlīdzekļu specifikācijas. Veicot, transporta vienību izvērtējumu, kas konkrēti būtu nepieciešami pasažieru pārvadāšanai starp lidostām, galvenokārt, ir mazas ietilpības transports, jo vienas vidējas ietilpības lidmašīnas sēdvietu skaits ir līdz 150, tādējādi viena transporta reisa pārvadāto cilvēku skaits fiziski nav liels.

Nodrošinot ekspress pasažieru pārvadājumus starp Baltijas valstu lidostām, svarīgs uzņēmuma piegādātājs ir vieta, kur atrodas potenciālie pakalpojuma pircēji, fiziskā stāvoklī tā ir lidosta, kas potenciāli ir svarīgs piegādātājs, tieši no tāda viedokļa, lai nodrošinātu pēc iespējas izdevīgāku transporta atrašanās vietu lidostas tuvumā, kuru pakalpojuma pircēji var viegli ieraudzīt, un tā būtu pamanāma. No virtuālās vides viedokļa, tas ir interneta pakalpojuma sniedzēja uzņēmums, kas nodrošina elektroniskās sistēmas nepārtrauktu darbību, tādējādi iepriekš pirms avio reisa ielidošanas/ izlidošanas zinot potenciālo pasažieru skaitu, attiecīgi nodrošinot nepieciešamā transporta ietilpību.

Secinājumi

1. E-komercijas un informācijas sistēmas izmantošana uzņēmumu funkciju nodrošināšanā un apkalpošanā ir stratēģiski nozīmīga, kas veic resursu un laika ietaupījumu, kā arī darbinieku iepriekš manuāli veikto darbu automatizēšanu.
2. Pasažieru ekspress pārvadājumu nodrošināšanā starp Baltijas valstu reģiona lidostām tirgus ir nepiesātināts un samērā brīvs, jo šāda veida regulāru pakalpojumu sniegšanu veic viens uzņēmums.
3. Baltijas valstu reģionā pastāv tūrisma starptautiskie pārvadātāji, kas, galvenokārt, veic biznesa vai tūrisma braucienu nodrošināšanu, veicot Baltijas valstu pilsētu savienošanu ar Eiropas vai Āzijas valstīm.
4. Pēdējo četru gadu laikā kopējais ielidojošo un izlidojošo pasažieru skaits Baltijas valstu lidostās ir pakāpeniski palielinājies, kas paaugstina potenciālo pasažieru pārvadājumu klientu skaitu.
5. Jaunienācēji nozarē ir tiešs konkurences pastiprināšanās drauds, kas var likt izvērtēt sniegto pakalpojumu, tālāko uzņēmuma darbības pastāvēšanu vai tā attīstības virzienu.
6. Pasažieru pārvadājumu nodrošināšanai starp Baltijas valstu lidostām pastāv sezonāls raksturs, jo vasaras (tūrisma) darbības sezonā aviokompānijas veic papildus reisu atvēršanu, tādējādi palielinās pasažieru skaita apgrozījums.

Priekšlikumi

1. Pasažieru pārvadājumu sēdvietu skaita palielinājums vienā transporta līdzeklī noslogotos reisos uzņēmuma īpašniekiem spētu radīt lielāku peļņu attiecībā pret

- izdevumiem, jo samazinās reisa fiksētās izmaksas, bet palielinās pasažieru skaita apgrozījums.
2. Viena reisa pilnīga piepildījuma nodrošināšanai uzņēmuma darbiniekiem (uzņēmuma vadītājs, projekta vadītājs) veikt klientu uzrunāšanu un piesaisti caur dažādiem paņēmieniem – sociālie tīkli, tūrisma aģentūras, viesnīcas un citur.
 3. Pasažieru ekspress pārvadājumu paredzamākas darbības nodrošināšanai uzņēmumam to vadītāju personā ir nepieciešams veikt sadarbības līgumu un nodomu protokolu slēgšanu ar aviokompānijām, lai abpusēji nodrošinātu pasažieru skaita pieplūdumu un apgrozījumu.

Literatūras saraksts/ Reference List

1. Andersen, E. (2013), „21 Quotes From Henry Ford On Business, Leadership And Life”, pieejams: <http://www.forbes.com/sites/erikaandersen/2013/05/31/21-quotes-from-henry-ford-on-business-leadership-and-life/> (skatīts 2014. gada 24. novembrī)
2. AZGroup (2014), „Airport statistics, Baltic airports”, pieejams: <http://www.azworldairports.com/airports/a1960kun.cfm> (skatīts 2014. gada 15. decembrī)
3. Centrālā statistikas pārvalde (2014), „Iebraukušie, izbraukušie pasažieri lidostā”, pieejams: http://data.csb.gov.lv/pxweb/lv/transp/transp___ikgad___transp/TR0310.px/table/tableViewLayout1/?rxid=ce8aac91-f2b0-4f13-a25d-29f57b1468fb (skatīts 2014. gada 15. decembrī)
4. Green, C. D. (2000), „Classics in the History of Psychology”, pieejams: <http://psychclassics.yorku.ca/Maslow/motivation.htm> (skatīts 2014. gada 24. novembrī)
5. Lithuanian Airports (2014), pieejams: <https://www.kaunas-airport.lt/index.php?lang=en&page=statistics> (skatīts 2014. gada 15. decembrī)
6. Tallinna Lennujaam (2014), „Tallinn airport”, pieejams: <http://www.tallinn-airport.ee/eng/associates/GeneralInfo/statisticsandsurveys/?articleID=1355> (skatīts 2014. gada 15. decembrī)
7. Tvnet (2013), „„Rail Baltica II” kopuzņēmums tiks dibināts septembrī”, pieejams: <http://apollo.tvnet.lv/zinas/sm-rail-baltica-ii-kopuznemums-tiks-dibinats-septembri/579533> (skatīts 2014. gada 24. novembrī)

KORPORATĪVAS SOCIĀLAS ATBILDĪBAS IETEKME UZ KREDĪTIESTĀDES FINANŠU REZULTĀTIEM

Margarita Matjanova

Banku augstskola/ BA School of Business and Finance (Latvia)

Tēzes/ Abstract

Pašreizējā tirgus situācijā, kad spraiģās konkurences apstākļos, izdzīvo tikai stiprākais, lielu lomu spēlē kvalitatīva un augsti kvalificētu speciālistu veikta uzņēmuma finanšu analīze. Tomēr, biznesa vidē ir vēl viens faktors, kurš var ietekmēt uzņēmuma attīstību, vietu tirgū un finanšu rādītājus, proti, mūsdienās arvien vairāk uzmanība tiek pievērsta korporatīvajai sociālajai atbildībai un pēdējo desmit gadu laikā korporatīvā sociālā atbildība (turpmāk tekstā arī KSA) ir kļuvusi par uzņēmumu stratēģijas sastāvdaļu. Uzņēmumu konkurētspējā stratēģiska pieeja KSA kļūst aizvien nozīmīgāka. Tā var sniegt ieguldījumu riska pārvaldībā, izmaksu ietaupījumā, piekļuvē kapitālam, attiecībās ar klientiem, cilvēkresursu pārvaldībā un inovācijas spējā.

KSA īstenošanai nepieciešams uzņemties saistības ar iekšējām un ārējām ieinteresētajām personām, tādējādi uzņēmumi var labāk paredzēt sabiedrības ātri mainīgās prasības un darbības apstākļus, kā arī to izmantot savā labā. Savukārt, šādi var veicināt jaunu tirgu izveidi un radīt izaugsmes iespējas. Īstenojot savu sociālo atbildību, uzņēmumi var panākt darbinieku, patērētāju un pilsoņu ilgtermiņa uzticību, kas ir pamats noturīgas uzņēmējdarbības modelim. Augstāks uzticības līmenis savukārt palīdz veidot vidi, kas ir labvēlīga uzņēmumu izaugsmei un inovāciju veikšanai.

Pēc autores domām, Latvijā korporatīvā sociālā atbildība kļuvusi daudz populārāka un uzņēmumi sākuši to īstenot. Korporatīvā sociālā atbildība ir temats, kas Latvijas uzņēmēju sarunās tiek pieminēts arvien biežāk. Starptautiskie uzņēmumi ievieš savas sociālās atbildības tradīcijas, un ir arī virkne mazo un vidējo uzņēmumu, kas aktīvi īsteno sociāli atbildīgas idejas. Šobrīd no visām kompānijām, bet īpaši lielajām, tiek pieprasīts mazāk uztraukties par to peļņu un tā vietā būt sociāli atbildīgām. Uzņēmumi pie katras iespējas izrāda cieņu KSA principiem. Korporatīvā sociālā atbildība ietver sociālo un apkārtējās vides jautājumu iekļaušanu uzņēmuma biznesa darbībā un to mijiedarbību ar ieinteresētajām pusēm.

Arvien vairāk un vairāk patērētāju izvēlas uzņēmumus, kuri īsteno KSA, pat tad, ja tā produkti vai pakalpojumi ir dārgāki. Tieši tāpēc uzņēmumi, kuri ilgtermiņā īsteno KSA, jūt to efektus: sākumā no sociāli atbildīgas rīcības uzlabojas reputācija, bet ar laiku tas atspoguļojas uzņēmuma finanšu rādītājos.

Sociāli atbildīgi uzņēmumi kā vērtību ir definējuši ilgspējīgu attīstību un arī savu mārketingu realizē, ievērojot atbildības principus.

Pētījuma objekts ir korporatīvā sociālā atbildība. Pētījuma priekšmets – korporatīvā sociālā atbildība Nordea Bank AB Latvijas filiālē. Darba autores hipotēze – korporatīvās sociālās atbildības aktivitātes uzlabo uzņēmuma finanšu rezultātus. Darba mērķis ir, balstoties uz teorētiskās literatūras analīzi, izziņāt korporatīvās sociālās atbildības teorētiskos aspektus un ietekmi uz kredītiestāžu finanšu darbību.

Pētījumā hipotēze tika pierādīta – korporatīvās sociālās atbildības aktivitātes uzlabo uzņēmuma finanšu rezultātus. Nordea Bank AB Latvijas filiāle veiksmīgi īsteno dzīvē korporatīvas sociālās atbildības principus, jo korporatīvā atbildība ir Nordea bankas viens no galvenajiem izaugsmes virzītājspēkiem.

II

UZŅĒMUMU VADĪBA UN KONKURĒTSPĒJA

COMPANY MANAGEMENT AND COMPETITIVENESS

VIRTUĀLO IDEJU MENEDŽMENTA PRODUKTU IZMANTOJUMS: SITUĀCIJA UN PERSPEKTĪVAS LATVIJĀ

Elīna Miķelsone

Banku augstskola/ BA School of Business and Finance (Latvia)

Tēzes/ Abstract

Atslēgas vārdi: inovatīvo risinājumu attīstības instrumenti, ideju menedžments, virtuālais ideju menedžments, virtuālie ideju menedžmenta produkti.

Kopsavilkums

Līdz ar pārmaiņām pasaulē, kas nosaka zināšanu un informācijas tehnoloģiju izmantošanu lielāka labuma gūšanai, aktuāls kļūst jautājums par inovatīvo risinājumu attīstības rīkiem, kas bāzēti virtuālajā vidē (tai skaitā virtuālie ideju menedžmenta produkti (VIMP), jo informācijas tehnoloģijas un to rīki ir vieni no inovācijas procesu veicinošiem elementiem (INSEAD, 2013, p.155). Latvijā, salīdzinoši ar citām valstīm, interneta tehnoloģijas un to sniegtās iespējas inovatīvos procesos netiek pilnvērtīgi izmantotas, par ko liecina globālā inovācijas indeksa rādītāji. Līdz ar to, nozīmīgi aplūkot ne tikai virtuālo ideju menedžmenta produktus un to izmantošanas tendences, bet arī sniegt rekomendācijas to izmantošanai un attīstībai Latvijā.

Pētījuma mērķis - balstoties uz VIMP piedāvājuma un izmantojuma tendenču, attīstības dokumentu analīzi, sniegt priekšlikumus un secinājumus par VIMP izmantojumu un perspektīvām Latvijā.

Izpētīts, ka, ja izmanto VIMP, tad ir iespējams risināt dažādus jautājumus un veidot dažādus ideju menedžmenta tīklus, kas rada iespējas ne tikai iegūt dažādas idejas, bet arī citus ieguvumus. Latvijā VIMP tiek izmantoti salīdzinoši nesen, tādēļ pašlaik vēl netiek izmantotas visas to sniegtās iespējas. VIMP ir perspektīvi izmantot dažādos sektoros un jomās Latvijā, bet visatbilstošākās VIMP izmantošanai, lai iesaistītu sabiedrību no publiskā sektora - valsts pārvalde un valsts un pašvaldību iestādes, privātie uzņēmumi. VIMP var izmantot gan inovāciju attīstībai, gan sabiedriskās līdzdalības veicināšanai.

Ievads

Mūsdienu organizācijas darbojas ļoti sarežģītā un strauji mainīgā globālā vidē (Friedman, 2005), (Friedman, 2011), kas liek meklēt jaunus inovācijas modeļus un instrumentus (Lee, 2012, p.818). Turklāt, veiksmīgi un efektīvi uzņēmumi sāk atzīt, ka to izaugsmes un veiksmes pamatā ir zināšanu iegūšana, radīšana un lietošana (Straples et.al., 2001, p.17), kas saskan ar informācijas sabiedrības būtību, kas orientēta uz lielāka labuma gūšanu no informācijas, respektīvi, zināšanām un informācijas tehnoloģiju izmantošanas (Vītols, 2006, 272.lpp). Arī attīstības dokumentos tiek

likts uzsvars uz dažādu iniciatīvu realizāciju, kas to spētu nodrošināt. Piemēram, NAP 2014.-2020 rīcības virzienā "Cilvēku sadarbība, kultūra un pilsoniskā līdzdalība kā piederības Latvijai pamats" uzdevumā - pilsoniskās līdzdalības un publiskās komunikācijas ar sabiedrību veicināšanai un Latvija 2030 prioritātes "Inovātīva un ekoeftīva ekonomika" rīcības virzienos - lietotāju virzītas inovācijas, atvērto inovāciju prakse un plaša jaunrades kultūra. Viens no IT jauninājumiem, kas palīdz iegūt, radīt un lietot zināšanas, veicinot masveida radošumu un inovācijas attīstību, sniedzot iespēju iesaistīt sabiedrību dažādu nozīmīgu jautājumu risināšanā, veicinot atvērtās inovācijas u.c., ir VIMP, kas sevī ietver sistemātisku procesu - ideju ģenerēšanu, izvērtēšanu un attīstīšanu. Tas palīdz labākās idejas pārvērst reālās inovācijās, kļūstot par aktuālu jauninājumu jaunajā laikmetā.

Pētījuma problēma – Latvijā, salīdzinoši ar citām valstīm, interneta tehnoloģijas un to sniegtās iespējas inovatīvos procesos netiek pilnvērtīgi izmantotas, par ko liecina globālā inovācijas indeksa rezultāti. Otrkārt, pasaulē virtuālo ideju menedžmenta produktu izmantojums jau kļuvis par organizāciju inovācijas kultūras sastāvdaļu, bet Latvijā virtuālo ideju menedžmenta produkti tiek izmantoti salīdzinoši maz. Treškārt, Latvijas attīstības dokumentos ir noteikti rīcības virzieni un uzdevumi, kuros minēta atvērtās inovāciju prakses veicināšana, lietotāju virzītas inovācijas, kā arī masveida jaunrades un sabiedrības iesaiste to ietekmējošu jautājumu risināšanā. Šiem rīcības virzieniem un uzdevumiem nav skaidri noteiktas darbības un to realizētāji. Ņemot vērā pasaules pieredzi šādu jautājumu risināšanā un virtuālo ideju menedžmenta produktu raksturu, pēc autores domām, šos rīcības virzienus iespējams realizēt ar jau eksistējošiem rīkiem - virtuālajiem ideju menedžmenta produktiem.

Pētījuma pamatojums – pasaulē plaši pētītas ideju menedžmenta sistēmas un produkti un to efektivitāte dažādās valstīs, dažādās jomās (piemēram, Summa, 2004; Bakker et al., 2006; Gamlin et al., 2007; Coughlan et al., 2008; Bothos et al., 2008; Bjork et al., 2009; Barczak et al., 2009; Tung et al., 2009; Bailey et al., 2010; Hrastinski et al., 2010; Westerski, 2013; Sadriev et al., 2014), un iegūtie rezultāti ir līdzīgi, tādējādi ļaujot izmantot tos, pētot arī ideju menedžmenta produktus Latvijā. Autore veikusi iepriekšējus pētījumus, kur noteikts virtuālo ideju menedžmenta produktu tirgus stāvoklis pēc Portera piecu spēku modeļa, izveidots virtuālo ideju menedžmenta izmantošanas modelis un izvērtētas veicināšanas iespējas (Miķelsone, 2012), (Miķelsone, 2013). Latvijā šie pētījumi līdz šim ir bijuši vienīgie un to rezultāti tika izmantoti kā pamats pētījumam, lai izstrādātu padziļinātāku pētījumu par izmantošanas situāciju un perspektīvām Latvijā.

Pētījuma mērķis - balstoties uz VIMP piedāvājuma un izmantojuma tendenču, attīstības dokumentu analīzi, sniegt priekšlikumus un secinājumus par VIMP izmantojumu un perspektīvām Latvijā. Lai sasniegtu mērķi, tika izpildīti sekojoši pētījuma uzdevumi: apkopoti teorētiskie materiāli un zinātniskā literatūra par ideju menedžmentu un VIMP un ar tiem saistītajiem jēdzieniem; veikta attīstības dokumentu - Latvijas NAP 2014. - 2020. un Latvija 2030 - analīze; izveidota 40 VIMP analīze; veikta 40 gadījumu analīze VIMP izmantojumam Latvijā un ārvalstīs; izveidots VIMP izmantošanas lauka apraksts; veikta VIMP izmantojuma situācijas analīze Latvijā; veikta 1111 cilvēku anketēšana un 3 ekspertu intervijas; izveidots situācijas apraksts par VIMP esošo izmantojumu un perspektīvām Latvijā.

Autore pētījumā izmantojusi šādas loģiskās pētījuma metodes:

1. Teorētisko materiālu un zinātniskās literatūras, attīstības dokumentu par VIMP un ar tiem saistīto jēdzienu analīze.
2. VIMP izmantojuma situācijas analīze Latvijā, aprakstot vadošo uzņēmumu SIA "Stakeholde.rs" un SIA "Ludere" realizēto VIMP datus, noskaidrojot organizāciju raksturlielumus un izmantojuma jomas, kurās visbiežāk tikuši izmantoti VIMP.

Pētījumā izmantotas šādas empīriskās pētījuma metodes:

1. Anketēšana, kurā tika aptaujāti 1111 cilvēki (pēc nejaušās izlases metodes) darbības vecumā (no 15 līdz 62 gadiem) ar darba vai prakses pieredzi Latvijā. Aptaujā tika noskaidrota vispārīga informācija par ideju vadības paradumiem organizācijās un uzņēmumos un viedoklis par ideju VIMP potenciālo izmantošanu publiskajā, akadēmiskajā un privātajā sektorā. Iegūtie rezultāti salīdzināti ar 2013. gadā veiktās anketēšanas rezultātiem, kā arī anketa papildināta ar aktuāliem jautājumiem.
2. Daļēji strukturētas intervijas - ar ZRKAC Uzņēmējdarbības atbalsta nodaļas galveno speciālisti, lai noskaidrotu inovatīvo risinājumu attīstības tendences un VIMP perspektīvas; ar SIA "Ludere" direktoru, lai noskaidrotu novērojumus, kuri radušies, sniedzot ideju menedžmenta pakalpojumus; ar pārstāvjiem no Pārresoru koordinācijas centra, lai noskaidrotu VIMP perspektīvas Latvijā saistībā ar attīstības dokumentiem.
3. 40 gadījumu analīze veikta 20 Latvijas un 20 ārvalstu VIMP izmantojuma piemēriem.
4. 40 VIMP salīdzinājums pēc 28 faktoriem, no kuriem 20 apzināti iepriekšējos pētījumos un papildināti ar 8 faktoriem.

Pētījuma periods: VIMP izmantošanas situācijas analīze Latvijā ietver pētījuma periodu no 2011. gada līdz 2014. gada maijam. Intervijas pētījuma periods: no 2014. gada maija līdz augustam. Anketēšana tika veikta no 2014. gada aprīļa līdz jūnijam. Gadījumu analīzes pētījuma periods: no 2010. gada līdz 2014. gadam.

VIMP teorētiskie aspekti

Balstoties uz teorētisko materiālu un zinātniskās literatūras, attīstības dokumentu par VIMP un ar tiem saistīto jēdzienu analīzi, autore secina, ka VIMP ir inovatīvo risinājumu attīstības instruments, kas virtuālajā vidē nodrošina sistemātisku procesu, sevī ietverot ideju ģenerēšanu, izvērtēšanu, attīstīšanu un palīdzot labākās idejas pārvērst reālās inovācijās. VIMP sāka attīstīties jau 90. gadu sākumā. Pasaulē tos 2014. gadā izplata vairāk nekā 70 uzņēmumi, tai skaitā divi uzņēmumi Latvijā. Vērojama VIMP izaugsme, bet nākotnē paredzams to lomas pieaugums ne tikai privātajā, bet arī citos sektoros.

Teorētisko aspektu aplūkošana apliecina, ka VIMP izmantojums un būtība atbilst stratēģiskajos dokumentos minēto aspektu - līdzdalība, atvērtās inovācijas, lietotāju virzītas inovācijas veicināšanai jeb NAP 2014. - 2020. rīcības virziena "Cilvēku sadarbība, kultūra un pilsoniskā līdzdalība kā piederības Latvijai pamats" uzdevuma - pilsoniskās līdzdalības un publiskās komunikācijas ar sabiedrību veicināšanai. Arī Latvija 2030 prioritātes "Inovatīva un ekoefektīva ekonomika" rīcības virzienu - lietotāju virzītas inovācijas, atvērto inovāciju prakse un plaša jaunrades kultūra, iespējamo risinājumu realizācijai var izmantot VIMP.

VIMP piedāvājums un izmantojums

Balstoties uz 40 VIMP apskatu un 40 VIMP izmantojuma gadījumu analīzi, kā arī ņemot vērā teorētiskos aspektus, autore secina, ka VIMP piedāvājums ir plašs un daudzveidīgs, kas sniedz iespēju visu sektoru organizācijām rast sev piemērotu VIMP. Gadījumu analīzes rezultāti apliecina, ka VIMP var veiksmīgi izmantot visos sektoros dažādu mērķu sasniegšanai, problēmu risināšanai un dažādu ideju menedžmenta tīklu veidošanai. VIMP piedāvājuma un izmantojuma gadījumu aplūkošana sniedz pamatu hipotēzes apstiprināšanai - praktisks VIMP izmantojums un piedāvājums apliecina, ka, ja izmanto VIMP, tad ir iespējams risināt dažādus jautājumus un veidot dažādus ideju menedžmenta tīklus, kas rada ne tikai iespējas iegūt dažādas idejas, bet arī citus ieguvumus.

Balstoties uz veikto pētījumu, izveidots VIMP izmantošanas lauka apraksts. Autore VIMP izmantojuma lauka aprakstā iekļāvusi 5 sadaļas, kur katrā apraksta būtisku VIMP izmantojuma aspektu, tas ir, A1 - VIMP izmantotāji; A2 - izmantojuma veidi; A3 - potenciālie ideju radītāji; A4 - potenciāli risināmie jautājumi; A5 – potenciāli sasniedzamie mērķi. Aprakstu skatīt tabulā Nr.1.2.

Tabula Nr. 2.1.

VIMP izmantojuma lauka apraksts

Sadaļas	Apraksts (iespējamie varianti)
Izmantotāji	Privātā, publiskā, akadēmiskā sektora pārstāvji
Izmantošanas veidi	Patstāvīgi, atsevišķos gadījumos
Potenciālie ideju radītāji	Eksperti, darbinieki, partneri, NVO, citu sektoru pārstāvji, sabiedrība, īpaši atlasīti cilvēki, piegādātāji, klienti, lojālie klienti.
Potenciālie virzāmie jautājumi	Tehniskie jauninājumi, jauni produkti, biznesa stratēģijas, procesuālie uzlabojumi, finansējuma, mārketinga un izglītības jomas, organizācijas un produktu uzlabojumi, dizaina idejas, inovācija, sagādes jautājumi, idejas attīstībai.
Sasniedzamie mērķi un ieguvumi (tieši/netieši)	Tīklošanās sadarbības veicināšana, lojalitātes palielināšana, plaša loka cilvēku iesaiste, jaunu tirgu apguve, ideju saglabāšana, iespēja iesaistīt ģeogrāfiski plašu ideju radītāju loku, iespēja ātrākam un ērtākam ideju menedžmentam, jaunas sadarbības iespējas, izdevumu samazināšana, ienākumu palielināšana, iesaistīto personu dziļāka iesaiste, nepieciešamo risinājumu iegūšana.

Avots: autores veidota tabula

Ideju menedžments Latvijā: virtuālo ideju menedžmenta produktu perspektīvas

Balstoties uz VIMP izmantojuma situācijas analīzi Latvijā – vadošo uzņēmumu SIA "Stakeholde.rs" un SIA "Ludere" realizēto produktu datus pētījumu, autore secina, ka Latvijā uz 2014. gada maiju darbojas divi VIMP izstrādātāji, tas ir, SIA "Stakeholde.rs" un SIA "Ludere". Jāatzīmē, ka SIA "Stakeholde.rs" produktus izmanto dažādas pašvaldības attīstības ideju iegūšanai no to iedzīvotājiem, bet SIA "Ludere" produkta izmantojuma klientu un mērķu loks ir plašāks. Veicot izpēti, tika secināts, ka visbiežāk SIA "Ludere" klienti ir uzņēmumi (pārsvārā pakalpojumu sniedzēji) un iestādes, kuras izmanto VIMP dažādu mārketinga jautājumu risināšanai. Autore uzskata, ka būtu vērtīgi veikt papildus pētījumu par ar VIMP palīdzību iegūto ideju novērtējumu (vai uzvar kritērijiem atbilstošākās, interesantākās/neordinārākās idejas,

izprotamākās; vai iegūtais ideju novērtējums ir adekvāts tam, ko gaidījis izmantotājs; kas ietekmē faktorus, kuras idejas gala rezultātā tiek realizētas; cik veiksmīga ir VIMP iegūto ideju realizācija; kāda veida inovācijas, iespējams, visveiksmīgāk aizsākt vai papildināt ar VIMP u.c.), kā arī izvērtēt detalizētāk faktorus, kas ietekmējuši ideju radīšanu vai vērtēšanu.

Balstoties uz 1111 cilvēku (pēc nejaušas izlases metodes) darbības vecumā (ar darba vai prakses pieredzi Latvijā) anketēšanu un 3 ekspertu intervijām, autore secina, ka nelielam skaitam organizāciju tiek radīts liels skaits ideju un liels skaits no tām tiek realizēts, tādējādi šīs organizācijas ir inovācijas līderi, kurās ir labi vadīti inovācijas procesi, tai skaitā ideju menedžments. Latvijā vērojama tendence, ka idejas tiek radītas noteiktas cilvēku grupas ietvaros. Pārsvārā aptaujātie iesaistījušies inovatīvo risinājumu attīstībai darbavietās. Latvijā izplatītākā prakse ir inovatīvo risinājumu attīstība reālajā, nevis interneta vidē. Visizplatītākā inovatīvo risinājumu attīstības metode ir prāta vētras metode. Autore secina, ka VIMP ir perspektīvi izmantot dažādos sektoros un jomās Latvijā, bet visatbilstošākās iestādes VIMP izmantošanai, lai iesaistītu sabiedrību no publiskā sektora - valsts pārvalde un valsts un pašvaldību iestādes, no privātā – uzņēmumi. Potenciālākās risinājumu jomas, kuru risināšanai izmantot VIMP - ekonomikas attīstības veicināšana un pārvaldes efektivitāte. Potenciālākie izmantotāji jomās - IT, izmitināšana, ēdināšana. Rezultāti norāda, ka ir potenciāli sabiedrību iesaistīt ideju radīšanā VIMP dažādām organizācijām, jo tās locekļi ir gatavi iesaistīties. VIMP var izmantot gan inovāciju, gan sabiedriskās līdzdalības veicināšanai, tas ir, pilsoniskās līdzdalības, publiskās komunikācijas ar sabiedrību, lietotāju virzītu inovāciju plašas jaunrades kultūras veicināšanai, atvērtu inovāciju prakses realizācijai.

Rekomendācijas

Pamatojoties uz pētījuma rezultātiem, izstrādāti 38 priekšlikumi (ar vairāk nekā 70 apakš priekšlikumiem) VIMP izstrādātājiem Latvijā, esošajiem un potenciālajiem VIMP izmantotājiem un institūcijām un iestādēm Latvijā, kas var ietekmēt VIMP attīstību Latvijā, būtiskākie priekšlikumi:

1. Valsts kancelejai un Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrijai – realizēt Latvija 2030 uzdevumu par “Ideju banku” un “Ideju kontu” izveidi, analizēt iespējas šī mērķa realizācijai izmantot VIMP; izveidot uz ārējām idejām balstītu aģentūru vai valsts aģentūru, kas koncentrētos uz sabiedrības idejām un to ieviešanu dzīvē, veicinot ideju menedžmentu valsts līmenī. Apsvērt pieejamā finansējuma iedalīšanu šim mērķim no IKT 73.milj. EUR, ko paredzēts izmantot līdz 2020. gadam sabiedrisko pakalpojumu, sabiedrības līdzdalības u.c. mērķu sasniegšanai.
2. Pārresoru koordinācijas centram – uzraudzīt, lai visos attīstības dokumentos (projektos) būtu iekļauta un uzsvērtā iespēja sabiedrībai – indivīdiem (ne tikai NVO) iesniegt savas idejas publiskajam sektoram un motivēt uz atvērtajām inovācijām.
3. Inovāciju atbalsta institūcijām (LTC, ZINIS, biznesa inkubatori, kompetenču centri, konsultanti u.c.) – organizēt pasākumus, kas veicinātu masveida jaunradi, kā tas ir noteikts plānošanas dokumentā Latvija 2030; popularizēt dažādus rīkus un iespējas inovatīvo risinājumu attīstībai – tai skaitā VIMP, atbalstot to izmantošanu, veidojot dažādus informatīvus materiālus un pasākumus.
4. VIMP izstrādātājiem Latvijā un potenciālajiem un esošajiem VIMP izmantotājiem – iepazīties VIMP izmantošanas variantiem un izmantojuma aprakstu.

Autore gatava, privāti sazinoties, dalīties ar pētījuma rezultātiem un atbildēt uz aktuāliem jautājumiem, kas saistīti ar VIMP izmantojumu (elina.mikelsone@ba.lv), kā arī uzstāties ar prezentāciju par VIMP izmantošanu.

Autore uzsākusi popularizēt VIMP izmantošanu, piedaloties dažādās konferencēs un veidojot publikācijas gan nacionāla, gan starptautiska mēroga žurnāliem, piemēram, Journal of Business Management. Autore turpina pētījumu doktorantūras studiju ietvaros.

Literatūras saraksts/ Reference List

1. Bailey, B.P. & Horvitz, E. (2010), "What's Your Idea? A Case Study of a Grassroots Innovation Pipeline within a Large Software Company", in CHI2010 proceedings on the 28th annual CHI conference on human factors in computing systems in Atlanta, USA, 2010, NY: ACM , 2065-2074.
2. Bakker, H., Boersma, K. & Oreel, S. (2006), "Creativity (Ideas) Management in Industrial R&D Organizations: A Cre- Political Process Model and an Empirical Illustration of Corus RD&T", Creativity and Innovation Management, 15 (3), 296- 309.
3. Barczak, G., Griffin, A. & Kahn, B.K. (2009), "PERSPECTIVE: Trends and Drivers of Success in NPD Practices: Results of the 2003 PDMA Best Practices Study", Journal of Product Innovation Management, 26 (1), 3-23.
4. Bjork, J. & Magnusson, M. (2009), "Where Do Good Innovation Ideas Come From? Exploring the Influence of Network Connectivity on Innovation Idea Quality", Journal of Product Innovation Management, 26(1), 662-670.
5. Bothos, E., Apostolou, D. & Mentzas, G. (2008), "A Collaborative Information Aggregation System for Idea Management", in Conference on Internet and Web Applications and Services proceedings of the international conference in Athens, Athens: IEEE, 289-296.
6. Coughlan, T. & Johnson, P. (2008), "Idea Management in Creative Lives", in Conference on Human Factors in Computing Systems proceedings of the international conference, NY: ACM, 3081-3086.
7. Friedman, T.L. (2005), *The World is Flat: A Brief History of the Twenty-first Century*, New York: Straus and Giroux.
8. Friedman, T.L. (2011), *The Next Decade: Where We've Been and Where We're Going*, New York: Doubleday.
9. Gamlin, J.N., Yourd, R. & Patric, V. (2007), "Unlock creativity with "active" idea management", Research Technology Management, 50(1), 13-16.
10. Hrastinski, S. & Kviselius, N.Z. (2010), "A review of technologies for open innovation: Characteristics and future trends", in Annual Hawaii International Conference on System Sciences proceedings, Kohla: IEEE, pp.1-10.
11. INSEAD (2013), „The Global Innovation Index 2012”, pieejams: http://www.wipo.int/export/sites/www/freepublications/en/economics/gii/gii_2012.pdf (skatīts 2015.gada 2.aprīlī).
12. Lee, M.S., Olson, L.D., Trimi, S. (2012), „Co-innovation: convergenomics, collaboration, and co-creation for organizational values”, Management Decision, 50 (5), 817- 831.

13. Miķelsone, E. (2012), "Ideju menedžmenta produktu tirgus attīstība un perspektīvas Latvijā", gada projekts, Vidzemes augstskola, Valmiera.
14. Miķelsone, E. (2013), "Virtuālie ideju menedžmenta produkti: izmantojums un iespējas Latvijā", bakalaura darbs, Vidzemes Augstskola, Valmiera.
15. Sandriev, A.R. & Pratchenko, O.V. (2014), "Idea management in the system of innovative management", *Mediterranean Journal of Social Sciences*, 5(12), 155-158.
16. Straples, D.S., Greenaway, K., McKeen, J.D. (2001), "Opportunities for research about managing the knowledge-based enterprise", *International Journal of Management Reviews*, 3 (1), 1-20.
17. Summa, A. (2004), "Software tools to support innovation process- focus on idea management", working paper [29], Innovation Management Institute, Helsinki University of Technology, 15 June.
18. Tung, W.F., Yuan, S.T. & Tsai, J.R. (2009), "A custom collaboration service system for idea management of mobile phone design", *Human Factors and Ergonomics in Manufacturing*, 19(5), 494-509.
19. Vītols, A. (2006). Informācijas sabiedrība: veidošanās un būtība. Grām: Ekonomikas un vadības zinātne: Latvijas Universitātes raksti, 696.sēj. Zin. Zina. E.Zelgalvis, E. Vanags. Rīga: Latvijas Universitāte, 272.lpp.
20. Westerski, A. (2013), "Semantic Technologies in Idea Management Systems: A Model for Interoperability, Linking and Filtering", dissertation, Universidad Politécnica de Madrid, Madrid.

ORGANIZĀCIJAS KULTŪRAS VADĪŠANA KONKURĒTSPĒJAS PAAUGSTINĀŠANAI

Viktors Turlais

Banku augstskola/ BA School of Business and Finance (Latvia)

Tēzes/ Abstract

Pētījuma tēma ir "Organizācijas kultūras vadīšana konkurētspējas paaugstināšanai".
Problēmas aktualitāte. Organizācijas kultūra ir organizācijas locekļu izveidoto un attīstīto pamatpieņēmumu kopums, kas iemācīts un apgūts, risinot ārējās adaptācijas un iekšējās integrācijas problēmas, kas nostiprinājies un sevi apliecinājis praksē un tāpēc tiek uzskatīts par pareizu (Schein, 1990).

Konkurētspēja ir uzņēmuma spēja pārdot savus produktus, preces vai pakalpojumus tirgū (Porter, 1980). Konkurētspējas palielināšanai ir nepieciešams īstenot divas galvenās organizācijas kultūras funkcijas:

- pielāgošanos ārējai videi - šī funkcija nodrošina konkurētspēju;
- organizācijas iekšējo integrāciju, tās identitātes veidošanu un nostiprināšanu (Schein, 1985).

Abas minētās funkcijas ir komplementāras – savstarpēji viena otru papildinošas. Pielāgošanās ārējai videi, organizācijas konkurētspēja ir tieši saistīta ar organizācijas iekšējo vidi, tajā skaitā kultūru.

Akciju sabiedrībā Antalis, kas ir lielākais papīra vairumtirgotājs Latvijā, tieši pašlaik, notiek radikālas pārmaiņas, kuras nepieciešamas, lai nodrošinātu organizācijas ilgtermiņa attīstību. Uzņēmums strādā papīra vairumtirdzniecības nozarē, kurā strauji sarūk ražošanas apjomi. Tieši tādēļ ir jāpanāk pielāgošanos ārējai videi. Organizācija pieņēmusi lēmumu strauji attīstīties, uzsākot darbību citās nozarēs, mainīt biznesa modeli, piesaistīt jaunus profesionāļus, reorganizēt esošos darbiniekus, kā arī mainīt vadītāju komandas. Šīs pārmaiņas var sekmīgi nodrošināt otrā organizācijas kultūras galvenā funkcija – iekšējā integrācija. Uzlabojot iekšējo integrāciju, sastopamies ar organizācijas kultūras entropiju, kuru nepieciešams izmērīt un pieņemt atbilstošus lēmumus (Barets, 2000).

Uzsākot darbību citās nozarēs, kurās organizācija ir jaunpienācējs, sastopama asa konkurence un atšķirīgi apstākļi, tāpēc svarīga ir uzņēmuma konkurētspējas palielināšana, un tieši organizācijas kultūra ietekmē uzņēmuma konkurētspēju (Barney, 1986).

Pētījuma objekts ir papīra vairumtirgotājs Latvijā Antalis AS. **Pētījuma priekšmets** ir organizācijas kultūras vadīšana Antalis AS.

Hipotēzes:

1. Antalis AS organizācijas kultūras tipoloģisko modeli raksturo augsta iekšējā efektivitāte;
2. funkcionāla, adaptīva organizācijas kultūra ir konkurētspēju veicinošs iekšējās vides faktors;
3. Antalis AS vadīšanas un līderības modelis, lomas atbilst dominējošajam organizācijas kultūras tipoloģiskajam modelim.

Pētījuma mērķis bija izpētīt organizācijas kultūras lomu Antalis AS konkurētspējas paaugstināšanā. Izvirzītie **uzdevumi**:

1. dažādu autoru izvirzīto organizācijas kultūras pētīšanas teoriju salīdzinošā analīze;
2. Antalis AS organizācijas kultūras analīze;
3. Antalis AS organizācijas kultūras vadīšanas analīze;
4. organizācijas kultūras pilnveidošana konkurētspējas paaugstināšanai Antalis AS.

Pētījuma teorētisko bāzi veido K. Kamerona (Cameron), R. Kvina (Quinn), R. Bareta (Barrett), Dž. Kotera (Kotter), Dž. Hesketa (Heskett), E. Šeina (Schein), D. Golemana (Goleman), Dž. Gordona (Gordon), M. Trīsija (Treacy), N. Tičī (Tichy), V. Ouči (Ouchi), M. Portera (Porter), F. Robinsa (Robbins), D. Vetena (Whetten), V. Satē (Sathe), Dž. Meisona (Mason), Dž. Klavsona (Clawson) V. Reņģes, I. Foranda, L. Dubkēviča un citu autoru darbi.

Pētījumā izmantotas kvalitatīvās un kvantitatīvās pētniecības metodes un sekojoši **pētniecības instrumenti**:

- organizācijas kultūras novērtēšanas instruments - anketa (Organizational Culture Assessment Instrument - OCAI), (Cameron, Quinn, 2011);
- vadītāja prasmju aptauja, pašnovērtējums - anketa (Management Skills Survey Self - Rating Form), (Cameron, Quinn, 2011);
- vadīšanas efektivitātes pašnovērtējums - anketa (Managerial Effectiveness Self - Rating Form), (Cameron, Quinn, 2011);
- organizācijas kultūras entropijas līmeņa novērtēšanas anketa, kura veidota pēc R. Bareta (Barett) metodes (Barets, 2008);
- augstākās vadības intervija.

Pētniecisko datu apstrāde tika veikta ar SPSS programmatūru IBM SPSS Statistics Data Editor un Microsoft Excel.

Darba pētījuma ierobežojumi:

- pētījumā iegūtie dati ir attiecināmi tikai uz konkrētu uzņēmumu – Antalis AS;
- pētījumā tiek analizēta tikai organizācijas kultūra, citi iekšējās vides faktori netiek ņemti vērā;
- pētījuma laika ierobežojums.

Pētījums tika veikts no 2013. gada maija līdz 2014. gada novembrim.

Pētījuma secinājumi

1. Organizācijas kultūra ir organizācijas vērtību sistēma. Organizācijas kultūrai ir vairāki līmeņi. Organizācijas kultūru lielā mērā nosaka organizācijas vadītāji.
2. Konkurētspēja ir uzņēmuma spēja pārdot savus produktus, preces vai pakalpojumus tirgū. Organizācijas kultūra ietekmē konkurētspēju.
3. Organizācijai ir definēti vīzija, misija un mērķi. Tie ir atjaunoti 2013. gada decembrī un ir organizācijas kvalitātes sistēmas pamatā. Vīzija, misija un mērķi atspoguļo organizācijas ilgtermiņa attīstības virzienu.

4. Vadības subkultūra uzskata, ka esošajā organizācijas kultūrā dominē klana kultūras tips. Klana kultūra vēsturiski veidojusies un nostiprinājusies un tā ir bijusi piemērota organizācijai, ko apliecina arī finanšu rezultāti. Vadība vēlas palielināt tirgus kultūras vērtību īpatsvaru.
5. Darbinieku subkultūra uzskata, ka esošajā organizācijas kultūrā dominē tirgus kultūras tips. Tas skaidrojams ar to, ka vadības subkultūra sākusi akcentēt, atbalstīt un ieviest tirgus kultūras tipa vērtības.
6. Darbinieku subkultūra vēlas palielināt klana kultūras īpatsvaru, jo pārmaiņu laikā, dabīga vēlme ir balstīties uz ģimeniskām vērtībām, kuras raksturīgas klana organizācijas kultūras tipam.
7. Lai gan pastāv atšķirības, starp vadības subkultūras un darbinieku subkultūras esošās un vēlamās organizācijas kultūras vērtējumiem, šīs atšķirības ir nebūtiskas. Lielākā atšķirība ir vēlamās organizācijas kultūras novērtējumā attiecībā uz klana un tirgus kultūras vērtību īpatsvaram. Šī atšķirība, procentuāli rēķinot, ir deviņi procenti. Vadības subkultūra uzskata, ka gan esošajā gan vēlamajā kultūras tipoloģiskajā modelī klana kultūras vērtību nozīme ir pārlieku liela un nepieciešams akcentēt tirgus kultūras vērtības.
8. Organizācijas kultūras vadīšana saskan ar organizācijas ilgtermiņa attīstības vīziju. Vadība akcentē tirgus kultūras vērtības.
9. Darbinieku subkultūras vēlamā dominējošā kultūra ir klana kultūra, it sevišķi noliktavas un loģistikas centra darbinieku komandai.
10. Organizāciju raksturo zems entropijas līmenis, tas ir 8% pašlaik un 4% vēlamais. Tas nozīmē, ka uzņēmumā dominē pozitīvās vērtības, un laiks netiek izšķiests neproduktīvās darbībās. Galvenais entropijas cēlonis ir potenciāli ierobežojošā vērtība - piesardzīgums, kas negatīvi ietekmē organizācijas konkurētspēju.
11. Organizācijas aktīvu rentabilitāte ir augstākā industrijā, un, ņemot vērā esošo un vēlamo organizācijas kultūru, var secināt, ka gan esošā, gan vēlamā organizācijas kultūra pozitīvi korelē ar organizācijas konkurētspēju tirgū. Konkurētspējas priekšrocības paaugstināšanai vēlamajā kultūras modelī ieteicams akcentēt tirgus kultūras vērtības.
12. Pirmā hipotēze - Antalis AS organizācijas kultūras tipoloģisko modeli raksturo augsta iekšējā efektivitāte ir apstiprinājusies, jo organizācijas kultūru raksturo zems entropijas līmenis.
13. Otrā hipotēze - funkcionāla, adaptīva organizācijas kultūra ir konkurētspēju veicinošs iekšējās vides faktors ir apstiprinājusies, jo, piemērojot organizācijas kultūras dominējošo tipu ārējās vides apstākļiem, var iegūt vairākas konkurences priekšrocības.
14. Trešā hipotēze - Antalis AS vadīšanas un līderības lomas atbilst dominējošajam organizācijas kultūras modelim ir apstiprinājusies daļēji, jo esošā organizācijas kultūra un vēlamā organizācijas kultūra atšķiras nebūtiski, tomēr atšķirības pastāv.

KVALITĀTES VADĪBAS SISTĒMAS ISO 9001 IEVIEŠANA UZŅĒMUMĀ SIA „MAGMA”

Lauris Zvanītājs

Banku augstskola/ BA School of Business and Finance (Latvia)

Tēzes/ Abstract

Anotācija

Pētījumā „Kvalitātes vadības sistēmas ISO 9001 ieviešana uzņēmumā SIA „Magma”” tika izpētīts ISO 9001 standarts un tā daudzveidīgā nozīme, kā arī veikts pētījums par kvalitātes vadības sistēmas ISO 9001 ieviešanas nepieciešamību uzņēmumā SIA „Magma”, pētījumā iesaistot uzņēmuma augstākā līmeņa vadību un darbiniekus, katru grupu pētot atsevišķi. Pirms pētījuma tika izvirzīta hipotēze, ka uzņēmuma darbinieki pretotos kvalitātes vadības sistēmas ieviešanai, jo šāda sistēma apgrūtinātu ikdienas darbu, nesniedzot darbiniekiem nekādus labumus. Pētījuma mērķis bija izpētīt kvalitātes vadības sistēmas nepieciešamību uzņēmumā SIA „Magma”, lai varētu sekmīgāk ieviest ISO 9001 standartu, kā arī sniegt priekšlikumus ISO 9001 standarta ieviešanai uzņēmumā, lai varētu iegūt ISO 9001 sertifikātu.

Pētījuma aktualitāte norāda uz pētījumā iegūto rezultātu izmantošanas iespēju jebkurā citā vidēja lieluma Latvijas vairumtirdzniecības uzņēmumā, kas izvērtē iespēju ieviest ISO 9001 standartu, lai sertificētu savu uzņēmumu atbilstoši standarta noteiktajām prasībām, jo SIA „Magma” atbilst visiem vidēja lieluma uzņēmuma rādītājiem.

Par pētījuma svarīgākajiem secinājumiem var uzskatīt korelāciju starp darbinieku uztveri par ISO 9001 standartu un darbinieku atbalstu uzņēmuma lēmumam par ISO 9001 standarta ieviešanu, kā arī darbinieku informēšanas pasākumu nozīmi sekmīgai ISO 9001 standarta ieviešanai.

Pētījums

Latvijā ir vērojams vienmērīgi stabils ISO 9001 sertificēto uzņēmumu skaita pieaugums, kas apliecina ISO 9001 sertifikāta atpazīstamības paaugstināšanos. Sertificētie uzņēmumi apliecina, ka ieguvumi ir saistīti ne tikai ar uzņēmuma procesu efektivitātes uzlabošanu, bet arī konkurētspējas paaugstināšanu, kā arī uzņēmuma procesu kontroles uzlabošanu.

Uzņēmums SIA „Magma” ir dibināts 1996. gada 23. februārī. Uzņēmuma pamatnodarbošanās ir santehnikas preču vairumtirdzniecība, kā arī mazumtirdzniecība. SIA „Magma” Latvijā ir uzskatāma par vienu no vadošajiem santehnikas, ūdensapgādes un siltumapgādes līdzekļu vairumtirgotājiem. Darbinieku un klientu acīs uzņēmuma tēls tiek veidots

kā draudzīgs ģimenes uzņēmums, kurš piedāvā kvalitatīvu zemā līmeņa preci par iespējami zemāku cenu.

Šis pētījums novērtē vairumtirdzniecības uzņēmuma, kurā ir nodarbināti 30 darbinieki un 2 augstākā līmeņa vadītāji, ISO 9001 standarta ieviešanas nepieciešamību. SIA „Magma” gan pēc darbinieku skaita, gan neto apgrozījuma, gan bilances kopsummā pēc uzņēmuma lieluma atbilst vidējam uzņēmumam, līdz ar to šis pētījums ir attiecināms arī uz citiem Latvijā reģistrētiem un strādājošiem vidēja lieluma vairumtirdzniecības uzņēmumiem, kuri izvērtē iespēju ieviest ISO 9001 standartu, lai sertificētu savu uzņēmumu atbilstoši standarta noteiktajām prasībām.

Empīriskā pētījuma daļa sastāv no 2 daļām: SIA „Magma” augstākās vadības intervija un SIA „Magma” darbinieku anketas. Ņemot vērā, ka uzņēmuma vadībai un darbiniekiem ir dažādas intereses, vajadzības un skatījums uz uzņēmumu un tā attīstību, katrai no 2 grupām tika uzdoti cita veida un formas jautājumi.

SIA „Magma” ir 2 uzņēmuma augstākā līmeņa vadītāji – valdes locekļi –, kuri abi ir arī uzņēmuma dibinātāji un īpašnieki. Galvenais mērķis vadības intervijai bija noskaidrot abu vadītāju viedokli par nepieciešamību ieviest ISO 9001 standartu un attiecīgi iegūt sertifikātu, kā arī noskaidrot vadības ar ISO 9001 standarta ieviešanu asociētās problēmas un ieguvumus. Intervijas mērķis bija arī pārliecināties par vienota vadības viedokļa esamību vai tieši tā trūkumu, jo vienota uzņēmuma augstākās vadības viedokļa trūkums varētu būtiski kavēt ISO 9001 standarta ieviešanu jebkurā uzņēmumā.

Savukārt darbinieku anketas sastāvēja no divām daļām. Pirmajā bija jāatbild uz 1. jautājumu, bet pēc tās bija jāiepazīstas ar aprakstu, kurā bija izklāstīta ISO 9001 standarta būtība, lai atbildētu uz pārējiem anketas jautājumiem. Anketas mērķis bija noskaidrot sākotnējo darbinieka zināšanu līmeni par ISO 9001 standartu, kā arī izprast darbinieka uztveri par standartu pēc iepazīšanās ar aprakstu, kā arī novērtēt darbinieka attieksmi pret ISO 9001 standarta ieviešanu, lai varētu novērtēt iespējamo darbinieku pretošanos.

Secinājumi

Ņemot vērā veiktā pētījuma rezultātus, izvirzītā hipotēze tika noraidīta, jo ir uzskatāms, ka tikai 20% SIA „Magma” darbinieku pretos uzņēmuma augstākā līmeņa vadības lēmumam par ISO 9001 standarta ieviešanu.

Pārsteidzošākais secinājums tika izdarīts, ka ISO 9001 standartu vērtē pozitīvi un ieviešanu atbalstītu tie darbinieki, kuri to izprot pareizi vai vismaz daļēji pareizi, savukārt tie, kuri to neizprot, pretos un mēģinātu novilcināt vai pat novērst standarta ieviešanu, protams, ir arī minimāls skaits darbinieku, kuri ir pretstatā šiem diviem raksturojumiem, tomēr tie kopējos rezultātus neietekmē.

Līdz ar to Latvijā vidēja lieluma uzņēmumiem lielākā barjera ISO 9001 standarta ieviešanai būtu darbinieku izpratnes trūkums par ISO 9001 standarta būtību. Tas ir skaidrojams ar to, ka cilvēki, un jo īpaši darbinieki, noraidoši uztver jauno un nezināmo, jo nav gatavi un baidās no pārmaiņām, savukārt tas noved pie darbinieku pretošanās. Tāpēc jebkurā uzņēmumā, kurš vēlas ieviest ISO 9001 standartu, svarīgākais faktors ir darbinieku informēšana par standarta patieso būtību.

Vienlaikus, vadībai noteikti jāņem vērā, ka ISO 9001 standarta ieviešana ir uzņēmuma augstākā līmeņa vadības kompetence un ilgst ilgāku periodu, nekā tiek sagaidīts. Ļoti svarīgi ir nepārvērtēt darbinieku saliedētību un darbinieku atvērtību pārmaiņām, jo darbinieku pretošanās var, ne tikai būtiski traucēt, bet pat pilnībā atcelt ISO 9001 standarta ieviešanu. Ja uzņēmuma augstākā līmeņa vadība sagatavojas pētījumā minētajiem trūkumiem, tad ISO 9001 standarta ieviešanai uzņēmumā nevajadzētu rasties būtiskiem vai nepārvaramiem šķēršļiem.

Visi pētījumā izdarītie secinājumi ir aktuāli ne tikai uzņēmumam SIA „Magma”, bet arī jebkuram citam vidēji lielam Latvijas vairumtirdzniecības uzņēmumam, kurš izvērtē iespēju ieviest ISO 9001 standartu, lai sertificētu šo sistēmu atbilstoši standarta prasībām.

Nobeigums

2015. gada beigās ir paredzēta ISO 9001:2015 standarta prasību izlaidšana, kas nozīmē, ka vairs nebūs iespējams sertificēt uzņēmuma kvalitātes vadības sistēmu pēc iepriekšējās redakcijas, kas iekļaut šobrīd aktuālo ISO 9001:2008 standarta versiju.

Ņemot vērā, ka ISO 9001 standarta ieviešana uzņēmumā no 0 stāvokļa prasītu 1,5 gadus, tad jebkuram uzņēmumam līdz jaunā ISO 9001:2015 standarta prasību izlaidšanai būtu jāizveido tikai vispārīga kvalitātes vadības sistēma, lai pēc tam to būtu iespējams viegli pielāgot jaunajām standarta prasībām, jo jaunās standarta prasības tiek plānotas ievērojami atšķirīgas no iepriekšējām.

ANALĪTISKO PROCEDŪRU PIEMĒROŠANA REVĪZIJAS PROCESĀ

Sanita Gorbačova

Banku augstskola/ BA School of Business and Finance (Latvia)

Tēzes/ Abstract

Obligātā revīzija Latvijā tiek uzskatīta par administratīvo slogu uzņēmumiem, īpaši tas attiecas uz mazajiem un mikro uzņēmumiem. Arī Eiropas Parlamenta deputāts Krišjānis Kariņš debatējot par uzņēmējdarbību Eiropas Savienībā, aicināja Eiropas Komisiju tās uzdevumam samazināt administratīvo slogu maziem un vidējiem uzņēmumiem, kas veicinātu ekonomikas izaugsmi. Tomēr mazs uzņēmums Latvijā nav tas pats, kas mazs uzņēmums, piemēram, Vācijā.

2013. gada SIA Lursoft veica pētījumu par mikro, maziem un vidējiem uzņēmumiem un secināja, ka Latvijas uzņēmējdarbības tirgu pamatā veido mikro un mazie uzņēmumi, kuri 2012. gadā kopā veidoja 94% Latvijas tirgus. Savukārt, kā liecina Revīzijas attīstības veicināšanas komisijas 2014. gadā veiktie aprēķini, no visiem Latvijas Republikas Uzņēmumu reģistrā reģistrētajiem uzņēmumiem tikai 3% uzņēmumu pēc Gada pārskata likuma kritērijiem ir pakļauti obligātai revīzijai. Pārējie 97% uzņēmumu ir nerevidēti, un arī šo uzņēmumu iesniegtā informācija valsts institūcijām nav revidēta. Cits jautājums ir, cik no obligātai revīzijai nepakļautajiem uzņēmumiem paši vēlētos to veikt.

Pēc krīzes 2010. gadā, salīdzinot ar 2007. gadu, par 38% samazinājās Zvērinātu revidentu sniegto atzinumu skaits. Krīzes ietekmē arī audita kompānijas bija spiestas samazināt izdevumus un autore 2014. gadā prakses laikā audita kompānijā novēroja, ka revīzijas darbā ir jūtams darbinieku trūkums. Kā atzīst paši darbinieki, pēc krīzes radās situācija, ka darba apjoms vienam speciālistam pat pieaug. Darbinieku trūkuma dēļ esošajiem darbiniekiem sezonas laikā ir liels darba apjoms. Neraugoties uz to, revidentiem savu darbu jāveic tā, lai revīzijas rezultātā gūtu pietiekamu pārliecību par finanšu pārskatiem revidenta atzinuma sniegšanai.

Latvijā revidenti savā darbā piemēro Starptautiskos revīzijas standartus (SRS). Atbilstoši SRS prasībām viena no revīzijas gaitā piemērojamām procedūrām ir analītika. Analītiskās procedūras ļauj noteikt un novērtēt uzņēmumā pastāvošos riskus, līdz ar to revidents var apstiprināt, ka ir veicis uz riskiem balstītu revīziju. Novērojumi autores prakses laikā audita kompānijā apliecina analītisko procedūru biežo izmantošanu revīzijas procesā. Lielā darba apjoma dēļ revidenti meklē dažādas iespējas, lai būtu jātestē pēc iespējas mazāks dokumentu daudzums, bet tajā pašā laikā tiktu gūta pietiekama pārliecība.

Pētījuma mērķis bija izpētīt analītisko procedūru veidus, to izmantošanas mērķi, un pielietot tos revīzijā uzņēmumā SIA „X”. Pētījuma daļā piemēroti dažādi analītisko procedūru veidi uzņēmuma SIA „X” revīzijā un veicot analītiskās procedūras, ir sagatavotas elektroniskas darba tabulas, kas ar nelielām korekcijām ir izmantojamas audita procesā citos uzņēmumos.

Darbā izvirzītais mērķis tika sasniegts, darba gaitā daļēji apstiprinājusies arī izvirzītā hipotēze, jo analītisko procedūru piemērošana ļāva identificēt būtiskākos riskus uzņēmumā SIA „X”, samazināt revīzijai nepieciešamo laiku, kā rezultātā paaugstinās revīzijas efektivitāte, bet augstas pārlicības gūšanai nepieciešams piemērot papildus detalizētus testus, tos optimāli apvienojot ar analītiskām procedūrām. Pētījuma gaitā radās sekojoši priekšlikumi audita uzņēmumiem:

1. Revidentiem darbā vairāk jāizmanto elektroniskās tabulas, tas ļautu revīzijās pielietot kvalitatīvākus darba dokumentus (tabulas, atskaites, analīzes) un sekmīgāk identificēt riskus, ietaupot laiku, kas tiek patērēts ilgstošai dokumentācijas izpētei.
2. Pētījumā atklājās, ka revīzijas kompānijām ieteicams piesaistīt praktikantus, kuri var apkopot uzņēmuma finanšu informāciju iepriekš izstrādātās sagatavēs, tādā veidā aizstājot lielus detalizētu testu apjomus un uzlabotu darba efektivitāti.
3. Revīzijas procesā vairāk uzmanības veltīt sagaidāmā rezultāta noteikšanai plānošanas posmā, tādā veidā pirms revīzijas uzsākšanas tiktu veikta pietiekama uzņēmuma izzināšana un analītisks darbs, kas ļautu noteikt precīzu audita stratēģiju un sastādīt efektīvu darba plānu.
4. Iespēju robežās, izmaksu un realizācijas posteņiem jāpiemēro analītiskās procedūras, lai izvairītos no liela daudzuma aprēķinu pārbaudīšanas un dokumentēšanas, kā arī kopēšanas vai elektroniskas skenēšanas, kas paaugstinātu audita efektivitāti un samazinātu darba stundas, vienlaikus tiktu pārbaudīti riskantie periodi un konti.

III

ZALĀ EKONOMIKA UN UZŅĒMĒJDARBĪBAS UZSĀCĒJI

GREEN ECONOMY AND START-UPS

NATURE PROTECTION, GREEN SOLUTIONS AND SUSTAINABILITY IN ITALY

Elena Ghilardi

Università degli Studi del Piemonte Orientale 'Amedeo Avogadro' (Italy)

Abstract

The report provides information on Nature protection, Green solutions and Sustainability in Italy. The man can never live without nature. It is an obvious statement. The understanding derives from the need to care and protect the environment from all forms of domestic or industrial pollution. It is clear that it should not be exploited to make a profit or to gain political domination. Our territory has often been threatened by the depletion of resources. It does not refer only to the availability of resources in the area but it also refers to the knowledge of the best possible ways for the use of natural resources. In Africa, for example, where resources are very scarce, like in the desert of Morocco there is a jam of production dates. Young people working in these oases are able to exploit the only resource they have by producing a positive aspect on economy and by eliminating the sense of poverty that is characteristic of these areas.

Currently the following environmental issues are affecting the Italian territory:

- Water protection
- Waste management
- Air pollution
- Natural heritage protection

1. Water protection

More than half of Italian waters are contaminated by pesticides. This affirms the National Report on pesticide use in the water of 2013 made by “Higher Institute of Environmental Research (ISPRA). The report reveals the presence of 23 different substances. 13,2% of surface waters and 7,9% of those groundwaters show the levels of toxicity in aquatic organisms exceeding legal limits. It is mostly the result of residues product applied in agriculture. Only 350 different substances are used in this field, besides, we have identified the presence of pesticides for non-agricultural use applied in various fields of activity. The obtained data are detrimental to mankind because they can influence the health of people indirectly through the food chain.

The directive 2000/60 CE (Water Framework Directive) introduced an innovative approach in the European legislation related to waters taking into account environmental and management point of view. The directive pursues two ambitious goals:

- To prevent the deterioration of quality and quantity

- Improve the state of water and ensure sustainable use, based on the long-term protection of available water resources.
- But in general, the Directive 2000/60 aims to achieve the following general objectives:
- Expand the protection of water, both surface and underground
- Reach the state of “good” for all waters by December 31, 2015
- Proceed to the activities that combines emission limits and quality standards
- Recognize to all water services at the right price that takes into account their true economic cost
- Encourage the active participation of citizens in making the right choices made in the field.

Plans have been prepared for each watershed to identify risk areas. It also envisages the planning of investment to implement maintenance and a more effective control of the territory. Thanks to multiple interventions, the banning of bathing due to pollution on Italian coasts has decreased from 6.1% to 5,6%.

2. Waste management

As to the problem of waste disposal, a continuous growth of waste production can be identified, however thanks to increased sensitivity towards the protection of the environment by citizens the methods of recovery and recycling of waste continue to grow, including separate recycling and composting of municipal waste. Finally, the waste not recovered must be disposed under safety conditions with a progressive reduction in the flow of waste sent to landfill.

Several green solutions for the waste management have already been implemented in some regions of Italy. For example, the project “Detergents self – service” was carried out in Piedmont, the purpose is to reduce the production of packaging waste as a result of the purchase and use of detergents. The aim of the Project was to reduce packaging waste production coming from the purchase and use of detergents through the diffusion of the sale of on-tap detergents in retail chains in Piemonte making use of reusable bottles. The project addressed the bulk sale of detergents such as dish-washing liquids, fabric conditioners, laundry liquids, and all – purpose cleaners. As a result, more than 780.000 bottles have been reused avoiding the use of 47 tons of polyethylene of high density and 26 tons of cardboard. This also reduced the emission of 130,5 tons of CO₂ and savings of 2,011 MWH of energy as well as 196x10⁶ litres of water.

The project which related to the region of Umbria initiated the use of sparkling water in public fountains in contrast the common practise of buying water in plastic water; it can contribute to the reduction of waste and pollution emissions caused by production and transport of bottles. The public water provided in this way is safe because it is monitored on a regular basis. It can be cleaner than water in the bottle, besides, it is much more economical.

Another aspect of Green solutions is the project GMI. It is based on recycling program together with a community to make them aware of green issues and to involve about 200 schools and universities in the region. Students can recycle their empty containers obtaining points issued by the machine. Further students can replace the collected points with different prizes. About

10.000 young people have been engaged in recycling activities. In addition 50.000 people are informed about the project.

One of the keys tools used to encourage waste prevention is the eco-design. Ecological products should consume less energy and should be able to recycle once they have been discarded. Waste prevention is closely linked with the improvement of production methods and educating consumers to buy more goods that produce less waste.

In Italy it is often heard that people need to consume the so called "slow food". Slow food is one of the initiatives to bring down one of the problems affecting us for several years as a result of globalization. In the current environment dominated mainly by fast food, the spiral symbolizes the slowness with which people should consume the food and enjoy the life when sitting at the table, thus enjoying "good, clean and fair" products.

Products produced respecting the environment, animal welfare and human health are being valued and promoted. Definitely, this provides the sustainability index of the territory. The development does not mean to sustain but to extend the benefits. The development also means happiness of the people, it strengthens social relations between people, between different communities within their own territory." Slow food" has undertaken various projects that promote the rights of the land:

- Project "Orti in condotta" approached schoolchildren and families in order to educate about food culture, it gave the opportunity for them to learn about the protection of the resources on the earth. It could lead to better choices of what people eat to satisfy their needs but not following the market trends.
- Terra Madre in Turin is another good example. Over 2000 food communities around the world operate because the production of food maintain harmonious relationship with the environment and to affirm the dignity of science and culture of traditional knowledge.
- Save the landscape: „Slow food" Italy also works to protect Italian territory by deregulation and overbuilding; There are 10 million empty houses not inhabited, however the construction of new houses is going on in Italy.

These are a few initiatives that have been promoted by local governments.

3. Air pollution

The traffic in the city represents an important environmental emergency: in Italy most of goods travel by road, their transport by rail is still limited although there is the intention to restructure and strengthen the railway network. Other measures include the development of vehicles with low environmental impact, the application of more stringent limits for some pollutants such as petrol and interventions to limit acoustic and electromagnetic pollution.

For example, most Italian cities have adopted cars that respect the standards of CO emissions established by European directives; standards defined by the acronym EURO, followed by a number (EURO I-VI). In these cases the emission is limited by catalytic converters and emission control devices.

Another innovation has been introduced to develop the integration of hybrid vehicles with solar energy, through adoption of photovoltaic panels on board. This ingenious innovation would allow to reduce more CO₂ and the energy collected by a panel in a sunny day can also represent 30-40% of energy required for its traction.

The programme for Environment and Climate action (LIFE) for the period from 1st January 2014 to 31 December 2020 is aimed at the reduction of air pollution. The funding for the implementation of the program is equal to 3.456655 billion of Euro.

The main objectives are:

- To contribute to an efficient economy in terms of resources, with lower carbon emissions.
- To contribute to the protection and improvement of the environment in order to preserve biodiversity.
- To promote the integration and dissemination of environmental and climate objectives in other policies
- To support better environmental governance
- To support the implementation of the Seventh Environment Action Programme “Living well within the limits of our planet”.

4. Natural heritage protection

It is estimated that the fauna consists of 57000 species; since many habitats are still not protected and are subject to degradation, about 50% of the fauna vertebrates decreased. The law Galasso has allowed to identify areas of particular environmental interest which must be protected, such as coastal areas. Of crucial importance is the action carried out by national and regional parks and marine reserves. In a few years Italy has grown from 5 (Gran Paradiso d’ Abruzzo, Stelvio, Circeo and Calabria) to 20 national parks.

There are numerous projects for the protection of nature and fauna. One of the best known projects is the project SPIN4LIFE “Strategy for the Implementation of the Nature 2000”. The project aims to develop a management plan for long-term period in order to achieve a state of conservation “satisfactory” for all habitats and species protected.

The plan will take into account all potential sources of EU funding, national and regional. It is important to educate humans to manage their own behaviour in relation to ecosystem with the purpose to live in a sustainable way, i.e. without altering entirely natural balance.

In this regard, the Institute Pangea was born which is the first ONLUS Italian (Non-profit organization social) specializing in environmental education and vocational training for the parks and nature reserves. Its mission is the development of experimental and innovative actions to promote and consolidate the national system of protected areas, also through programs and strategic projects of permanent learning and education for sustainable development.

The protected areas are in need of skilled human resources that are able to deal professionally with the land management and the relationship of people who inhabit it. To help

the parks grow, Pangea organizes trainings programs that encourage the employment of new professionals such as interpreters, nature people, environmental educators and tourism operators.

Conclusion

In Italy there are many initiatives and institutions that care about the nature and try to limit various forms of pollution but unfortunately very often they lack further support either of local communities or local governments. It is necessary that all citizens are environmentally educated and receive also business education. In such a way a new culture can be created that promotes ethical behaviour towards nature, and cares for the environment.

Reference List

1. http://europa.eu/legislation_summaries/environment/nature_and_biodiversity/index_en.htm
2. <http://www.ambiente.fvg.it/en/>
3. <http://www.slowfood.com/international/7/history>
4. <http://www.istpangea.it/>
5. http://epanet.pbe.eea.europa.eu/european_epas/countries/it/
6. <http://www.nrdc.org/issues/>

KOREA ON THE WAY TO ENVIRONMENTAL SUSTAINABLE DEVELOPMENT

Inyoung Min, Minjae Cho

Soongsil University (South Korea)

Abstract

Background information provides the focus on relevant plans, actions and achievements, as well as on regulations and documents related to state planning on the way to sustainable development.

In 1960s the country settled up the basic industry to pursue a dramatic economical development. Further in 1970s capital intensive industry was started. It related to heavy and chemical industry and in 1980s, it became the only efficient development which became the most important part of industry. Until then, there was no concept on sustainable development. The efficiency was considered as the best indicator. However, in 1990s the new government launched plans to start some practical implementation of sustainable environment. The concept of sustainable environment was set as the major aim of the plan.

While fulfilling the sustainable environment, Korea faced with several limitations. The first one is small territory compared to its population, the shortage of natural resources and energy. Secondly, as our priority is focused on economic development, there was rare investment in environment protection.

A positive trend was that Korean government reported the implementation of the following basic principles of sustainable development to UNCED. These principles included the following aspects:

1. Enhancement of life quality.
2. The harmony of economical development and nature preservation.
3. Evaluation of environmental asset and the study about environmental assimilation capacity.
4. Pursue of equity between all generations.
5. Actions that have to be taken by Korean government in order to solve global environment problems.
6. The maintenance of the organization and the adoption of laws which are needed in order to implement and develop sustainable environment.

According to these principles, Korea has done some green investments. It also has carried out projects in several fields. The main fields include environmental economics, economical management, renewable energy, new technology, industry, finance.

Business and start-up profile in the country, including Business incubators

In Korea, the number of start-ups has decreased for the last decade. However, nowadays, there is a change in Korean start up industry. Also foreign countries pay attention to Korean new starts ups. Financial support has been received from Silicon Valley. We could see also other practical exchanges between global investment organizations. Especially, there are continuous setu p of start ups, besides, google campus is ready to open in Gangnam for the first time in Asian countries. Successful enterprises usually become angel investors, so it is really important to increase the number of successful start-ups.

Moreover, there are many business incubators in Korea. A special fund was opened to facilitate the craetion of start ups. Also, Government, private organization and universities install business incubators to develop start ups. For example, ‘Start up alliance’ is one of business incubators for the healthy development of Korean start-ups. The Government and 50 public organizations, internet companies, telecom companies and other investment organizations got together and decided to establish it. Conferences were organized to assist start ups in order to widen their business and to support them in different ways.

Green investments, projects and support to start-up (realized support instruments, potentially supportable fields)

In fact, green investment faces some difficulties because it is hard to define exactly for green business is. Besides, green business is a new emerging industry, investment collection period is long in comparison with other industries. So it is hard to attract investors. To overcome this difficulty, the government introduced certification system for green business, implemented its policy by choosing green industry and supports them. Moreover, to make easy access to private funds, they created a special program which could facilitate the investment of both government and private investors together from R&D. It is intended to create new financing system for emerging green business.

For private business, the government will widen their benefit for bicycle road, environmental pollution substances, measuring of environment pollution and improving the funding system. In addition, they plan to lower the infra fund and insurance technology fee for green start ups. The government intends to assist not only at R&D stage, but also in further stages by green sector fund, by purchasing conditional R&D, new growing power fund, green small-middle company fund.

Since July 2009, 11 professional conferences have been arranged on these issues. The conference results show that the government will not support all green starts ups. According to them, they will only include green starts ups which could be beneficial for business environment and which have prospective technology, marketability, and strategic management. They already selected 59 specific industries from 10 fields and they will set up or add new starts ups according to regular inspection.

Good practices of different sectors; relevant to environmental technologies and eco innovations

Green Climate Fund (GCF) was founded in 2012 to support developing countries to limit or reduce their greenhouse gas emissions and to adapt to the impacts of climate change, so the GCF is based in the new Songdo district of Incheon, South Korea. It means that Korea government changes the way towards the environmental policy. It shows that it cares about the environment and it has demonstrated the changes in the attitude towards the environment. The South government has showed passive attitude to resolving the current issues. However, they will take a leading role in international society through GCF because GCF was designated as an operating entity of the financial mechanism of the UNFCCC, in accordance with Article 11 of the Convention.

It is intended to be the centre of efforts to raise Climate Finance of \$100 billion a year by 2020. In this way South Korea's role becomes important. Unlike other international funding, GCF relies highly on private funding. Although it is supported by the developed countries, it is still limited.

Conclusions

Perspective sectors to develop green start-up

The concept of sustainable development has its roots in recognizing the limits of growth. It means that it is impossible for the production and consumption system of modern industrial society to grow continuously. It is in line with the development of green start-up because they recognized the limits.

In private sector, Korean government will open the doors to private companies so that they can enter into the sector like google campus. And they will change their laws and policies. Also, they will take advantage of this by investing in R&D. In Public sector, they will continue as the member of the international communities like GCF.

Reference List

<http://startupall.kr>(스타트업 얼라이언스)

녹색성장과_한국경제, 강성진

녹색성장전략 달성을 위한 산업별 R&D투자의 경제적 성과분석, 김성태

조경엽 이상돈 임병인

지속가능발전과 녹색성장 전재경

녹색투자한국포럼 2010년 만찬강연회 강의 요약(10.02.25)

관련글(<http://blog.naver.com/hulrudung?Redirect=Log&logNo=140105081878>)

GGEI_ Report 2014 _ Dual Citizen

GREEN ECONOMICS AND SUSTAINABILITY IN FRANCE

Djogny Faty, Tasnime Mohammed, Anmar Maze

Universite Paris Nord 13 (France)

Emilie Deffontaines

IUT "A" Lille (France)

Abstract

Introduction

"Sustainability is about simultaneously looking after three Es: the Environment, the Economy and Everyone" - Sustainable Business Team, Government Office for the South West, UK, 2000. The most frequently quoted definition of sustainability is from Our Common Future, also known as the Brundtland Report (in 1987). "Sustainable development is the development that meets the needs of the present without compromising the ability of future generations to meet their own needs." This definition contains two key concepts:

- the concept of **needs**, in particular the essential needs of the world's poor, to which overriding priority should be given
- the idea of **limitations** imposed by the state of technology and social organization on the environment's ability to meet present and future needs."

Sustainable development promotes the idea that social, environmental, and economic progress is all attainable within the limits of our earth's natural resources. Sustainable development approaches everything in the world as being connected through space, time and quality of life. The needs of the world today are real and immediate, it is necessary to develop ways to meet these needs that do not disregard the future. The capacity of our ecosystem is not limitless, meaning that future generations may not be able to meet their needs as the way we are able to now. That is why it is necessary to take some measures. The first step was taken in 1992 at Rio Earth Summit: more than 150 countries have engaged themselves to follow the challenges of sustainable development. The action program called "Action 21" was implemented between these different countries. It is the action plan for the United Nations, other multilateral organizations, and individual governments around the world that can be executed at local, national, and global levels. Since then, different summits e.g. Johannesburg summit in 2002 was the only activity to adjust this plan.

"The era of procrastination...is coming to a close...we are entering a period of consequences" - Winston Churchill (warning about the danger of appeasement - and highlighted by Al Gore, 45th Vice President of the United States in 2006, in the context of climate change).

The background of France and the current observation

France has been committed to develop locally the Action 21. In order to apply the sustainable development notion and all its principles to the territory of France in reality: behavior, social and cultural life, environment, economy, relationship between closer and further territories. In 2007, after "Le Grenelle de l'environnement" a large plan of actions was envisaged for 4 years and the objective to develop energies was included at a later stage.

Government structures

- **CIDD** (comité interministériel pour le développement durable: Interministerial committee for the sustainable development). It adopts the National Sustainable Development Strategy (NSDS) and ensures its implementations. This committee examines the coherence of each ministry with the sustainable development policy adopted by the Government, including the positions and commitments made by France to the European and international level. In terms of sustainable development it uses the research of the National committee for Sustainable Development.
- **CNDD** (Conseil national du développement durable: National committee for sustainable development) The CNDD assembles representatives of civil society and local authorities to involve them in the development of sustainable development policies and their implementation. As such, it has a function of consultation and proposal throughout the development process of the national strategy for Sustainable Development (NSSD).
- **ADEME** (France's Agency for Environment and Energy Management) provides solutions to the companies, citizens or the communities on the issue of air quality and renewable energy.

Four principles have been introduced :

1. **The precautionary principle** states that if an action or policy might cause severe or irreversible [...] harm to the public or to the environment, in the absence of a scientific consensus, that harm would not ensue, the burden of proof falls on those who would advocate taking the action.
2. **The polluter pays principle** Carbon tax
3. **The precautionary principle on the principles of preventive action and of rectification**
4. **Information and participation:** population is informed and has the opportunity to participate in definite actions.

Observation in France (2014)

Green actions of sustainable consumption and a sustainable lifestyle:

- **Waste:** Responsible consumption: We can find various levels of commitment. Those who would be interested in environmentally friendly products and services. And those who would completely change their life style. The French state of mind is to adhere to an eco friendly and green consumption, but it is not always easy to do it due to economical reasons. Food waste represents 20kg/inhabitants/year of which 7kg is not consumed and still packaged food.
- **Domestic use:** The monitoring was carried out on the energy / water consumption. We can also determine the decrease of household and industrial production. Another success can be identified : the reduction of heating. It represents 75% of final energy consumption for households against 80 % identified in 1990.

On the contrary, we experience a rise in electric consumption mostly due to the growth of domestic appliances. Another reason is also the large diffusion of multimedia products. In 2012, 80 % of French households had a computer. French are careful concerning the water consumption, they would rather choose to take a shower instead of a bath. Since 2005 as a result we can observe a fall of 2% each year in water consumption. Another issue is sorting of waste by households , so every household out of 5 sorts out waste, besides, 14% act out of conviction for behavior changes.

- **Transport:** French spend 10.6% of their transport costs. Indeed 83% have their own vehicle, 11% use public transport, 2% prefer walking and 1% ride a bike. It could be stressed that we have the system to return the bike (it is encouraged by the idea of bike sharing service).In addition the use public transport is used more in important agglomeration cities.. This also justifies the decrease in the car use in these agglomeration areas. Another instrument is the development of carpool and car – sharing system. It enhances the introduction of eco-driving principle (to maintain a stable horizontal speed, traffic anticipation, vehicle maintenance, avoidance of a sudden acceleration).
- **Food consumption:** the food weight in the budget has strongly decreased from 22% expenditures in 1960 to 10.4% respectively in 2007. Even if 44 % of the French consumers consider the price as the first criteria. 71% buy biological products (66% in 2011). However, just a few of them are ready to change their eating habits; either eat meat or become a vegetarian. At the same time they pay attention to local products which they buy from local farmers.

"We can encourage more of our universities and municipalities, foundations, corporations, individuals and cultural institutions... to move their money out of the problem (fossil fuels) and into the solutions (renewable energy)" - Archbishop Desmond Tutu (The Observer, 21.9.2014)

Start ups and incubators

Start up profile

We can find different profile of start up.

There are a lot of new projects.
For example:

This startup is focused on the waste avoidance by connecting local businesses and consumers with special offers at the end of the day .

- https://www.youtube.com/watch?feature=player_embedded&v=IjIMJFuzezo

Incubators

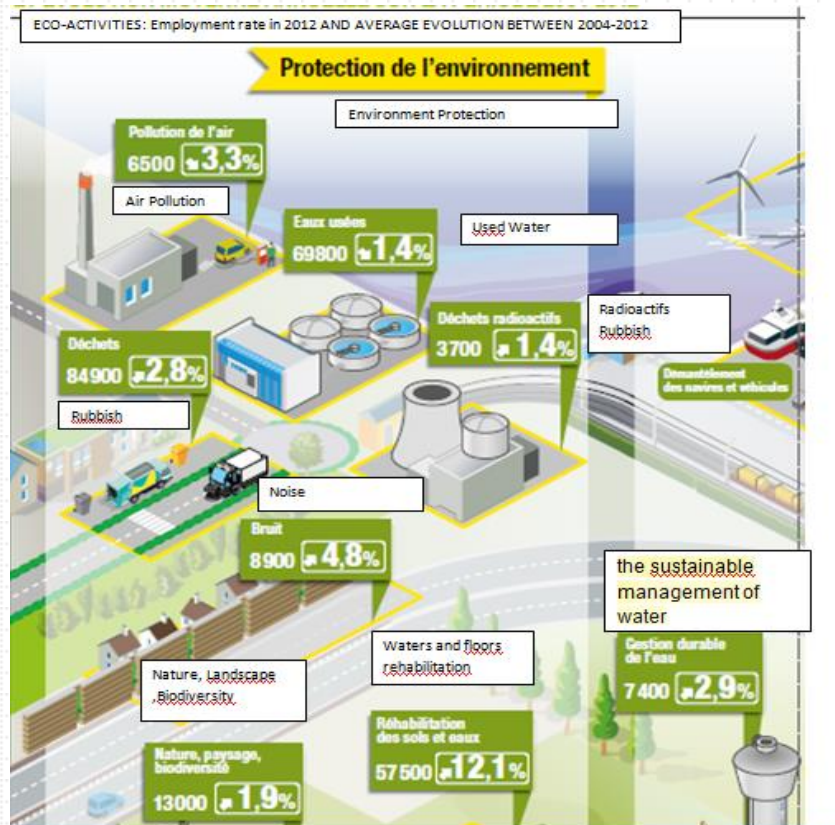
We can easily find them on internet. Internet is used by the majority to raise funds. We found out the following websites : Mygreenstartup.com or collaborative fundraiser (Kiss kiss bank bank). Other startups expand via some competitions organized by their city (Paris contest). And they use startup incubators. For example, Parisincubator in relationship with the city of Paris, The Halle Freyssinet or some incubators like ECE Paris or the one created by GDFsuez (gas company).

Sustainable development: employment creator and State involvement

Employment creator

Ecoactivities generated 447500 job places in France in 2012 it constitutes 1.8% of total employment in France. Employment in this sector displays a marked dynamism between the period 2004-2012 with an increase of 3.9 % on average per year against 0.3 % for the rest of the economy , mainly in relation to the management of wastewater and rubbish and renewable energy (RE). All professions are or will be affected by greening the economy. It also facilitates the acquisition of skills needed for green thinking and practice.

Between 2008 – 2011 each year 2,3% of the French students have chosen the environmental education. In particularly in the area of renewable energy.

State involvement

French state participates with several actions including the signing of contracts between industrial representatives and unions. In addition, it also participates in research and the development of different areas.

The state is also involved in regulation of the companies. Indeed the CSR policy is becoming much stricter. CSR is one of the development principles for sustainability on a wide range for the company. Since 2001 commercial companies must state in their annual

management report their environmental policy and responsibility towards the society. Specifically, 42 information blocks on environmental, social and governance topics must be provided in the annual report. 2350 companies which just under 900 listed are affected by this obligation and should comply with that.

Conclusion

"There is no planet "B" " - various commentators

We can draw some conclusions, e.g. that the environment is an important subject. France is aware of that, it takes necessary measures to protect the environment. However, sometimes there are difficulties to follow these requirements from the French viewpoint. But new ideas and innovations are being developed by new start – ups to follow more seriously the sustainable development principles.

Reference List

1. <http://mystartup.paris.fr/>
2. <http://www.sustainabledevelopmentinfo.com/wp-content/uploads/2012/03/sustainable-development-definitions.png>
3. http://fr.wikipedia.org/wiki/Incubateur_d'entreprises
4. http://lentreprise.lexpress.fr/creation-entreprise/etapes-creation/le-top-des-incubateurs-et-accelerateurs-de-start-up-a-paris_1534130.html
5. http://lentreprise.lexpress.fr/creation-entreprise/etapes-creation/start-up-comparatif-11-accelerateurs-parisiens-au-banc-d-essai_1519662.html
6. <http://www.sd-commission.org.uk/pages/what-is-sustainable-development.html>
7. <http://www.developpement-durable.gouv.fr/>
8. http://fr.wikipedia.org/wiki/Agenda_21
9. http://www.developpement-durable.gouv.fr/IMG/pdf/301_-_Nord-Pas_de_Calais.pdf
10. <https://sustainabledevelopment.un.org/content/documents/Agenda21.pdf>
11. <http://www.lejdd.fr/Economie/La-taxe-carbone-va-couter-plus-cher-aux-menages-709014>
12. http://www.dictionnaire-environnement.com/conseil_national_du_developpement_durable_cndd_ID748.html
13. <http://my-green-startup.com/optimiam/>
14. <http://incubateurs.parisandco.com/>
15. <http://www.developpement-durable.gouv.fr/IMG/pdf/Refmars.pdf>

GREEN ECONOMICS AND SUSTAINABILITY IN TURKEY

Sıla Altun, Hale Nur Can, Sami Karabulut, Bilal Sofu

Balikesir University (Turkey)

Abstract

Turkey's Green Growth Approach for Sustainable Development

Information about Turkey:

Population : 72,561,312

Surface area (km²): 783,562

Urban Population (rate of population 2009): 69.1%

Main economic sectors

Agriculture: 8.8%

Industry: 25.7%

Services: 65.5%

Sustainability explains how biological systems remain diverse and productive. In fact it deals with people, culture, jobs, money, country and many other aspects of our life. The organizing principle for sustainability is sustainable development, which includes the four interconnected domains: ecology, economics, politics and culture.

Turkey is highly aware of the fact that its economic and social development could only be achieved by protecting and improving the quality of the environment. Therefore, to secure the availability of limited natural resources for next generations, it is necessary to establish policies and draw up implementation plans.

Turkey has set its environmental policy to protect the environment in many areas. Turkey is one of the most vulnerable countries as regards its climate change. Climate change creates pressure on forest, water and land resources, and hence affects economic and social life adversely which has been already indicated by recent droughts, floods and extreme weather conditions. As a result, Turkey pays special attention to immediate precautions which need to be taken in order to adapt to climate change.

Besides, the Development Plan was drawn up in which was integrated a sustainable development approach. It shows that Turkey takes these issues as being of major importance. Sustainable approach is included in many sectoral and thematic strategy documents, for example National Environment Strategy and Action plan. This strategy aims are to increase the quality of

life, develop environmental awareness and sensitivity, improve environmental management and provide sustainable economic, social and cultural development. Another document relates to biological diversity, e.g. National Biological diversity Strategy and Action plan which aims at protecting and sustaining the use of biological diversity and genetic resources. In addition, there are numerous action plans which currently Turkey are implementing.

Business and start-up profile in the country

Globally, Turkey ranks 79 among 189 economies in relation to the support and easiness for setting up start ups. The rankings demonstrate the assessment level of start ups in Turkey by taking into account the difficulties and opportunities for launching the own business.

Economies around the world have taken steps making it easier to start a business by streamlining procedures for setting up a one-stop shop, making procedures simpler or faster by introducing technology and reducing or eliminating minimum capital requirements. Many have undertaken business registration reforms, and they often are part of a larger regulatory reform program. The companies have reported several benefits including a company satisfaction, higher savings and more registered businesses, financial resources and job opportunities.

Table 3.1.

How has Turkey done in starting a business, is it easy to start a business in Turkey?

BD year	Reform
BD2012	Turkey made starting a business less costly by eliminating notarization fees for the articles of association and other documents
BD2014	Turkey made starting a business more difficult by increasing the minimum capital requirement
BD2015	Turkey made starting business more difficult by increasing the notary and company registration fees

Data from Business report between DB2010 to DB2015.

The Turkish startup ecosystem has been developing rapidly for the past few years. Just three years ago, there was just one incubator and now there are over 20 business incubators. Below, a list of incubators is provided, it includes also accelerators and incentive programs for Turkish Startups

Green Investment Opportunities Turkey

The following aspects provide examples of green investment opportunities:

Geothermal Energy, Green House, Thermal Hotels, Carbon Dioxide Investments In Cappadocia:

- Indigo Geothermal company has done the survey about thermal energy for over 5 years in Cappadocia. We have received 31 license.
- US\$ 50,000,000
- Cappadocia, Turkey

Strategical Energy&real State Businesses Turkey:

- We are a group of companies specialized in different fields of the renewables. We are located in Greece, Turkey, Bulgaria and Cyprus.
- US\$ 50,000,000
- Antalya, Antalya, Turkey

Electric Vehicle Conversion:

- See information on the following site: www.mekatron.net
- US\$ 1.500.000
- Ankara, Ankara, Turkey

Innovation In Biotechnology:

- An invention which is assumed as one of the most important innovations in biotechnology that is going to change the face of the earth in a positive way.
- US\$ 100,000,000
- Istanbul, İstanbul, Turkey

Gold Mine Refinery:

- We have a gold Mine in Turkey for 49 years licence and we are looking for the partner to finance the Project I do have pre feasibility study for it.
- US\$ From 500,000 to 50,000,000
- İstanbul / Turkey, Turkey

Seeking Investors For Nanofiber Filter Media Business:

- Nano109 is a start-up company engaged in manufacturing nanofiber filter media. We are using our patent pending electrospinning technology for mass.
- US\$500,001 - US\$1,000,000
- Turkey

Seeking Investors For Clean Energy And Environment Projects:

- We are working in Waste to Energy (WtE) sector in Turkey and former Yugoslavian countries (Crotia, Slavenia etc) which are in the accession period to.
- US\$ 80,000,000
- Turkey

Green investment is a form of where investments are done in companies that support or provide environmentally friendly products and practices. These companies encourage (and often profit from) new technologies that support the transition from carbon dependence to a more sustainable alternatives.

The impact of industries on the environment has become more apparent, as a result green topics have become the focus of not only business but also financial world. In the 1990s many investors “began to look for those companies that were better than their competitors in terms of managing their environmental impact.” While some investors still focus their funds to avoid only “the most egregious polluters,” the emphasis for many investors has switched to changing “the way money is used,” and using “it in a positive, transformative way to get us from where we are now ultimately to a truly sustainable society.”

The Global Climate Prosperity Scoreboard - launched by Ethical Markets Media and The Climate Prosperity Alliance to monitor private investments in green companies – estimated that over \$1.248 trillion has been invested in solar, wind, geothermal, ocean/hydro and other green sectors since 2007. This number represents investments from North America, China, India, and Brazil, as well as other developing countries.

Eco-investing sectors

There are several sectors that fall under the eco-investing umbrella. Renewable energy refers to both solar, wind, tidal current, wave and conventional hydro technology. This includes companies that build solar panels or wind turbines, or the raw materials and services that contribute to these Technologies. It also refers to Energy Storage companies that develop and use technologies to store large amounts of energy, particularly renewable energies. A good example of this is the fuel cells used in hybrid cars. Biofuels are included into renewable energy sector. This group includes companies that use or supply biological resources (like algae, corn or waste wood) to create energy or fuel. Other technologies that are included in the renewable energy group are: Geothermal (companies who use or convert heat to electric energy) and Hydroelectricity (companies who harness water energy to make electricity).

Private Sectors:

- AKÇANSA: Power plant with waste heat
- Anadolu Efes: "Sustainable Agriculture " within the framework of malting barley and hops for the production and supply of seed development, seed and agricultural support activities
- ARÇELİK: CACTUS Project
- COCA COLA: Inventors Competition
- Eczacıbaşı: Waste Heat Recovery Project
- Ereğli Demir Çelik: Erdemir Environmental Management Process, Environmental

Performance Index and Sustainability Activities:

- Ford OTOSAN: Sustainable Eco-friendly automotive production
- İÇDAŞ: Değirmencik Integrated Facility for Sustainable Water Management Project
- LIPESAA LTD: Waste Vegetable Oil Collection System
- Şekerbank: EKO kredi - Energy and Labor Protecting Credit

Public Institutions:

- T. C. Science, Industry and Technology Ministry General Directorate of Productivity: As the Industrial Efficiency and Environmental Performance Improvement Parallel KOBİ Level
- T. C. Bursa Special Provincial Administration: Clean Environment and Natural Treatment Plant Project
- T. C. Ministry of Energy and Natural Resources: Energy Efficiency Policies
- Istanbul Metropolitan Municipality: Istanbul Sustainable Management of Local Electronic Waste Project
- T. C. Konya Provincial Administration: Rural Development with Organic Strawberry Production
- T. C. Department of Water Affairs and Forestry: In Kure Mountains National Park "Enhancing Forest Protected Areas Management Project"

Non-governmental Organizations:

- ÇEVKO: Industry, Local Government and Consumer Cooperation Creating a Sustainable Packaging Waste Management System in Turkey
- Wildlife Foundation: Rational Water Use in Konya Closed Basin and Adaptation to Climate Change Studies
- Greenpeace: Prevention of puppies Fishing Campaign
- Kars region Breeders Association Natural Products: Sustainable Village Project on the Protection and Use of Local Seed
- TEMA: Kaçkar Mountains Sustainable Forest Use and Conservation Project
- Technology Development Foundation of Turkey: Enhancing the Capacity of Turkey to Adapt to Climate Change "in the United Nations Joint Programme on " Eco-Efficiency (Cleaner Production) Program"

Conclusion

Turkey will continue to increase its contribution to achieve global sustainable development goals by maintaining its economic, social and environmental development. Turkey is aware of the fact that a human centered, equitable and inclusive sustainable development should be strengthened with democracy, human rights and good governance.

Sustainable development and green growth attempts of Turkey will focus primarily on to energy, water, food and industry sectors. Protection of agricultural lands, efficient use of water for irrigation, productive use of soil resources and rational agricultural product planning will be implemented to support sustainable development process. In this context, rural development and green growth potential of agricultural industry will be supported as much as possible.

Aiming at sustainable use of natural resources, financial instruments including incentives and disincentives for the reduction and prevention of pollution will be handled in an integrated manner.

Reference List

1. <https://sustainabledevelopment.un.org/content/documents/853turkey.pdf>
2. <https://openknowledge.worldbank.org/bitstream/handle/10986/21028/921500WP0Box38094580Turkey00Public0.pdf?sequence=1>
3. <https://openknowledge.worldbank.org/bitstream/handle/10986/21028/921500WP0Box38094580Turkey00Public0.pdf?sequence=1>
4. <http://www.invest.gov.tr/en-US/investmentguide/investorsguide/Pages/EstablishingABusinessInTR.aspx>
5. <http://en.wikipedia.org/wiki/Eco-investing>
6. <https://www.turkeyopportunities.com/investment-opportunities/green-investment-opportunities-turkey>
7. <http://www.greengrowthknowledge.org/country/turkey>

GREEN ECONOMICS AND SUSTAINABILITY IN CZECH REPUBLIC

Gabriela Samkova, Andrea Kozejova

Silesian University in Opava (Czech Republic)

Abstract

We have chosen Czech Republic as it is our home country, and we consider as important to know the ways of protection of the environment in our home country.

Nature Conservation Agency of the Czech Republic (NCA CR)

NCA CR is a governmental body established by the Ministry of the Environment in 1995. The main aim of NCA CR is to protect and conserve nature and landscape on the whole territory of the Czech Republic.

The NCA CR main activities include:

- Monitoring the status, changes and trends in selected habitats, especially protected wildlife species;
- Performance of the State Administration in nature conservation and landscape protection ;
- Administration of the Nature Conservancy Central Register and the central governmental documentation on nature conservation and landscape protection;
- Design, development and management of the Nature Conservancy Information System;
- Implementation of practical measures to conserve nature and to protect landscape
- Administration of national subsidy programmes;
- Financial compensations for the damages caused by specially protected animals;
- Consulting education in nature conservation and landscape protection;
- International cooperation in nature conservation and landscape protection.

Modified from: <http://www.ochranaprirody.cz/en/>.

Nature Conservation Agency of the Czech Republic is divided into three divisions:

- Division of Nature Conservation and Landscape Protection;
- Division of Nature and Landscape Documentation;
- Division of Informatics.

Modified from: <http://www.ochranaprirody.cz/en/what-we-do/>

1. Territorial conservation

Special territorial conservation is divided into two parts: large-size protected areas and small-size protected areas. Large-size specially protected areas are divided into the following categories:

- National park (NP);
- Protected landscape area (PLA).

Small-size specially protected areas are divided into the following categories:

- National nature reserve (NNR);
- National nature monument (NNM);
- Nature reserve (NR);
- Nature monument (NM).

Role of the NCA CR

NCA CR ensures the preparation and implements management plans for the 24 PLAs and 701 National Nature Reserves, Nature Reserves, National Nature Monuments and Nature Monuments on the Czech Republic's territory. It also monitors and assesses their status in the long-term perspective. Together with local partners, NCA CR's offices prepare and implement the management plans for areas (Modified from: <http://www.ochranaprirody.cz/en/what-we-do/territorial-conservation/>).

Management plans

The management plan for a specially protected area is a document on nature protection, which, on the basis of data on previous development and the present status of the specially protected area, shall propose measures for preserving or improving the status of the protection. The management plan serves as a basis for other kinds of planning documents and for decision making of nature protection authorities. The nature protection authority approves the management plan usually for a period of 10 to 15 years and appropriate conservation authorities shall implement the plan. (Modified from: <http://www.ochranaprirody.cz/en/what-we-do/management-plans/>).

2. Economic tools

Apart from the protection of protected areas according to approved management plans, NCA CR uses a range of other economic tools to conserve nature and to protect landscape. They include landscape management programmes developed by the Ministry of the Environment. Their aim is to support measures for preserving the cultural status of the landscape. MoE programmes in the Czech Republic:

- Landscape management programme;

- River systems restoration programme;
- State property in PAs programme;
- State Environmental Fund of the CR operates the Landscape Enhancement Programme, for which NCA CR is the advisory body.

NCA CR participates actively in the preparation of other national/regional programmes and programmes financed through European Community funds (Operational Programme "Environment", Flood Prevention Programme II, Rural Development Programme, etc.) (Modified from: <http://www.ochranaprirody.cz/en/what-we-do/economic-tools/>).

Territorial system of ecological stability

The Territorial System of Ecological Stability (TSES) is a mutually interconnected complex of both natural and near-natural, altered ecosystems that maintain natural balance. Its main purpose is to reinforce ecological stability of the landscape by conservation or restoration of ecosystems and their mutual interconnection. TSES elements (were established in 2005):

- Biocentre;
- Ecological corridor;
- Interaction element.

TSES categories:

- Supraregional TSES - These are vast (at least 1000 ha) landscape units and areas of ecological significance;
- Regional TSES - These are landscape units and areas of ecological significance (minimum area of 10 - 50 ha);
- Local TSES - These are small landscape units of ecological significance.

TSES plans

- A draft map of existing and proposed biocentres and ecological corridors;
- A table and a theoretical section describing functional and spatial factors;
- Detailed rationale including outline measures for its conservation or regeneration.

(modified from: <http://www.ochranaprirody.cz/en/what-we-do/territorial-system-of-ecological-stability/>)

Projects and studies

NCA CR participates in extraordinary projects that are not financed directly from the state budget. We have chose some to illustrate the activities:

EU Funds

NCA CR is a project partner for regions, municipalities, NGOs. The projects are focused on environmental education; education and information centres; training and advisory of farmers.

Project UNDP/GEF Carpathian Grasslands

Project is implemented in co-operation with endowment fund for environmental agriculture. The aims of the project are to improve the ability of farmers to implement priority conservation management of mountain grasslands taking full advantage of newly available funding mechanisms under the EU funds.

Greenveins

International research project financed by the European Commission -Vulnerability of biodiversity in the Agro-ecosystem as influenced by Green Veining and Land-use Intensity.

- REC - Natura 2000
- The NCA is partner of the Regional Environmental Centre in the project Nature for People, People for Nature, raising awareness of the Natura 2000 network, which has been in progress since 2003 and was partly financed by the European Commission. The project had 2 parts: field educational programmes and marking of local products.

State environmental fund of the Czech Republic

In the second half of the 1990's, the NCA managed a large portion of small-scale protected areas or carried out complex management including plot purchasing and management plan preparation.

Global Environment Facility (GEF)

The project was in progress during 1993 - 1998. The PLA Administration of Palava gained 12 million CZK, which was spent on restoration management of localities, educational and public awareness activities and better equipment for the NCA.

(modified from: <http://www.ochranaprirody.cz/en/what-we-do/projects-and-studies/>)

Monitoring and research

Monitoring of the status, changes and trends in nature is important NCA CR's activity. The mapping of wild plant and animal species in whole ecosystems represent the assumption of nature conservation and landscape protection. The results are used for the preparation of Specially Protected Area management plans, specification of state subsidy policies and the formulation of nature conservation and landscape protection state policy. The results of habitat and wildlife species monitoring serve as the main basis for the reports submitted to the European Commission by the Ministry of the Environment under the European Community legislation (modified from: <http://www.ochranaprirody.cz/en/what-we-do/monitoring-and-research/>).

3. Ecological institute Veronica

Veronica (EIV) is an expert and educational institution providing the expertise on environmental subjects. It is active in Brno and Hostětín and gives attention to both urban and country environment. The aims include the support to environment-friendly attitudes towards nature, landscape and their natural and cultural values.

Veronica follows expert programmes:

- [Nature and Landscape Conservation](#);
- [Green household](#);
- [Green procurement](#);
- [Climate protection](#);
- [Natural garden](#);
- [Ecological construction and Renewable Energy](#);
- [Sustainable regional development](#);
- [Involvement of the public into planning and decision-making processes](#).

EIV's activity is meant for the wide public, experts, representatives and employees of public administration, educational institutions, other non-governmental organizations, teachers and students of secondary schools, universities and small-scale and middle-scale companies. The aim of EIV is to promote a friendly attitude towards nature, landscape and its natural as well as cultural values.

Green Household

Households and automobile transport constitute about 1/3 of its environment pollution. EIV seeks to change consumer's behaviour through education. It also implements positive measures in institutions or individual municipalities. The major aims include the following aspects: wastes, washing, cleaning and tidying up, organic food, clothing, nappies, etc.

Ecological construction and Renewable Energy

EIV provides consultancy in the area of energy savings and material selection in all stages of construction. EIV gathers and shares contacts with skilful architects, designers, engineers and craftsmen who feel their own responsibility towards the devastation of the environment by buildings. For example: Passive house affects the environment much less than other houses (heat in the house - in a passive way, from people, from the use of domestic appliances, from the sun coming through windows).

Economical lighting

EIV takes care of economical lighting and protection of night air. In Hostětín, a model project of environmentally friendly public lighting system was installed in 2006.

Solar programme

EIV has been cooperating for a long time with partner organizations from the Czech Republic and Austria on the project of Solar Network which has been broadly promoting the development of solar energy in the Czech Republic. Within the project EIV has helped to install tens of self-help solar collectors. (Modified from: <http://www.veronica.cz/english/?id=10>)

Project electrobuses

In the Czech Republic there is a project inspired by the book START-UP NATION - electrobus with replaceable batteries. The project should help in expanding significantly the use of electric buses to cities as environmentally friendly and efficient means of public transport. The project is part of a broader concept - SmartCities. The basic idea for the full utilization of renewable energy sources is the ability of the department energy production time and the time of its consumption, that is, storehouses of energy solutions, including batteries.

Ecological organizations in Czech Republic

- **Czech Union for Nature Conservation** - the largest environmental non-governmental organization in the Czech Republic. It brings together people interested in nature conservation and environmental issues. It currently has almost 10,000 members.
- **The Czech Eco-Counseling Network** - the network advocates preventive care of the environment and supports cooperation and communication among local government, public administration, scientific research and the public and commercial sectors.
- **The Czech Environmental Partnership Foundation** - the foundation supports environmental projects in all regions of the Czech Republic. It provides grants, organizes fellowships, workshops and seminars and actively participates in environmental projects.
- **Children of the Earth** – the mission of this organization is to protect nature and the living environment of man, while strengthening the bond between men and the landscape. It focuses on work in regions and supports those who are willing to protect their living environment.
- **Greenpeace CZ** – international ecological organization aiming to protect the living environment by peaceful means and offering solutions that are a key for a healthy and safe future.
- **Brontosaurus Movement** – education of children and young people encouraging behavior and actions impact the environment
- **Rainbow Movement** – proposes and advocates solutions that will enable the reduction of pollution and production of waste, reduce contamination of foodstuffs and water with toxic substances, protect natural wealth, preserve the character of the landscape and avoid risks of global climate changes.
- **Dew** – company for ecological information and activities that tries to spread ideas of harmony between man and nature, together with the principle of everlasting sustainability.

(Modified from: <http://www.czech.cz/en/About-CZ/Facts-about-the-Czech-Republic/Ecological-organizations>)

Conclusions and proposals

As you can see from our summary, there are many projects in Czech Republic that focus on environment, besides, there are ecological organisations that try to improve environmental legislation and educate people in green solutions.

Our proposal for minimizing environmental pollution could include the following:

1. We should bring our own shopping bag (textile is the best option) every time when we go shopping.
2. Turn off all the appliances when we do not use them. Pull all cables out of the socket when not being used. It is the best to have a switched outlet.
3. Re-use saving bulbs, properly recycle everything that can be recycled (not just paper, glass, plastic, but also old clothes, shoes, batteries, bulbs, electronic stuffs, drugs etc.).
4. Everyone should consider walking as an option or use public transport instead by going by their own car.
5. Use “New green savings” program which are available to home owner, in this way they can receive funding for saving energy.

Companies can do a lot to support green attitude:

1. Reduce using energy;
2. Waste reuse;
3. Ensure considerate way of transport goods and materials;
4. Install water savers (reduce water consumption);
5. Use of recycled material;
6. Minimize the use of paper by introducing electronic solutions.

NATURE PROTECTION, GREEN SOLUTIONS AND SUSTAINABILITY IN THE COUNTRY

Lars Bruins

Hanze University Groningeng (The Netherlands)

Abstract

The report focuses on nature protection, green solutions and sustainability in the Netherlands. Sustainability and green solutions present a hot item for the discussion in the Netherlands. It suggests producing your own energy and using a sustainable heating system. Our school in the Netherlands has taught us how to build buildings sustainable and how to be sustainable in general. I am very interested in green solutions and how to build in a sustainable manner, especially a building house that is self-sufficient.

Nature protection

The economy and people are maybe the largest polluters and the biggest enemy of the nature so the only alternative who can protect the nature is people themselves. The policy of the Dutch national government is produced by the Ministry of Economic Affairs, Agriculture and Innovation. One of the main pillars of this policy is the National Ecological Network, which according to the original plans should eventually include more than 700,000 hectares or an extension of the natural area by about 50%.

The National Ecological Network is a network of interconnected nature reserves. The intention is that such interlocking nature of the fragmented habitats unites so that species can spread. Within The National Ecological Network distinction is made between several aspects:

- Core areas: Important large nature reserves
- Nature development areas: Areas where the quality of nature in the first place was pretty small, but where a redesign and / or other management should be increased.
- Corridors: Areas that connect different units of the EHS together. It may include in principle brooks, banks of streams or other ribbon-shaped landscape features.

The government supports residents to preserve the nature around their houses; they give a subsidy for making nature pools and building natural hedges with planted trees. For farmers there is also a subsidy that encourages becoming green and care about nature. So, it is the government who tries to bring the feeling of being in nature by creating green belts in the Netherlands.

In the Field of Managing Nature Reserves there are the following organisations which show interest in the current project. Together Managing ZE Almost all Dutch Nature:

Forestry Commission (staatsbosbeheer)

The organization was founded by the Dutch state in the late 19th for planting and maintaining of forests for timber production. This happened at the time of mined moors. Since the beginning of the twentieth century, the State Forestry also takes care of Nature Reserves: the first was the Mui on Texel. Many people recall a nature experience. Staatsbosbeheer is the biggest nature organization in the Netherlands, the organization takes care about 260.000 hectares.

They also create their own surroundings that look natural, so initially it was not considered to be nature in its natural sense, but they have created it manually and by using machinery.

Provincial Nature - this nature spot is private land management body at the provincial level. Each province has its own "landscape." They were primarily established in the 20s and 30s of the 20th century. Many areas needed to be "protected". A major contribution to Nature has been done in the process of its creation.

Sustainability Topics

Education focuses on the policies of sustainability on the following topics:

- 25% reduction in energy consumption (between 2008 and 2020);
- 20% reduction in CO2 emissions (between 1990 and 2020);
- 100% sustainable procurement (according to the criteria of NL Agency);
- The inclusion of environmental criteria in contracts and tenders;
- Limiting the use of materials (eg paper, coffee cups and plastic).

Strass

Separation of waste is new popular thing in the Netherlands. Dutch separate half of their waste that includes glass, organic waste and paper. That is a good thing, because waste saves raw materials and energy, and, thus protects the environment. Waste sortings protect raw materials and energy, and reduces the widespread of environmental pollution. Each kilogram of waste that does not go to the incinerator saves the community five cents.

Dutch households produce more than 500 kilograms of waste per person. 51 per cent of households separate waste, that is only slightly more than half. We do not do it as well as Germany does (65 percent). Other countries provide the following data: Austria (62 percent) and Belgium (57 percent). Within the EU, the Netherlands ranks the fourth place.

CO2 emissions

A good working economy produced much CO2 emissions, so the government decided to reduce the emission by 20 percent. They decided that when buying a car the purchaser has to pay a tax for the pollution. CO2 allowance BPM, popularly called guzzler tax or slurptaks, an

additional tax in the Netherlands with the purchase of a car taking into account the CO₂ production per kilometer, which is closely related to the fuel consumption per kilometer. It is organized as a differentiation in the tax on passenger cars and motorcycles (BPM). It is the purchase tax on cars in the Netherlands. As part of this tax measure regular bpm is lowered along the tax. The measure took effect on February 1, 2008.

A completely different situation occurs, when you buy an electric/ hybrid car. In that case you will get a tax reduction. It is difficult to explain the amount of decrease in CO₂ emission or the level of tax reduction. So when you are driving in a private car, your employer has to add some amount to your wage. This is because you have the benefit of private use. The amount is called aggregation. The level of aggregation depends on the catalogue price and the CO₂ emissions of the car you are driving. Your employer calculates this aggregation tax / national insurance contributions. As a result your net pay will reduce.

The Netherlands invests a lot in creating a good infrastructure for electric driving. They install special stations for charging your electric car.

<http://www.energieoverheid.nl/2014/02/25/daling-aandeel-duurzame-energie-veel-minder-bijstook-biomassa/>

European Standard

This year the Netherlands must first meet all requirements with the European standard for the concentration of nitrogen dioxide in the air. Friends of the Earth launched a measurement campaign which measured the concentration of nitrogen dioxide on 58 main roads. The results of the first month were published. "This shows that it is very unlikely that the Netherlands will get a standard.

The European annual standard for nitrogen dioxide is 40 ug / m³. Five years ago, this standard was already introduced in Europe, but the Netherlands requested an extension to the term for its implementation in EU. "Despite this delay, the State and the municipalities still have not taken adequate measures. Strong expansion of environmental zones, investment in alternatives to the car and other measures that benefit air quality should be really implemented. But finally it is not about how to be sustainable but more about how to get money from people and spend on other things rather than sustainability. So as always it is all about the money.

Green economy. Green solutions

The Netherlands is famous for its wind mills, today the countryside is full with wind mills and they produce green energy. In the Energy Agreement there are some ambitious targets for wind to be reached by 2020. Thus, 6 thousand megawatts of capacity are placed on land. The offshore capacity must be expanded to 4.5 thousand megawatts by 2023.

Several options can be put forward. Two wind farms with a total capacity of 228 megawatts, on land there is about 2.5 thousand megawatts. Besides, those who are in the favour of wind mills in the Netherlands; we have also opponents, who object to wind farms on land and

sea. People from coastal communities worry that the arrival of offshore wind turbines will cost thousands of jobs in tourism.

The government is always trying to get the Netherlands sustainable. One project is solar cells, when you buy solar cells and start to produce your own electricity. In this case, you will get a subsidy.

For 2015, there is no solar subsidy and it does not seem that it is going to be allocated. In recent years (2012, 2013) there was a nationwide solar subsidy. For 2012 it was 21.5 million euros. For 2013 30 million euros have been allocated for the solar subsidy pot. It is calculated that within two years there might be over 90,000 applications. Solar panels were very popular, besides, it is good for the environment.

Conclusion

I think people have to care more about the nature and life in a more sustainable way. Everybody can start with a separate case: buy environment- friendly products. It is good that the government supports people who buy green things but there is also a drawback to this subject. All the subsidies and CO2 emissions have to be paid. As a result taxes are rising every year. Oil prices are skyrocketing and for some companies it is too hard to survive. It is difficult to pay the bills every month. There are too many rules for companies to comply with in order to reduce CO2. In upcoming economies nobody cares about green issues or CO2 emission and they are ten times larger and pollute hundred times more than the Netherlands. The question can be raised how to assist in green solutions and CO2 reduction.

I think we have to work more together on global scale by concluding agreements with countries, otherwise it could lead to other actions such as ignoring the products manufactured by irresponsible countries or even lead to some sort of boycott. Some other forms of punishment can be introduced. We all have to take care about our earth and climate. Today there are so many solutions and options to choose. It includes the production and building of sustainable environment, despite the fact that it might seem to be an expensive activity. It is clear there is a need to start somewhere and work on the environmental protection and sustainability.

HOLLAND – THE GREEN GIANT?

Rosalien Dijkstra

Hanze University Groningeng (The Netherlands)

Abstract

Introduction

The Guardian on the 10th of September 2013 claims, that the Netherlands is the leading country in sustainability. Home to less than 17 million people and with an economy less than a third the size of France's, this small European state continues to punch far above its weight in the sustainability stakes. So, we can raise the question that provides us with reasons.

On the face of it, companies have everything to embrace a progressive approach to business. In MVO Nederland (CSR Netherlands), the country boasts an active industry-led advocacy group. Public awareness is also high, with sustainability issues integrated into the school curriculum. A robust and active civil society, coupled with consistent business-friendly governments, helps too.

But most people believe that the answers lie in the country's history and culture. Life, for a long time, was tough in the Netherlands. With around one fifth of the country situated below sea level, floods were commonplace. People were standing up to their knees in mud and trying to build a society. This forced people to work together. For more than four centuries, the Dutch have been installing dikes and drains to reclaim land from the sea and keep the water at bay. It takes a lot of people to keep your feet dry. The historic threat of the sea means the Dutch expect to 'live with nature'. The Dutch take climate change seriously due to the fact that the prospects of rising sea levels must be kept in mind.

As a result, The Netherlands is relatively unique in practicing a strong consensus-driven approach to decision-making. Dutch NGOs, politicians, academics and business people knew all about "multi-stakeholder" negotiation long before the sustainability field picked up on it. Back in the 1980s and 1990s, when the government began to develop long-term environmental strategies and targets, it did so in conjunction with business. Another example of the sustainability-driven business mindset in Holland is that executives from the country's largest eight companies regularly meet under the umbrella of the Dutch Sustainable Growth Coalition.

<http://www.government.nl/issues/nature-and-biodiversity/legislation-on-nature-conservation-in-the-netherlands>).

Nature protection

Nature protection in Holland concerns the protection of the elements, in particular, cultural and historical landscapes, extinct flora and fauna species, biodiversity and natural sources. Also, the reduction of threats and bringing back the original state of landscape is one of the main goals of nature protection. Nature protection in the Western civilization has existed for more than 150 years.

In Holland, nature protection is divided into different sectors. The organization which takes care of the protection of the forests is ‘Staatsbosbeheer’, which translates into Government Forrest Management. Another organization is the Organisation for Nature Monuments and Providence Landscapes. Providence Landscapes are private institutions that manage the nature environment protection on the providence level. Last but not least, there are water companies. There is 122.000 acre spillway and groundwater conservation in the Netherlands, which is managed by water companies.

Business start up in Holland. Why would you start a company in Holland?

The Netherlands is one of the five most competitive economies in the world. It has much to offer to foreign entrepreneurs and investors: for example, exceptional road, rail, sea and air infrastructure; digital infrastructure, it is world-leading in terms of both speed and reliability; and a broad spectrum of (international) businesses with multilingual and productive employees. Besides, it has excellent business climate, the quality of life is of high standard, with the Netherlands setting high standards in (international) education, health care, and recreation. (<http://www.hollandtrade.com/media/news/news-archive/?bstnum=5442&PageIndex=1>).

What are the conditions for a start-up permit?

- Working together with a trusted and experienced mentor (facilitator) that is based in the Netherlands;
 - A product or service that is innovative;
 - The start-up entrepreneur has a (step-by-step) plan to develop their idea into a business;
 - The start-up entrepreneur and the facilitator are registered in Fthe Trade Register of the Chamber of Commerce (Kamer van Koophandel);
 - The start-up entrepreneur must have sufficient finance (resources) to reside and live in the Netherlands for one year.
- (<http://www.iamsterdam.com/en/local/work/start-a-business/scheme-for-start-ups/scheme-for-start-ups-in-depth>)

Now some information related to Dutch Incubation Association.

The Dutch Incubation Association is the largest network for professionals working in business incubators, accelerators and start-up programs in the Netherlands. These professionals need a common platform for professional development and positioning at national, European and international level. Another goal is to keep entrepreneurs well informed about their role in the specialized start-up support organizations and supporting them with implementing their ambitions.

There are many incubators in the Netherlands. There are short program incubators and some work for the long term, but that mostly means that the start-up has to give around 8% of its shares to the incubator. There are also universities that participate in the incubator network. A lot of incubators have their own way of selecting potential start-ups, but the DIA is worth mentioning since it is the largest in Holland. The DIA works with the following program:

- Human Capital: a startup's most valuable asset, mostly forgotten.
- Intellectual Capital: Patents, Technology license, copyright, brands
- Social Capital: suppliers, family & friends, launching customers, crucial partners
- Financial Capital: founders equity, family debt, suppliers credit, customer pre-payments, subsidies/grants

Attract Projects	Capital Formation
Shout	Human Capital
Scout	Intellectual Capital
Screen	Social Capital
Select	Financial Capital

Green solutions & business ideas

Problems facing the Green startup investments

Start-up companies that want to bring green innovations to market, have more often than elsewhere in Europe funding problems. Especially, they face problems at the start-up phase, there is insufficient risk capital available to commercialize their innovative ideas. Many start-ups suffer from these so-called 'valley of death'. Green innovations are hereby however additional disadvantage as long as the use of the environment and nature is incomplete or overpriced. In addition, the investment costs are often higher and the payback period is longer than for general innovations. Eco-innovative start-ups in the Netherlands are more likely to bleed out before they have even begun. This emerges from a new study of the PBL (PBL), the valley of death for eco-innovation in the Netherlands, which was published in March 2015.

If not going "green" has a price or is subject to clear conditions, environment-friendly innovations will pay off and green start-ups have a level playing field. That is why the government should step in since only the government can ensure that. It also helps if there is a clear long-term ambition for greening. It is a predictable policy so that there is not additional uncertainty for investors. The government can provide more venture capital focused on eco-innovation by showing example themselves by investing more in (green) revolving venture capital funds - which the government temporarily provides as funds to be repaid again - or by seeking opportunities to venture back to be picked by pension funds.

Stimulation ideas:

1. The Postcode Lottery Green Challenge wants to fight climate change by offering sustainable startups help and money. Any green startup in the world can enter. Applications close June 1st. After that, a jury will pick 25 businesses in July. In August, 5 startups will be chosen to pitch for an audience and the jury. The first price

- is the grand prize of 500.000 euro. One or two runner-ups will receive 200.000 euro, or 100.000 euro each (www.deposcodelotterij.nl).
2. Thousands of projects – from environmentally-friendly greenhouses and windturbines, to organic farming and afforestation – have been implemented in the Netherlands with the support of a private investment scheme: the Green Funds Scheme.
 3. Banks then lend the money to green projects on favourable terms, asking for returns that are about 1% lower than the going rate. The design of the scheme and the tax benefits for individual investors means that they are prepared to accept these lower returns from green projects.
 4. The scheme has been successful in leveraging green investment at minimal cost to the state. The Dutch Ministry of Housing, Spatial Planning and the Environment found, in a 2010 report, that in 2010 alone the scheme generated green investment of €6 billion, which “cost the country barely €150 million in tax incentives” (www.government.eu).

Green solutions in practise

In Holland we have the Green and Lean awards. Last year, the awards have been given to several companies that are in different sectors and have received their award for their remarkable green and sustainable solutions.

Intech / Peek received the award for Cooperative ITS platform: an intersection controller. Drivers who follow the advice of an intersection controller (which can be done by wireless communication with the driver advice given on the drivingspeed to the intersection or how long the traffic light on red or green will stand) can achieve CO2 and fuel consumption reduction of 13 percent, because the system creates less stops.

KPN won with the ConferenceCard; a card that without a reservation can be gathered remotely, worked together and presented. All that is needed is a (mobile) phone and a PC with internet connection (Web conferencing).

LNG24 won the award with LNG. LNG24 invested in a nationwide network of filling stations for LNG. LNG produces 90 percent fewer emissions of particulate matter and nitrogen than diesel and causes a lower CO2 emissions. LNG engine is 50 percent quieter than a diesel engine so the window times are extended. Driving on bio-LNG reduces CO2 emissions on the entire chain by 70 percent compared to diesel.

OmniTRACS received the award for the Driver Style Evaluation (DSE) solution in cooperation with Iveco Stralis Hi-Way for the models that are realized. DSE helps to reduce fuel consumption and CO2 emissions by coaching drivers while driving. The fleet manager can evaluate the performance remotely via IVECONNECT Fleet. The idea that lies at the basis of this solution, was born from the realization that an efficient driving can produce 5 to 12% * fuel economy and significantly lower CO2 emissions.

Scania Fleet Consultancy was the winning system for the truck manufacturer. Fleet Consultancy provides fuel savings. Basic is an intensive Driver Follow Up which has the form of

a game. The driver receives a monthly report and a call from his Driver Coach. For each parameter that contributes to an economical and anticipatory driving is a challenge available with different levels. The game is web based and also available on smartphones. The game gives before and after the ride, riding information about the results and the potential for improvement.

Build Thunder received the certificate for Platform; a system of information on logistics processes within chains by various software and hardware applications enabling easy. This leads to real-time information within the chain partners so that processes can be optimized.

TomTom received the award for The WORKsmart fleet management concept. It allows vehicles on the road through TomTom vehicle tracking systems that are connected to an online fleet management application, so in this system vehicles can be used more efficiently. A savings of 10 percent on the cost of the fleet is feasible and will include improved service and increasing productivity. (<http://www.connekt.nl/nl-NL/actueel/481/connekt-reikt-eerste-7-certificaten-uit-voor-lean-and-green-solutions.html>).

Conclusion

As stated in the introduction, I think that Holland is one of the countries in Europe which is leading in sustainability and green developments. I am absolutely sure that most solutions for green development are now technical or industrial, but it will gradually shift to the homes of the Dutch citizens. It is almost impossible in the Dutch construction sector to build a new house which would not meet all the newest sustainability features, so I am really eager to see how the Dutch attitude towards the green solutions will change in twenty years from now on.

It is hard for start ups to receive money from the government as funding, but the government does everything in its capacity to adopt laws which support the green development, as in the Green Funds Scheme, which will give a huge profit on your taxes. Indicators show that companies are both eager and careful to invest in green startups since it is relatively new and has not proven to be 100% successful.

One of the recent developments in the start-up business is that foreigners can start up a business in the Netherlands, with the new start-up permit. Although it is not specific for green startups, I think that many entrepreneurs with a dream to build a green-centred company would like to do it here. In Holland, the green giant of sustainable development.

NATURE PROTECTION, GREEN SOLUTIONS AND SUSTAINABILITY IN THE NETHERLANDS

Simone Snoek

Hanze University Groningeng (The Netherlands)

Abstract

Introduction

Protection of nature, green solutions and sustainability of countries is increasingly important. If we no longer take care of nature we do not know which major problems this will cause. For customers, the sustainable business is increasingly important if they want to buy a product or make an investment. In this report I am going to talk about the way the Netherlands handles the environment and sustainability.

First, some background information will be provided, some examples of green investments and projects will be used to illustrate the situation. The information about various associations is provided and the conclusions are drawn.

Background information

The chapter deals with the Nature protection in the Netherlands and organisations that are working on it. The report will focus on green solutions and sustainability.

Nature protection

Conservation means protecting certain elements of nature especially culture-historically significant or original landscapes, endangered species, biodiversity and natural resources. The prevention of threats and reduction of a situation in an older (original) is reckoned to it.

The first nature reserve was founded in the Netherlands in 1906. It was purchased by Naardermeer after an action among others Heimans and Thijssse. It led to the creation of equal "Natural monuments".

In the field of the management several organizations play a significant role in nature protection, especially Nature reserves are of great importance. Together they manage almost all Dutch nature: Forestry Commisison, Union Nature, Monuments, Provincial Landscapes, Water Companies.

Some conservation organizations engage in certain types of animals or groups of species and often also carry out research. The most important organizations in this regard are: BirdLife Netherlands, Compare species Netherlands, Butterfly Conservation, Mammal society, Floron (Floristic Research Foundation Netherlands), Reptiles Amphibians Fish Research Netherlands (RAVON), Das & Boom.

Several organizations dealing with nature and the environment, in general are involved in various activities in certain regions. Their activities are directly or partly indirectly under nature activity. It is a direct task in cases when they are committed to the preservation of natural areas (eg primary forests, moors, or green, which threatens to give way to "development") and it is indirect in cases when they are committed to the environment; (eg acid rain also affected natural landscapes). The most famous in the Netherlands are the following organisations: Friends of the Earth, Nature and Environment Foundation, Provincial Environmental Federations, The Wadden society. (Natuurbescherming).

Green solutions and sustainability

The central government wants to increase the percentage of sustainable energy from about 5% now to 14% by 2020 and 16% by 2023. By 2050, the energy must be sustainable. That could be reached using taxes on pollution in relation to fuels and subsidies, for example, solar energy. (Duurzame energie in de toekomst).

Air Quality

From 2010 to 2014 the organization worked on the improvement of air quality in the Netherlands. The task was to monitor the pollution level in the air. Currently, the government is responsible for this task.

Water Quality

RWS is responsible for the quality of the water in the Netherlands.

Green investments and projects

Investment in clean energy in the Netherlands in 2014 more than tripled to EUR 5.65 billion. This chapter outlines some green investments and projects. (Duurzame projecten)

Gemini Offshore Wind: Invisible source of renewable energy

Gemini offshore wind farm is one of the largest wind farms in the world. It is built in the Dutch sector of the North Sea, 85 km north of the coast of Groningen. Gemini is built on two closely spaced locations. The location has strong, steady winds and is invisible from land.

Gemini Offshore Wind

Wind Farm Koegorspolder

This is a wind farm with 22 turbines

DRIPS Den Haag

Reduction of exhaust gases through a better flow of traffic

CO2-Catch up

Capturing CO2 from natural gas before it is burned and leads to CO2 emissions

Subsidy on solar panels for individuals

Between 2012 and 2013 there was a nationwide solar subsidy scheme for individuals. They could a refund up to 650 euros on the purchase of a sustainable system. It is not known whether there will be quite a grant in 2015 for the purchase of solar panels.

Associations for different sectors

The Dutch government encourages companies to invest in energy-saving and environmentally friendly business. On the one hand by rewarding sustainable investment behavior through grants, on the other hand by making these investments fiscally attractive. By combining the two facilities, the payback of the investment can be greatly reduced.

Association of Suppliers of Environmental

Since 1983, the Association of Suppliers of Environmental active suppliers committed to the environment technology. A professional approach ensures that through collective advocacy, information and trade members of VLM at home and abroad do business successfully. VLM is the only trade association that represents the interests in the Netherlands for suppliers of

environmental technologies; companies engaged in the manufacture and marketing of environmental technology in the broadest sense of the word.

ENVAQUA: The new association for water and environmental technologies

Since January 1, 2015 is ENVAQUA, it is the name of the merged union of the Association of Suppliers of Environmental and Aqua Netherlands. In this new form, the association is a powerful representative of the Dutch technology that connects companies in the broad sector of water and environmental technologies. ENVAQUA wants to respond with its supporters to the opportunities in the field of sustainability. (Vereniging van leveranciers van milieutechnologie). These two organizations help to develop environmental innovations and assist different sectors in this.

Conclusion

There are many different organizations in the Netherlands that are concerned with the preservation of nature. The main organisation is "Natural Monuments ". There are also a number of associations that represent the interests of some specific types of animals and some who represent the interests of a particular area in the Netherlands. Similarly, two bodies are responsible for air quality and water quality. The government wants to increase the use of renewable energy.

There are different number of examples of green investment and projects in the Netherlands. The biggest among them is surely Germinis Offshore Wind. Other examples are smaller wind farms and those ones that provide subsidies for using solar panels.

The Dutch government wants to encourage businesses to operate sustainably and apply environmental technologies. To implement it, there are two organizations in the Netherlands. I think, all in all, that the Netherlands is on target when it comes to sustainability. Of course it can always be better, but in this case it certainly also could be more worse. Together, we must ensure a better environment can be ensured if all people work together on the same Project with the same aim. As the Dutch saying goes: we can do that only if all noses in a country look at the same direction. (this is a typical Dutch expression).

Reference List

1. Opgeroepen op 03 26, 2015, van Vereniging van leveranciers van <http://www.vlm.fme.nl/>.
2. Duurzame energie in de toekomst. (sd). Opgeroepen op 03 23, 2015, van Rijksoverheid: <http://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/duurzame-energie/meer-duurzame-energie-in-de-toekomst>
3. Duurzame projecten. (sd). Opgeroepen op 03 23, 2015, van SPIE: <http://www.spie-nl.com/mvo/duurzame-projecten.html>
4. Natuurbescherming. (sd). Opgeroepen op 3 22, 2015, van Wikipedia: <http://nl.wikipedia.org/wiki/Natuurbescherming>

OVERVIEW OF GREEN ECONOMY AND SUSTAINABILITY IN ESTONIA

Deniss Nikolajev, Jana Peterson, Darja Petuhhova

Tallinn University of Technology (Estonia)

Abstract

Keywords: green economics, sustainability, Estonia, green start-up, renewable energy, green projects.

Green economics and sustainability is a major topic of utmost importance nowadays. This concept is a key to our well-being and to the well-being of the future generations. Fortunately, many countries have already recognised the importance of this matter and Estonia is not an exception. As a member of European Union Estonia accepts and implements all the regulations and decisions of the union, however, some problems still exist and have to be solved in near future. The primary problem that should be solved is inefficient usage of energy. Despite facing some difficulties in green development, Estonia is absolutely favorable place to launch a green start-up. Government and private organisations strongly support small entrepreneurs in their desire to bring something new and that will improve the environment. The authors believe that the main challenge in green development of Estonia is changing people's attitude towards the problems of green sustainability.

Introduction

Quite a few significant projects in Estonia were especially designed to directly or indirectly contribute to the sustainable development of the country. For example, Estonian National Strategy on Sustainable Development, that was approved by the Parliament in the year of 2005 and is commonly recognised by the name of Sustainable Estonia 21 or SE21 (UN ...). This strategy defines the main goals that ought to be reached by the country, and it is used for planning and implementing differentiated sector-specific improvements. Furthermore, considering the fact that since 2004, the Republic of Estonia is a member of the European Union, all directives, regulations, decisions, and recommendations agreed by the members are implemented accordingly. This can be seen, for example, by the fulfillment of the strategy of Europe 2020, which includes the realisation of the necessary reforms at a national level on the matters of "smart, sustainable and inclusive economy" (Communication ... 2010). According to EurObserv'ER, Estonia has already managed to reach the desirable aims of 2020 towards renewable energy (EurObserv'ER 2014; Europe ... 2013).

However, we can see that some country-specific recommendations given to Estonia are relatively the same for a quite long period; and, in the case of green economics, one of the

primary problems that should be solved can be seen in the inefficient usage of energy (Council ... 2014; Commission ... 2015). Many steps have already been taken in order to reduce this difficulty, however, the problem is not yet solved, especially in the residential market where, compared to the average annual heating energy of the countries with the same climate, the actual figure of consumption in Estonia is approximately 50-170 kWh/m² larger, which is a significant number that, consequently, increases the necessary payments (Energy ...). In addition, there are certain difficulties connected with the share of renewable energy in the transportation systems. In 2012, the share was equal to exactly 0,25% which is quite low compared to the envisaged target of 10% by 2020. Several measures have been implemented to improve the situation, e.g. a special project of electro-mobility programme as well as the public transport fleet renewal implemented in 2012-14 (Commission ... 2015). In order to be able to reach the goal of 2020 additional methods ought to be discussed and implemented as soon as possible for reaching the envisaged goal.

Start-ups

Looking at the start-up profile in the country it could be said that Estonia is known to be a small but, at the same time, very innovative country. Currently, based on the average innovation performance level among the Member States of the EU, Estonia is included in the group of “innovation followers”, which means that the innovation performance of the country is considered to be close or even above the EU average level. Also, it is possible to see that Estonia is the “highest growing Innovation follower” in this specified group with the average annual rate of 3,7% which, consequently, makes this country one of the innovation leaders along with Portugal and Latvia. In addition, Estonia is considered to be the overall leader in the field of finance and support based on the amount of expenditures on the research and development field in the area of public sector. (Hollanders, Es-Sadki 2014) Furthermore, this country has a great technological system that attracts new start-ups; Estonia is also known for creating more start-ups per capita than any other European country according to the Wall Street Journal (Rooney 2012). The most difficult challenges for new start-ups are limited international connections and lack of experience; however, Internet penetration level, and development of technology, along with well-educated people, and relatively low direct taxation system makes Estonia one of the most perspective countries for developing start-ups. In addition to this, the creation of a new company can take about 30 minutes or even less without initial payment needed at the time of the creation because of strong and highly developed e-environment (Europe’s ...). Moreover, Estonian government clearly supports the creation of new companies by supporting entrepreneurs and start-ups through different programs, organisations and foundations, which can provide the necessary information or investment (Europe’s ...; Estonian ...). Support could be received from organisations like Estonian Development Fund, Enterprise Estonia, or major business hubs, such as Tehnopol Science Park and Garage48.

Estonia is mainly known for producing tech start-ups: software developers or social network creators; however, it should not abandon the fact that technology might be seen as one of the key figures for developing a sustainable society, for example, providing solutions in the day-to-day energy consumption. A company named Yoga. which is based in the capital of Estonia is developing pioneering ideas, which can help people to “control all the major electrical and technological systems” in their home apartments using only own computer (Keeping ...).By

monitoring and tracking the energy usage, we can cut our consumption level and become more efficient in the usage of it. One person cutting his or her consumption most probably would not be able to influence the overall level of the country. However, if enthusiasts are able to promote these ideas, society would get quite high results in saving environment, which again might be seen in the creation of special social network that will interconnect different people and their ideas towards sustainable development. In addition, there are several projects and grants that are especially designed for green start-ups, for example, a cooperation project between Estonia and Norway called “Launching Green Industry Innovation” was created in 2013 for the main purpose of targeting the environmental issues by supporting profit or non-profit organisations (Launching...2013).

Renewable Energy

Today it could be seen that Estonia is operating quite efficiently in the sector of renewable energy. Mainly this could be seen in the fact that the target that was set in 2013 was 25%, whereas this rate had already been reached in the year of 2012. In addition, it is possible to see that many efforts are aimed at improving and increasing the low energy efficiency rate, especially in the sector of residential premises. This can be proved by the fact that during 2007-2013 more than 20 000 apartments in Estonia were renovated and showed that the energy savings have improved by approximately 40% on average (Commission ...2015). Moreover, certain projects that are implemented in the country are considering even the installation of additional appliances that can produce the green energy, such as solar panels or wind generators. One of the best examples of these projects is the Green Investment Scheme implemented in one of the largest cities of Estonia by using the financing of Ministry of Economic Affairs and Communications and it is controlled by the KredEx company (Barsoumian, et al. 2012). In addition, a relatively high progress was made in the sector of municipal waste management after the implementation of progressive tax rate in the landfill taxation. The rate is considered to be increased even more in the 2016-2018 years in order to decrease the level of landfilling and, most probably, making sectors of recycling and energy recovery more appealing and therefore even creating new working opportunities (Commission ...2015). On the other hand of this issue, it could be noticed that the level of deposit onto and into the land is still high, however, this issue is partially eased by the emergence of the project called “Let’s Do It”. Civil led mass movement, which was originally started in Estonia in 2008, and which became an international movement interconnecting 112 countries in their passion for green and sustainable development (Let’s ...).

Conclusions

In conclusion, the authors would like to stress that the concept of green economy and sustainability is continuously being improved in Estonia, and it is considered to be one of the most important aspects of the development. Most of the sectors are continuously developing in this direction and many specific measures and methods are implemented to make the situation even better. Moreover, the same could be indicated regarding the steadily growing passion of people towards eco-friendly environment. Thus, the authors would not recommend identifying any specified perspective sector of development green start-ups. The authors believe that it is because the more people would be involved in innovation – the more ideas would be generated; and even if some ideas are not suitable in one sector, they might find their application in

another, because of the interconnectivity of the areas contributing to the sustainable development and to the shared vision and goals. Therefore, one of the most useful green start-up idea might be seen in spreading the awareness of people about environmental issues, challenges and achievements in solving those problems and leading our society to the new level of sustainable existence.

Reference List

1. Barsoumian, S., Hunkin, S., Krell, K., Severins, A. Screening of Good Practices in Regional Eco-Management and Eco-Innovation Support Schemes (2012). http://www.greenovate-europe.eu/sites/default/files/publications/RECOMMEND_Greenovate%21%20Europe%20screening%20of%20good%20practices%20%282012%29_0.pdf (29.03.2015).
2. Commission staff working document. Country Report Estonia 2015 (2015). http://ec.europa.eu/europe2020/pdf/csr2015/cr2015_estonia_en.pdf (29.03.2015)
3. Communication from the commission (2010). A strategy for smart, sustainable and inclusive growth EUROPE 2020. - <http://eurlex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2010:2020:FIN:EN:PDF> (29.03.2015)
4. Council recommendation on Estonia's 2014 national reform programme and delivering a Council opinion on Estonia's 2014 stability programme (2014). http://ec.europa.eu/europe2020/pdf/csr2014/csr2014_estonia_en.pdf (29.03.2015)
5. Energy efficiency in apartment buildings. <http://kredex.ee/energy-efficiency/energiatohusus-korterelamus/> (29.03.2015)
6. Estonian Development Fund supports 23 youngsters in studying at start-up institute. <http://www.arengufond.ee/en/2014/11/estonian-development-fund-supports-23-youngsters-in-studying-at-start-up-institute/> (29.03.2015).
7. EurObserv'ER 2014 shows disparity in Member State progress towards renewables target (2014).
8. <http://www.greenovate-europe.eu/news/eurobserv%E2%80%99er-2014-shows-disparity-member-state-progress-towards-renewables-target> (29.03.2015)
9. Europe 2020 in Estonia (2013). European Commission. http://ec.europa.eu/europe2020/europe-2020-in-your-country/eesti/progress-towards-2020-targets/index_en.htm (29.03.2015)
10. Europe's start-up leader. <http://www.studyinestonia.ee/start-ups> (29.03.2015).
11. Hollanders, H., Es-Sadki, N. (2014). Innovation Union Scoreboard. http://ec.europa.eu/enterprise/policies/innovation/files/ius/ius-2014_en.pdf (29.03.2015)
12. Keeping it Green. https://e-estonia.com/case_studie/keeping-it-green/ (29.03.2015).
13. Launching Green Industry Innovation (2013). <http://www.eas.ee/et/eas/yritused?task=displayevent&id=665> (29.03.2015).
14. Let's do it! movement and World Cleanup 2015. <http://www.letsdoitworld.org/about> (29.03.2015).
15. Rooney, B. (2012). The Many Reasons Estonia Is a Tech Start-Up Nation. <http://www.wsj.com/articles/SB10001424052702303734204577464343888754210> (29.03.2015)

16. UN CSD18: National Reporting on 10 year Framework of Programmes on Sustainable Consumption and Production. Estonia. -

http://www.un.org/esa/dsd/dsd_aofw_ni/ni_pdfs/NationalReports/estonia/ESTONIA_SCP10YearCSD18.pdf (29.03.2015)

NATURE PROTECTION, GREEN SOLUTIONS AND SUSTAINABILITY IN NETHERLANDS

Lennart Volders

Hanze University Groningeng (The Netherlands)

Abstract

Introduction

The current report deals with nature protection, green solutions and sustainability in the Netherlands. Different groups of people are important for being a green country. Firstly it is the government because they decide a lot of things concerning green issues. Besides, there are different parties which take decisions to protect the environment (Example: Greenpeace). The most important group is represented by all the people of the country.

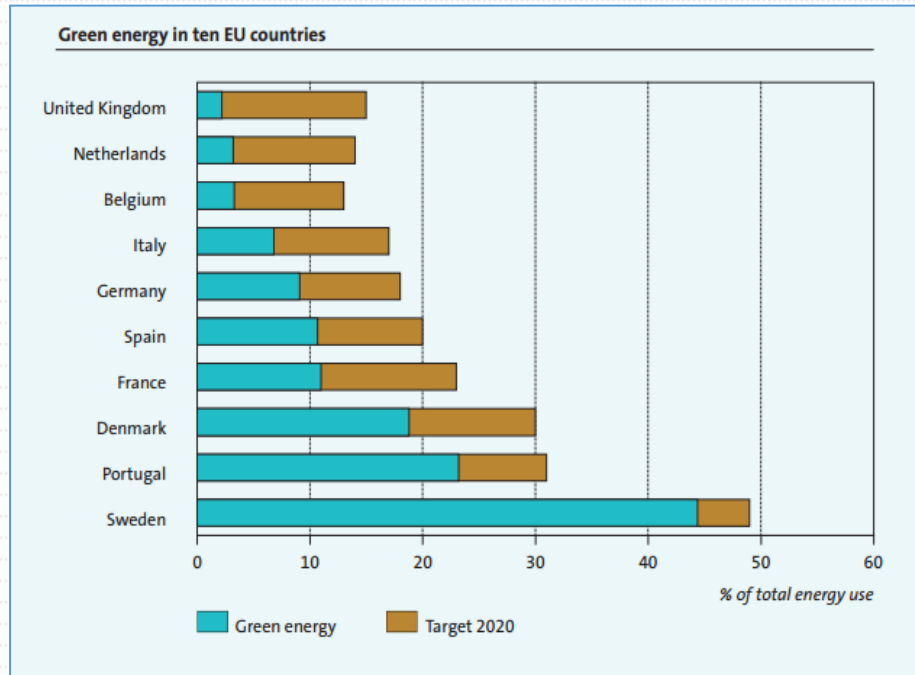
The introduction provides some general background on sustainability in the Netherlands. Further on, the report informs about some green projects describing ‘statiegeld’ and solar panels. Moreover, the report provides some examples of green investments from other sectors in the Netherlands. The last chapter draws some conclusions made by the author.

Background information

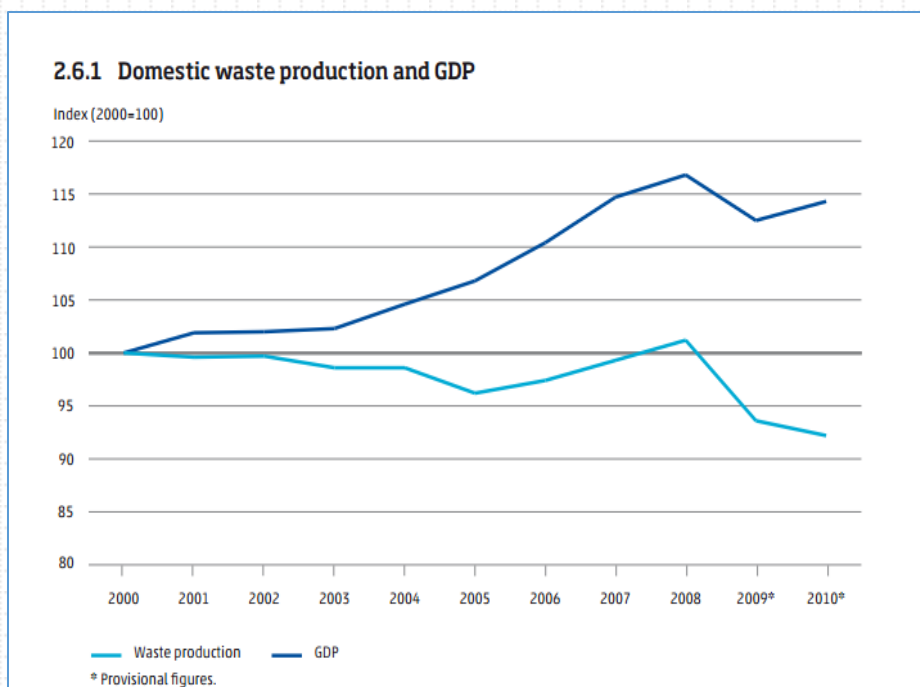
First I would like to show some general information about sustainability in the Netherlands. The graph below illustrates the increase in the green energy use in Europe and the ranking of the Netherlands in relation to sustainability in the Netherlands in comparison with the rest Europe including Latvia.

The graph in Appendix 1 shows in general that the Netherlands is a sustainable well-doing country in comparison with other EU states. Our resources derive more from social capital which is different in other EU-countries. Comparing it with the rest of the world and Europe in general, the Netherlands has a more negative trend in relation to investments in green issues. This is a result of many activities that the Netherlands and Europe carried out in the past in the area of sustainability. While other countries in the rest of the world just joined in their thinking to become more sustainable.

The Netherlands does not have a lot of green energy resources in comparison with other European countries. The graph shows the volume of traditional energy consumption and its relations with alternative, green energy consumption in some European countries.

The GDP (Gross Domestic Product) of the Netherlands has been rising for several years (except during the economic crisis), however the Domestic Waste production has been decreasing. During the last decade, the waste generated by industries and households fell by almost 8 percent. This can be almost completely attributed to a reduction of mineral waste, which is the largest waste category. The generation of chemical and metal waste still has increased. At the same time the economy grew by 14 percent. So, it has doubled in relation to waste production. The graph below shows the exact figures.

Background information

This section of the report describes two Dutch green investments projects. The first one is “statiegeld”. The second one relates to subsidy in solar panels.

“Statiegeld”:

Statiegeld is a deposit you pay for bottles of soda and beer bottles. If you translate statiegeld in English you get the meaning: “deposit money”. This system was introduced a long time ago because the packing material was really expensive and bottles could be easily recycled to be used the second time and the third time. Nowadays the packing material is not that expensive, statiegeld is only used to protect the environment.

The discussion has been going on in the Netherlands whether the system should be kept. The research has shown that it is cheaper to throw the bottle away rather than keep for recycling. I think we should keep this system because it helps the environmental protection a lot. Statiegeld is also used in Germany, Denmark, Norway, Sweden and Finland.

Subsidy on Solar panels:

Solar power in the Netherlands has risen over the past decade, most notably since 2008. In 2011 the number of solar panels installed increased once again, and the 40 megawatts of capacity that was added doubled in 2010. Nevertheless, the share of total energy use derived from solar power remains very limited.

As a result of this expansion, solar power production rose to 90 million kWh in 2011. This corresponds to about 0.1 percent of total electricity consumption in the Netherlands, and is equivalent to the annual electricity consumption of approximately 28.000 households.

Solar power is much more important in some European countries than in the Netherlands, mainly because it is subsidised more generously elsewhere. For example, in Germany, Spain, Italy and the Czech Republic, the contribution of solar energy to electricity was around 3 percent in 2011. Meanwhile, in the Netherlands, the UK, and ten other EU countries, the production of solar power represents less than 0.1 percent of the total consumption of electricity.

The prices of solar panels have fallen significantly in recent years as producers have managed to bring down their costs and as a result of price pressure from cheap panels imported from China. As a result, individuals and businesses that purchased solar panels have seen an accelerated return on their investment. Moreover, domestic consumers can subtract their solar energy production from their electricity usage and as a result pay less in energy taxes.

Solar power is supported by subsidies. In 2011, the Sustainable Energy Production Incentive (SDE) was the most important subsidy for new solar panels in the Netherlands, supporting approximately half of new panels installed. In 2011 about 7 million Euros in SDE subsidies for solar power were distributed, whereas over the same period in Germany about 7 billion Euros were allocated to subsidies.

The graph in Appendix 2 demonstrates that the Netherlands produces a little solar electricity in comparison with the total amount of electricity. The figures refer to 2012. Most countries produce a lot more solar energy. Latvia stood at 0 % in 2012.

Practices from other sectors

Lidl:

It was hard to find good practices from other sectors because in the Netherlands most companies just think about making a profit. Whereas in Belgium they opened a CO₂ neutral supermarket. Lidl has opened its first carbon neutral CO₂ store in Ixelles, Belgium.

The new store uses a range of energy saving measures including CO₂ and hydrocarbon refrigeration systems, heat recovery and solar panels to achieve energy savings of nearly 40% compared to the previous store.

Although the area of the new store is about 20% greater than in the past, up to 24cm of insulation and triple glazing, combined with energy-saving technologies, allows a significant reduction in power consumption. Solar panels placed on the roof provide a minimum of 15% of the electricity requirement. The rest of the electrical needs are met by the use of green electricity.

Light catchers in the roof skylights allow more natural light into the store with extra LED lighting controlled by daylight intensity sensors. The store also operates a heat recovery ventilation system and rainwater capture. The performance of the new store, named Store ECO2logue, has earned Lidl a European Commission GreenBuilding certificate.

Wierden en Borgen:

Wierden and Borgen is a real estate company who rent houses. The company does not have the goal to make as much profit as possible, but to help (mostly poor) people to find a good home. Wierden and Borgen is located in Bedum, this is my hometown in the Netherlands. Wierden and Borgen do not only care about the people, but they also care about the environment. As a result, 2 years ago the directors of Wierden and Borgen got an electric car. In several places power stations were opened where people can get power for their electric car for free of charge. Solar panels were installed on the roof of offices of Wierden and Borgen, thus electricity can be used on the free power points.

The pictures below show the director at a free power point, and the office of Wierden en Borgen with Solar panels on it.

Conclusion

The most important issue is to keep investing in a sustainable environment. A decade ago the Netherlands ranked among one of the top countries in relation to sustainable energy. Nowadays other countries try to catch up, and even may overtake the Netherlands. Besides, it is important to keep projects like statiegeld and provide subsidies on solar panels. I hope companies that invest in creating the green environment will be rewarded by the Dutch people. The cases of Wierden en Borgen are examples of the best practices, my house is only 200 meter from the office I am proud to know people who work. The report revealed different aspect of the sustainable environment in the Netherlands.

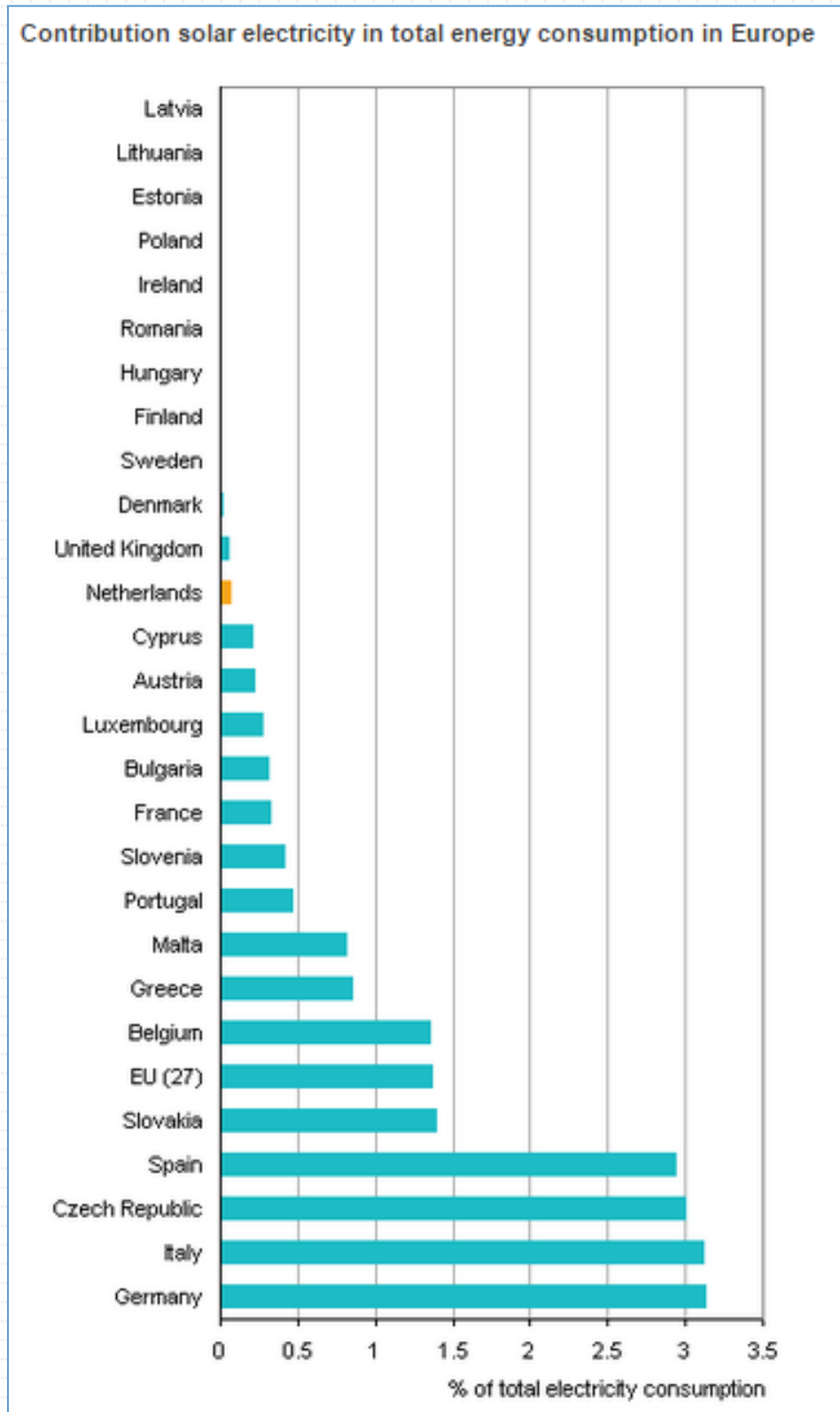
Reference List

1. www.cbs.nl/NR/rdonlyres/2C613080-F668-439C-B12C-98BF361B5ADF/0/2013p44pub.pdf
2. www.cbs.nl/NR/rdonlyres/FD548B82-BD0B-4642-BB1B-9DC14A74E983/0/2011a324pub.pdf
3. www.cbs.nl/en-GB/menu/themas/dossiers/eu/publicaties/archief/2012/2012-3673-wm1.htm
4. www.noorderkrant.nl/nieuws/15093/elektrisch-tanken-bij-wierden-en-borgen/

Appendix 1

Appendix 2

SLOVAK ENVIRONMENTAL TRENDS

Martin Varhaník

Brno University of Technology (Czech Republic)

Abstract

Operation programme “Environment quality”

In October 2014 the programme was endorsed by European commission as one of the top10 programmes to be implemented. The competition was tough, 200 proposals were submitted. Peter Žiga, Minister of Environment of SR stressed that “In 6 years the largest amount in the history of Slovak Republic will be invested in the environment”.

Between 2014 – 2020 Slovak Republic will invest 3.138 billion € available from European structural and investment funds. Slovakia will get amount of 4.308 billion € together with state budget allocation, it is large money for investment in environmental protection. The main part of investment will be spent on water floods protection, building of canal system, protecting biodiversity. It also envisages other activities to protect climate changes, energy and wastewater treatment.

The main aims of the programme are:

- support of sustainable and the use of efficient natural resources;
- ensure nature protection;
- active adaptation to global climate changes;
- support of energetically efficient low-carbon management.

These funds are available to municipalities and state bodies, as well as non-government organisations and institutions, entrepreneurs and legal entities which develop projects aimed at quality improvement of the environment in Slovak Republic.

More than 402 million € are planned to be spent on projects regarding waste management, almost 387 million € will be allocated to canal projects and wastewater treatment, besides, 180 million € are envisaged for redevelopment of environment load in urban area. The Ministry of Environment will spend also on air quality control and protection of biotopes. (<http://www.minzp.sk/tlacovy-servis/tlacove-spravy/tlacove-spravy-2014/tlacove-spravy-december-2014/mzp-sr-slavnostne-predstavilo-novy-operacny-program-kvalita-zivotneho-prostredia.html>) .

New waste management law

In March 2015 Slovak government (NRSR) approved a new waste management law, which should lead to several changes. The goal of this law is to comply with the EU standards and regulations that envisage to separate and recycle waste and finally “*establish order and transparency in relations.*” “*New waste management law is modern legislative of the 21st century, which will bring new movement to motivate people to separate waste*” commented Peter Žiga, the minister of Ministry of Environment of Slovak Republic. Separated waste will be also for free of charge, thus, the waste management costs for municipalities will decrease by about 1/3.

Producers and developers have the responsibility to comply with the rules that require waste treatment. It means that producers (electronics, automotive, tires, accumulators, paper, plastic, glass etc. producers or developers) will be responsible for recycling and final processing of their own products.

The law will cancel a recycle fund concept because it has already fulfilled its function. This function will be the responsibility of management of producers and the state.

Finally, the law envisages to reduce illegal waste dumps. Currently officially there are 2500 illegal waste dumps, but unofficially about 7000 of such dumps in Slovakia.

40% of revenue collected from legal waste dumps and waste disposal will set up the environmental fund that could be used to eliminate illegal waste dumps. At the same time it remains the competence of municipalities. The work of the police also becomes much more important in securing the legal waste dumps world in accordance with the law. The fines have been introduced to protect the environment, thus for disposing waste illegally the fines have been increased from 160€ to 1500€.

(<http://www.minzp.sk/tlacovy-servis/tlacove-spravy/tlacove-spravy-2015/tlacove-spravy-marec-2015/parlament-schvalil-novy-zakon-odpadoch.html>)

TrashOut project

“TrashOut is another environmental project aiming at identifying illegal dumps all around the world.” TrashOut is a project that takes decisions and measures against illegal dumps. This project assists local institutions and governments in order to improve the situation related to illegal dumps in the country and in the world.

The project facilitates waste management companies, government and organizations to fight against illegal dumping all over the world in efficient way. TrashOut built an easy to use mobile application that reports and tracks illegal dumps by ‘few clicks’ in your smartphone. By using this application people can report on the identified problem by showing photos of these dumps and mapping them (VODIČKA, Jozef. Interview (2013); available on: <http://www.trashout.me/pr-materials>).

TrashOut works in an easy way. People can download free application on their smartphones to transmit information on an illegal dump. After taking the picture the system locates the illegal dump. After an illegal dump is reported, TrashOut can notify the people and organisations in charge, e.g. municipalities, organisations, institutions, waste management companies about the problem. "If they know the exact location there are less opportunities to break the law." All reports are shown on the TrashMap so people have Access to such information.

Local authorities or environmental organizations in specific regions do not know the location of illegal dumps taht should be cleaned. TrashOut warns about such places to be cleaned. (<http://www.trashout.me/faq>).

Just in Slovakia there are more than 840 cities notified and more than 50 people and organisations are being notified about the areas taht need cleaning. (<http://www.trashout.me/statistics/slovakia>).

Currently TrashOut has already helped to locate more than 20 000 illegal dumps in all over the world, mostly in Europe, where the size of more than 45% fits to truck (http://www.trashout.me/statistics?hl=en_gb).

In general more than 10% of these dumps were removed (<http://www.hlavnespravy.sk/enviro-slovensky-environmentalny-startup-trashout-oznamil-dalsi-milnik/78972>). (<http://www.trashout.me/about>).

Clever start-ups that do not have a clever name

Dispenser for giving screenwasher liquid (Zásobník na vydávanie tekutiny do ostrekovačov).

Currently, there is another interesting start-up that is worth mentioning. Ecological solutions to reduce a negative impact can be shown in many ways. One of such solutions is invention developed by a Slovak inventor and entrepreneur Richard Vámoš.

Figure 1.6. Prototype of filling station for screenwash liquid

The basic idea is to replace a plastic pack of screenwash liquid used in cars by filling a station placed, for example, in gas stations. The mechanism is very simple. The inventor is trying to do a dispensing, it is like a filling station that is easy to produce, install, and operate. Beside, it is environmentally friendly.

There are several similar systems that are available. The tank is placed under ground with the help of a pump; it is very difficult to apply from the technical point of view. Moreover, it is complicated in terms of finances. The construction works may last approx. 2 months. During the construction period, gas stations should be closed for other service, it means loss of profit. Therefore it is very limited for a real-world usage. The main innovation is that this equipment works on the use of gravity of liquid. It also can be placed anywhere. Of course, you can recycle plastic packages, but the recycling process is economically unprofitable. Recycled material is about 3 to 4 times more expensive than the raw material. The government support the use of cheaper materials. It is a global problem. Decomposition of PET bottles in nature takes more than 500 years. Every year more than 10 tons of plastic waste is discarded into the seas and oceans.

Screenwash liquid is the second most used liquid in cars right after gas. Cars all over the world use this liquid every day. Just in Slovakia several millions of plastic packages are discarded per year. The equipment is of benefit not only to the environment, but it also allows the government to save money.

(<http://science.dennikn.sk/clanky-a-rozhovory/neziva-priroda/technika/5163-slovensky-startup-chce-zbavit-naplň-do-ostrekovacov-plastu>)

Conclusion

Slovak Republic has introduced several improvements over the last 22 years that refer to environmental issues. The government has invested also in environmental education. Several programmes and projects have been implemented. The current government has developed an extensive programme to enhance the sustainability of the environment. Huge funds are available from non-government organisations and other legal entities if they initiate a smart project. There are still waste issues to be solved in Slovakia, but with the support of new waste management law and several new projects or start-ups, the situation of waste issues can definitely be improved in the long-term.

The quality of the environment has improved but there still exist harmful risks for the environment due to a human factor. People are not so well educated on the environment issues, they have not set it as a priority.

Reference List

1. <http://www.minzp.sk/tlacovy-servis/tlacove-spravy/tlacove-spravy-2014/tlacove-spravy-december-2014/mzp-sr-slavnostne-predstavilo-novy-operacny-program-kvalita-zivotneho-prostredia.html>
2. <http://www.minzp.sk/tlacovy-servis/tlacove-spravy/tlacove-spravy-2015/tlacove-spravy-marec-2015/parlament-schvalil-novy-zakon-odpadoch.html>
3. <http://www.trashout.me/about>
4. VODIČKA, Jozef. Interview (December 2013); available on: <http://www.trashout.me/pr-materials>
5. <http://www.trashout.me/faq>
6. <http://www.trashout.me/statistics/slovakia>
7. http://www.trashout.me/statistics?hl=en_gb
8. <http://www.hlavnespravy.sk/enviro-slovensky-environmentalny-startup-trashout-oznamil-dalsi-milnik/78972>
9. <http://science.dennikn.sk/clanky-a-rozhovory/neziva-priroda/technika/5163-slovensky-startup-chce-zbavit-naplň-do-ostrekovacov-plastu>

SAULKRASTU EKOSISTĒMU EKONOMISKAIS NOVĒRTĒJUMS

**Māris Freifalts, Matīss Pļavenieks, Evija Roķe, Ingus Rozenfelds
Sintija Trepša**

Banku augstskola/ BA School of Business and Finance (Latvia)

Tēzes/ Abstract

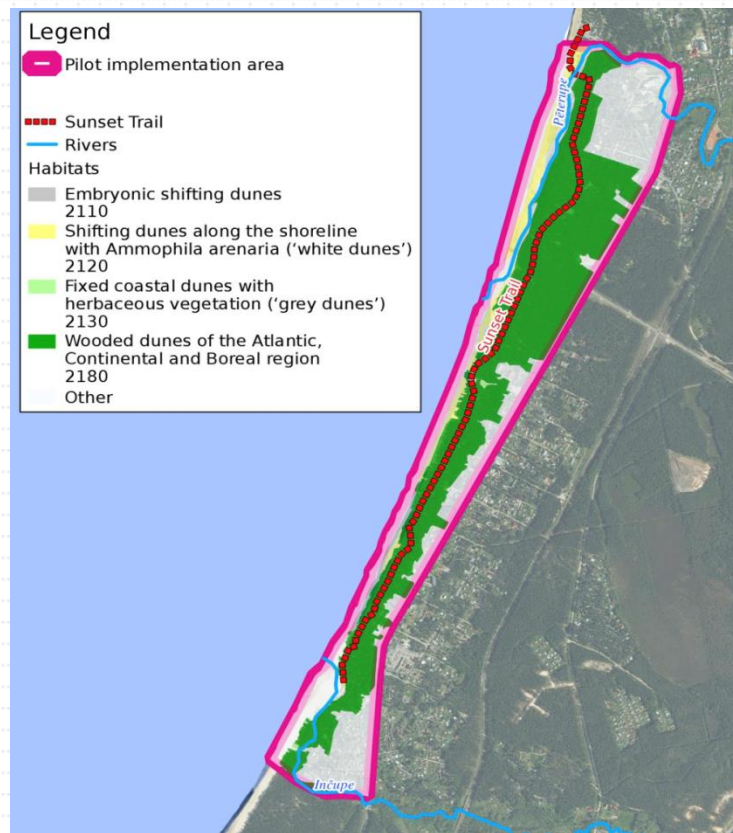
Apzinoties, ka aizvien nozīmīgāka kļūst piekrastes joslas ilgtspējas saglabāšana, tad autoru uzdevums bija veikt pētījumu un veikt ekosistēmu ekonomisko novērtējumu Saulkrastos. Cilvēki bieži izvēlas būvēt dažādas celtnes, atpūtas vietas tuvu piekrastei, tas ir populāri vairākus pēdējos gadu desmitus. Tā sabiedrības daļa, kura nevar atļauties uzcelt māju tuvu piekrastei, dodas ārā no lielpilsētas uz jūru, lai atpūstos. Pirmā vai otrā sabiedrības daļa vēlas no dabas saņemt kādu ekosistēmas sniegto pakalpojumu – svaigu gaisu, jūras šalkoņu vai priežu mežu. Nereti cilvēku saimnieciskā darbība, kā arī pārlieku lielā slodze vasaras periodā var nodarīt zaudējumus videi, kaut vai piemēram - neapzināti noplūkts rets un aizsargājams augs.

Lai veiksmīgi izstrādātu pētījumu, tad katrai nodaļai tika izstrādāti darba uzdevumi:

1. Kas ir ekosistēmas un kāpēc tā jāvērtē;
2. Kādas ir Latvijā pazīstamākās metodes;
3. Saulkrastu ilgtspējas raksturojums;
4. Eiropas pētījumu ekosistēmu novērtēšana.

Darba mērķis – noskaidrot, kādas ekonomiskās metodes ir izmantojamas, lai novērtētu ekosistēmu.

Pilotteritorijas Saulkrastos aplūkošana tika veikta 2014. gada decembra sākumā. Saulkrasti ir Baltijas reģionā starptautiski atpazīstams kūrorts ar videi draudzīgu infrastruktūru. Piekrastes resursu ilgtspējīga izmantošana, līdzsvaroti attīstot viesu uzņemšanas industriju. Ekonomiskā attīstība plānota, bāzējoties uz novada cilvēkresursiem. Pilotteritorija ietver sevī aizsargājamo apskates objektu Balto kāpu un piekrastes kāpu teritoriju, kura ir attēlota zemāk redzamajā 1.1. attēlā no Inčupes līdz Pēterupei. Apsēkošanas laikā gaisa temperatūra bija pāris grādus zem nulles un zemi klāja neliela sniega sega.

1.6.att. Pilotteritorija „Saulkrastos”

Avots: LIFE Ekosistēmu pakalpojumi (2015)

Tur sastaptie cilvēki atpūtās, kā vien prata, cits pastaigājās un baudīja skaisto skatu, cits ar slēpēm padusē devās kāpu virzienā, lai pasportotu. Kāpu teritorija tiek izmantota sportiskajām aktivitātēm ne tikai vasarā, bet arī ziemā. Teritorijas apskate tika veikta sākot ar Pēterupi virzienā uz Inčupi jeb Balto kāpu. Debesis bija mākoņainas, bet tas netraucēja teritorijas apskatei un veselīgai pastaigai pa pauguraino piekrastes teritoriju. Apskate tika veikta pamatā, pārvietojoties pa kāpu taku, kas iekārtota visas pilotteritorijas garumā. Apsēšanas laikā tika veikta foto fiksāža, kuras laikā automātiski tika veikta fotografēšana ik pēc 10 sekundēm, kā rezultātā tika iegūti vairāk nekā četri simti fotoattēli. Kopumā teritorijas garums ir aptuveni 5 km. Apsēšanas laikā patīkami pārsteidza teritorijas tīrība. Visu 5 km garumā tikai pāris vietās bija redzama atstāta tukša pudele un skārdene. Visas takas garumā bija redzamas jaunākas un vecākas priedes un pa kādam krūmam, kas nav neparasti piekrastes kāpu teritorijai. Jāpiezīmē, ka takas sākumā, t.i. pie Pēterupes, nebija īpaši daudz kādu izveidotu, speciālu objektu tūristiem, piemēram, krēslu, galdiņu un tamlīdzīgi. Tā brīža ainavas ilustrēšanai autori pievieno fotoattēlus.

1.7.att. Pēterupe ziemā

Avots: autoru (2014)

Tuvojoties Inčupei, varēja ievērot gar taku iekārtotus krēslus, galdus, kā arī cilvēki sastopami biežāk. Kopumā visi teritorijā izveidotie objekti atpūtas kvalitātes uzlabošanai, bija veidoti no koka. Tomēr vietām sastopamas arī betona kāpnes, kas visticamāk ir saglabājušās kopš PSRS laikiem. Pat tādā parastā decembra svētdienā, kad debesis klāj mākoņi, Balto kāpu apmeklē daudz tūristu no tuvākas un tālākas apkārtnes. Šajā 1.3. attēlā labi var redzēt Balto kāpu.

1.8.att. Baltā kāpa ziemā

Avots: autoru (2014)

Visā pilotteritorijas garumā kāpa bija sakopta un kritušie koki pārvietoti, kas apliecina pašvaldības rūpes par teritoriju, lai skats apmeklētājiem būtu patīkams. Cilvēka rīcība, kopjot mežu, vērtējama divējādi. No vienas puses, teritorija būtu ievērojami piesārņotāka ar dažādiem

atkritumiem, no otras - tas nenozīmē, ka mežs ir bagāts un pilnvērtīgs, jo šie nokritušie koki ir ļoti svarīgi daudzu organismu dzīvotspējai un jaunu populāciju veidošanai. Kopumā teritorija šķiet vienveidīga, izņēmums ir tūrisma objekti. Pie Baltās kāpas bija izveidota speciāla autostāvvietā, divas pārvietojamās tualetes un ziņojumu dēlis. Pie pašas kāpas teritorijā izvietotas dažādu dzīvnieku koka figūras un citi objekti. Kāpa ir nostiprināta ar koka sētām, lai pēc iespējas ilgāk saglabātos tās pašreizējā izskatā.

Saulkrasti tika izvēlēti mērķtiecīgi, teritorija atrodas netālu no dabas parka „Piejūra” starp Inčupi un Pēterupi. Tajā ietilpst bioloģiski augstvērtīgas mežainās piejūras kāpas, plaša pludmale, kā arī ievērojams dabas un kultūrojums – Baltā kāpa. Vēsturiski Baltā kāpa kļuvusi par simbolisku Saulkrastu atpazīšanas zīmi. Labiekārtotais objekts ir bieži apmeklēts un cieš no pārmērīgas antropogēnās slodzes un krasta erozijas (Ekosistēmu e-ziņotājs, 2015).

Mūsdienās svarīgi vērtēt ekosistēmu skaitļos, jo tie var parādīt patiesos ieguvumu vai zaudējumu apmērus. Piemēram, šodien vidē ieguldīts 1 EUR gada laikā atnestu 8 – 10 EUR uz ekosistēmu attiecināmu peļņu, jeb otrādi - šodien neieguldīts 1 EUR pēc 10 gadiem pasaulei var izmaksāt krietni vien vairāk (Ekosistēmu e-ziņotājs, 2015). Sabiedrībai jāsaprot, ka daba mums dod pārtiku, skābekli, visu nepieciešamo pilnvērtīgai dzīvei, cilvēki nevar tikai visu laiku ņemt no dabas, tā arī gaida atpakaļ. Ja uzņēmējs izcērt mežu, tad viņa pienākums ir parūpēties par tā atjaunošanu. Ja tas netiks darīts, pasaule var nokļūt situācijā, kad būs jādomā par skābekļa mērķtiecīgu veidošanu un tas var izmaksāt daudz vairāk, nekā šobrīd rūpēties par dabas saglabāšanu. Cilvēkiem būtiski saprast, ja tiek būvēts ceļš, ne vienmēr izdevīgāk to ir bērt virsū aizsargājamiem augiem, iespējams, ka būtu vērtīgāk taisīt nelielu loku, tādējādi saglabājot augus un vidi ar daudz augstāku pievienoto vērtību.

Projekta ietvaros tika izvērtēta spēkā esošā likumdošana un saistošie normatīvie akti. Aizsargjoslu likums attiecas arī uz Saulkrastiem, piemēram, šajā teritorijā pilsētās un ciemos jaunveidojamās zemes vienības platību un apbūves nosacījumus nosaka vietējās pašvaldības teritorijas plānojumā. Ārpus pilsētām un ciemiem uz katra zemes īpašuma atļauts izvietot vienu viensētu ar palīgēkām, viesnīcu un tai līdzīga lietojuma ēku, tūrismam nepieciešamo skatu torni, 36. pantā minēto infrastruktūras vai inženierkomunikāciju būvi atbilstoši vietējās pašvaldības teritorijas plānojumam. Sadalot vienu zemes gabalu vairākos, katra zemes gabala platība nedrīkst būt mazāka par trim hektāriem, izņemot gadījumus, kad atdalāmais zemes gabals ir nepieciešams šajā pantā minētās infrastruktūras vai inženierkomunikāciju būvniecībai vai uzturēšanai un tā apbūves nosacījumus paredz vietējās pašvaldības teritorijas plānojumā. Ja, atsavinot vai iznomājot valsts vai pašvaldības īpašumā esošo zemi, paredzēta zemes lietojuma veida maiņa, kas nav noteikta vietējās pašvaldības teritorijas plānojumā, katru reizi nepieciešams Ministru kabineta rīkojums. Īpaši jāievēro nosacījumi, ja tiek rekonstruētas esošās ēkas vai būves, būtiski, lai tās nepārsniedz esošo būvobjektu, bet, rekonstruējot esošās dzīvojamās ēkas, kuru platība ir mazāka par 150 kvadrātmetriem, to kopējā platība pēc rekonstrukcijas nedrīkst pārsniegt 150 kvadrātmetrus (Aizsargjoslu likums, 36. pants, 1997).

Pētījuma darbā tiek apskatīti Natura 2000 dokumenti un darbības principi. Natura 2000 ir plaša organizācija, kas kopš 2004. gada darbojas arī Latvijā. Šīs organizācijas redzeslokā ir īpaši aizsargājamās teritorijas, tai skaitā arī Baltā kāpa (Natura 2000, 2010).

Ekonomiskajiem aspektiem ir nozīmīga loma, pieņemot lēmumus dabas aizsardzības jomā. Arvien vairāk dabas aizsardzības speciālistu izprot, cik grūti ir iegūt vajadzīgo politisko atbalstu savu mērķu īstenošanai, pamatojoties tikai uz ētiskiem apsvērumiem. Bieži vien skaitļi ir saprotamāki. Plānotās izmaiņas vai arī bezdarbība, ja tā ir aprēķināta skaitliski un izteikta naudas vērtībā, dod skaidru priekšstatu par attiecīgā plāna vai bezdarbības rezultātiem pašlaik, kā arī iespējamām zaudējumiem nākotnē. Ekonomiskie novērtējumi ir laika un zināšanu ietilpīgi. Liela daļa no vērtēšanas metodēm ļauj iegūt ticamus rezultātus tikai gadījumā, ja tiek veikta dziļa un kompetenta ekonomiskā analīze. Latvijā ir zināmas vairākas ekonomiskās metodes, t.i., monetārās un aprakstošās metodes. Monetārās metodes tiek balstītas uz tirgus vērtībām vai subjektīviem vērtējumiem. Tās var būt: ceļojumu izmaksu metode, aizvietošanas izmaksu metode vai tirgus vērtības noteikšanas metode un daudzas citas. Katram konkrētam gadījumam būtu jāizvēlas atbilstošākā metode, ieteicams izmantot vairākas vienlaicīgi, lai varētu salīdzināt rezultātus un iegūtu pēc iespējas objektīvāku gala rezultātu.

Secinājumi

1. Latvijā ir vairākas ekosistēmu ekonomiskās vērtēšanas metodes, tās var iedalīt monetārajās un aprakstošajās metodēs.
2. Apsekojot pilotteritoriju, autori secināja, ka, neraugoties uz lielo tūristu noslodzi, šī teritorija ir ļoti labi sakopta.
3. Mūsdienās svarīgi ekosistēmu vērtēt skaitļos, jo bieži vien tie ir uzskatāmāki, piemēram, plānotās izmaiņas vai arī bezdarbība, ja tā ir aprēķināta skaitliski un izteikta naudas vērtībā, dod skaidru priekšstatu par attiecīgā plāna vai bezdarbības rezultātiem pašlaik, kā arī iespējamām zaudējumiem nākotnē.

Priekšlikumi

1. Lai veiksmīgi izmantotu ekosistēmu ekonomiskās vērtēšanas metodes, katram konkrētam gadījumam ir ieteicams izvērtēt kādu metodi ir pareizāk pielietot un ieteicams ir izmantot vairākās vienlaicīgi, lai vēlāk salīdzinātu rezultātus un iegūtu pēc iespējas objektīvāku gala rezultātu.
2. Nepieciešams sekot, lai vide netiek degradēta un Baltās kāpas apkārtnē netiek pārvērsta par komerciālu objektu.
3. Nepieciešams līdzsvarot attiecību starp dabīgo un sakārtoto vidi, pēc autoru domām, sabiedrība negaida, ka koki un krūmi tiktu apgriezti ovālu vai citu figūru formās, tiem noteikti ir jā saglabā savs dabīgais izskats.
4. Jārūpējas, lai vidē neattīstos parazitējošās augu sugas, kuras varētu aizkavēt vai pilnībā apstādināt citu augu sugu attīstību.

Literatūras saraksts/ Reference List

1. "Aizsargjoslu likums" (1997), pieejams: <http://likumi.lv/doc.php?id=42348> (skatīts 2015. gada 20. februārī)
2. LIFE Ekosistēmu pakalpojumi (2015), "Pilotteritorija Saulkrasti", pieejams: http://ekosistemas.daba.gov.lv/public/lat/par_projektu/teritorijas/saulkrasti1/ (skatīts: 2015. gada 30.martā)
3. Dabas aizsardzības pārvalde (2010), "Natura 2000", pieejams: http://www.daba.gov.lv/public/lat/iadt/natura_200011/ (skatīts: 2015. gada 2.aprīlī)
4. Rita Jakovļeva (2015), "Ekosistēmu e-ziņotājs", pieejams: http://baltijaskrasti.lv/f/uploads/Buklets_EKOSIST.pdf (skatīts: 2015. gada 30.martā).

ENVIRONMENTALLY FRIENDLY INVESTMENT

Alise Šica

Banku augstskola/ BA School of Business and Finance

Abstract

Key words: Renewables, CSR (Corporate Social Responsibility), HYSS, heating energy

The purpose of my project at International Business Week “Renewable Energy” in Kolding, Denmark was to come up with a set of well-defined and well-calculated energy solutions that International Business Academy can implement in the planning process of the new building. The amount of the money saved using renewable energy instead of district heating was used for defining the best solution for the heating of the building. The results showed the most efficient energy solution – HYSS (Hybrid solar system). Electricity bills using HYSS and district heating and also expenses for the two different energy solutions were compared. The results clearly showed the efficiency of the HYSS in long-term. Cost and benefit analysis helped to consider advantages and disadvantages for the chosen solution as well as to see importance of the renewable energy. All these findings have significant implication for the future investments within the field of renewables. As Denmark sets 100% renewable energy goal for 2050, becoming “green” today shows huge benefit as being responsible to society and environment. And understanding the vision of the future indicates sustainability.

Reference List

1. Free Energy (2015), “HYSS – Hybrid Solar System”, pieejams: <http://www.free-energy.com/en/products/hyss-hybrid-solar-system> (skatīts: 2015.gada 9.aprīlī)
2. Gillis, J. (2014), “Denmark Aims for 100 Percent Renewable Energy”, pieejams: http://www.nytimes.com/2014/11/11/science/earth/denmark-aims-for-100-percent-renewable-energy.html?_r=1 (skatīts: 2015.gada 9.aprīlī) Rita Jakovļeva (2015), “Ekosistēmu e-ziņotājs”, pieejams: http://baltijaskrasti.lv/f/uploads/Buklets_EKOSIST.pdf (skatīts: 2015. gada 30.martā).

ATBALSTA IESPĒJAS JAUNAJIEM UZŅĒMUMIEM LATVIJĀ UN EIROPAS SAVIENĪBĀ

Jēkabs Dambergs

Banku augstskola/ BA School of Business and Finance (Latvia)

Tēzes/ Abstract

Jaundibinātam uzņēmumam pirmie soļi uzņēmējdarbības vidē ir smagi un daudz pārbaudījumu pilni, tāpēc būtiski, ka ir pieejami virkne atbalstu programmu, kas palīdz veiksmīgāk startēt un attīstīt biznesu. Atbalsts tiek īstenots dažādos veidos – finansiāli, konsultējot un palīdzot nodrošināt pamatvajadzības jaunajiem uzņēmējiem.

Finansiālais atbalsts

Uzņēmējam, kas vēlas iegūt finansiālu atbalstu savas uzņēmējdarbības uzsākšanai, vispirms ir rūpīgi jāizvērtē sava plānotā uzņēmuma dzīvotspēja un sastādīt finanšu plānu. Latvijas Investīciju un attīstības aģentūra rekomendē pievērst pastiprinātu uzmanību tuvāko 3-5 gadu finansiālās darbības prognozei un finanšu plānā iekļaut:

- Naudas plūsmas aprēķins – lai ieviestu skaidrību finanšu jautājumos un naudas līdzekļu pielietošanā.
- Peļņas/Zaudējumu aprēķins - ļaus labāk saprast, cik ir jāiegulda, lai paplašinātu savu biznesu. Bez tam aprēķini ļaus izvairīties no negaidītām situācijām un noderēs plānošanai tālākiem attīstības periodiem.
- Bilance – parāda uzņēmuma stāvokli un kur līdzekļi ir ieguldīti (LIAA, 2015).

Uzņēmumiem ir pieejami daudz un dažādi finansējuma veidi, un katrs no tiem ir atšķirīgs pēc institūcijas veida, kas finansē, procentu maksājuma, kas tiek pieprasīts par finanšu līdzekļa izmantošanu, atrašanās vietu attiecībā pret uzņēmumu un finansēšanas ātrumu. Pieejamākie finansējuma veidi ir bankas finanšu pakalpojumi, valsts atbalsta un privātās programmas un riska kapitāla fondi.

Bankas finanšu pakalpojumi

Galvenokārt, banku atbalsts uzņēmējdarbībā tiek īstenots ar kredītu vai līzingu izsniegšanu. Līzings ļauj piegādātājam uzreiz saņemt naudu par darījumu, bet pircējam norēķināties ar līzinga kompāniju daudz ilgākā termiņā (LIAA, 2015). Savukārt kredīti palīdz uzņēmumiem iegūt sev nepieciešamo finansējumu investīcijām, darbības paplašināšanai, apgrozāmo līdzekļu segšanai un daudziem citiem iemesliem. Banku piedāvātais atbalsts

uzņēmumiem ir plašs un iedalās vairākās atbalsta iespējās. Latvijā, pēc aktīvu, lielāko banku aizdevumi uzņēmumu investīcijām atspoguļoti sekojošā tabulā Nr.3.2.

Tabula Nr.3.2.

Banku finanšu pakalpojumu salīdzinājums

Banka	Finanšu pakalpojumu veidi	Nosacījumi
Swedbank	-investīciju kreditēšana; -apgrozāmo līdzekļu finansēšana.	- nodrošinājums - ķīla vai pats finansējuma objekts; -atmaksas termiņš <10 gadiem; -fiksēta vai mainīga procentu likme; -maksimālā kredīta summa <80.
SEB	-kredīts investīcijām; -kredītlīnija; -kredīti apgrozāmiem līdzekļiem; -līzings, faktoringš, overdrafts.	- izsniedz kredītus EUR un USD; -nodrošinājums - aktīvi, kapitāldaļas, nekustamais īpašums, īpašnieku galvojumi; - piedāvātais nodrošinājums ir jāapdrošina.
Citadele	-kredīts investīcijām; -kredītlīnija; -tirdzniecības finansēšana.	-atmaksas termiņš <10 gadiem; -iespējams atlikt atmaksu līdz pat 2 gadiem; -nodrošinājums – ķīla.
DNB	-kredīts investīcijām; -apgrozāmo līdzekļu finansēšana; -pamatlīdzekļu iegādei; -ēku renovācijai.	-izsniedz EUR valūtā; -kredīta termiņš <15 gadiem; -piedāvā mainīgu un fiksētu procentu likmes; -par nodrošinājumu kalpo nekustamais īpašums, tai skaitā komercobjekti.
Nordea	-kredīts investīcijām; -līzings; -apgrozāmo līdzekļu finansēšana; -tirdzniecības finansēšana.	-atmaksas termiņš <10 gadiem; - nodrošinājums - nekustamais īpašums, kustamais īpašums, īpašnieka galvojums; -dažādu uzņēmuma komplektu piedāvājums.
Rietumu banka	-kredīts investīcijām un biznesa atīstībai; -tirdzniecības finansēšana; -apgrozāmo līdzekļu finansēšana.	-izsniedz EUR un USD valūtās; -min. 200 000 EUR (rezidentiem), 1 milj. EUR (nerezidentiem); -finansējuma apjomi atkarīgi no ķīlas; -jauna kredīta finansēšana <70%; -mainīgā % likme (LIBOR) -Latvijas rezidentu ilgtermiņa kredītiem mainīgā likme - 5%-8%/gadā (LIBOR)
ABLV	-kredīts investīcijām; - kredītlīnijas; -overdrafts; -tirdzniecības finansēšana.	-klientam tiek nodrošināts privātbankieris; -nosacījumi atkarīgi no kreditēšanas veida.

Būtiski, ka visas minētās bankas piedāvā bezmaksas konsultācijas gan jaunajiem, gan esošajiem uzņēmējiem par finansējuma piesaistīšanas iespējām un dažādām papildus konsultācijām. Ņemot kredītu bankā, tiek izvērtēts uzņēmuma kreditēšanas mērķis, projekta riska pakāpe, klienta finansiālā stāvoklis, piedāvātais nodrošinājums, kā arī citi uzņēmuma darbības vidi ietekmējošie faktori. No šiem faktoriem arī ir atkarīgs procenta likmju maksājums par aizdevumu un kredīta izsniegšanas grafiks, jo katrs pieprasījums tiek izskatīts individuāli.

No apskatītajām bankām Swedbank, SEB un DNB bankas ir izstrādājušas dažādus palīglīdzekļus uzņēmējiem, kas palīdz tiem atrast papildus atbalsta programmas, iepazīstināt ar biznesa vidi, atrast biznesa kontaktus un vēl citādi iedrošināt jaunus uzņēmējus uzsākt savu biznesu. Nordea banka, sadarbojoties ar konsultāciju uzņēmumu „KPMG Baltics” rīko seminārus, kuros uzņēmumu vadītājiem ir iespējams tikties ar finanšu ekspertiem, lai uzzinātu par jaunākajām tendencēm finanšu jomā pasaulē. Savukārt, Rietumu banka piedāvā saviem klientiem servisu korporatīvo finanšu jomā, kā konsultācijas, Due Diligence veikšanu, M&A darījumu nodrošināšanu, savu klientu biznesa projektu finansēšanu un investīciju nodrošināšanu. Visi šie papildus banku piedāvāties pakalpojumi var noderēt jaunajiem uzņēmējiem un to

izvērtēšanā, lai secinātu kuras bankas pakalpojumus izvēlēties, jāskatās pēc plānotās uzņēmējdarbības veida.

Valsts atbalsta programmas

Lai attīstītu uzņēmējdarbības vidi un veicinātu iedzīvotāju nodarbinātību, valsts institūcijas, sadarbībā ar dažādiem fondiem īsteno atbalsta programmas jaunajiem uzņēmējiem, kuros tie var iegūt finansējumu un konsultācijas savu biznesa ideju realizēšanai. Valsts atbalsta programmas regulāri mainās, finansēšanas fondu un to termiņu ietekmē. Šobrīd nozīmīgākās valsts atbalsta programmas Latvijā:

ALTUM - Latvijas attīstības finanšu institūcija, kuras uzdevums ir Latvijas tautsaimniecības attīstīšana un pievienotās vērtības radīšana. Valsts atbalsta sniegšana ir vienīgā un galvenā ALTUM funkcija. Šobrīd ALTUM īsteno astoņas valsts kreditēšanas atbalsta programmas, tai skaitā divas ar Eiropas Savienības struktūrfondu līdzekļiem – Eiropas Reģionālā attīstības fonda (turpmāk-ERAF) un Eiropas Sociālā fonda (turpmāk ESF). Tiek piedāvātas vairākas atbalsta programmas, galvenokārt atbalstu sniedzot tiem virzieniem, kas veicina Latvijas tautsaimniecības attīstību un pievienotas vērtības radīšanu. Finansējumu var saņemt gan biznesa uzsācēji un jaundibinātie komersanti, gan pieredzējuši uzņēmēji, kas vēlas attīstīt savu uzņēmējdarbību un celt konkurētspēju (ALTUM, 2015). ALLTUM īstenotā Starta programma ir tieši vērsta uz uzņēmējdarbības uzsākšanu.

Tabula Nr.3.3.

ALTUM starta programma

ALTUM starta programma	
Mērķauditorija	Ikviens pilngadību sasniedzis Latvijas iedzīvotājs kurš vēlas vai jau pēdējo 3 gadu laikā uzsācis komercdarbību.
Pieejamais finansējums	Maksimālais līdz 86 000 EUR, ar 10% projekta iesniedzēja līdzdalību; Līdz 7 200 EUR, bez līdzdalības.
Atbalsta pasākumi	Konsultācijas un apmācības; Finansiālais aizdevums; Procentu likmes subsīdija (70%-80% apmērā)

ALTUM savas atbalsta programmas realizē sadarbībā ar Latvijas Investīciju un attīstības aģentūru, Latvijas Garantijas aģentūru un Lauku atbalsta fondu.

Inovātivās uzņēmējdarbības motivācijas programma – to realizē Latvijas Investīciju un attīstības aģentūra ar Eiropas Reģionālās attīstības fonda un Eiropas Savienības atbalstu. Programma darbojas no 2009. gada 3. jūlija līdz 2015. gada 31. decembrim. Tās mērķis ir informēt un iedrošināt pēc iespējas plašāku sabiedrības daļu uzsākt uzņēmējdarbību, celt uzņēmējdarbības prestižu sabiedrības acīs, sekmēt sabiedrības izpratni par inovācijas lomu konkurētspējas veicināšanā, kā arī informēt sabiedrību par norisēm saistībā ar inovācijām un to potenciālu, tādējādi mudinot pievērsties inovatīvu risinājumu izstrādei un pielietošanai (LIAA, 2015). Programmas īstenošanas laikā ikgadēji tiek īstenoti divi biznesa ideju konkursi.

Tabula Nr.3.4.
Biznesa ideju konkursi

Konkursa nosaukums	Apraksts
<i>Ideju kauss</i>	balvas – 1.vieta 7 000 EUR, 2. vieta 5 000 EUR, 3. vieta 3 000 EUR, + 3 000 EUR simpātiju balvās; sadarbība ar Rīgas Brīvostas pārvaldi, VAS „Latvijas valsts meži”, A/S „Aldaris” un Rīgas Biznesa skolu; pieejamas apmācības konkursa dalībniekiem; risinās vairākās kārtās, atlasot potenciālākās biznesa idejas.
<i>Firmas noslēpums</i>	galvenā balva 15 000 EUR, + 1 000 EUR simpātiju balva; sadarbība ar SEB banku, Rīgas Tehnisko universitāti u.c.; iespējas izmantot LIAA, RTU un Rīga TechHub mentoru konsultācijas TV raidījumu cikli par vairākām kārtām.

Biznesa ideju konkursi ir ļoti labs veids, kā jaunajiem uzņēmumiem iegūt nepieciešamo finansējumu savas uzņēmējdarbības attīstīšanai un paplašināšanai, kā arī pārbaudīt savas idejas dzīvotspēju, uzklusot žūrijas kritiku. Šie konkursi arī dod iespēju reklamēt savu uzņēmumu, jo konkursa rezultāti un dalībnieki tiek atspoguļoti medijos.

Zaļo tehnoloģiju inkubators - inkubatorā biznesa ideju autoriem ir iespēja notestēt savu ideju, saņemt finansiālu atbalstu, kā arī saņemt palīdzību klientu piesaistē. Zaļo tehnoloģiju inkubators sniedz pirms inkubācijas un inkubācijas pakalpojumus. Pirms inkubācijas procesā jaunajiem uzņēmumiem ir iespēja pieteikties granta saņemšanai 10 000 - 140 000 EUR apmērā.

Inkubatorā tiek atbalstīti jaunie uzņēmumi, kas darbojas atjaunojamās enerģijas ražošanas, videi draudzīgu un energoefektīvu materiālu un produktu radīšana ēkām un būvēm, tīras transportēšanas, ūdens resursu vadības, atkritumu apsaimniekošanas, ekodizaina vai jebkuru citu ar produktiem, tehnoloģijām vai procesiem saistīto uzlabojumu veikšanai, kas dod ieguldījumu enerģijas efektīvai izmantošanai, izmešu samazināšanai un mazākam resursu patēriņam.

Inkubators sadarbojas ar LR Ekonomikas ministriju, LIAA, Rīgas Tehnisko universitāti, Latvijas Universitāti, Norvēģijas valsts aģentūru „Innovation Norway” un Latvijas Biznesa eņģeļu tīklu (ZTI, 2015).

Privātās atbalsta programmas

Privātās atbalsta programmas uzņēmējiem parasti organizē privātās organizācijas sadarbībā ar kādiem finanšu fondiem, valsts iestādēm vai citām organizācijām. Šobrīd aktuāla ir AS „Swedbank” un Rīgas domes realizētā grantu programma „Atspēriens”, kurā jauniem uzņēmējiem ir iespēja saņemt finansiālu atbalstu līdz pat 15 000 eiro savas uzņēmējdarbības uzsākšanai vai attīstīšanai. Programmā tiek vērtēta uzņēmumu dzīvotspēja un konkurētspēja, vai tiek izmantots kāds unikāls tehnoloģisks risinājums, vai tai ir lielas eksporta iespējas un atbilstība kādai no Rīgas prioritārajām nozarēm (Rīgas domes Pilsētas attīstības departaments, 2012).

JCI Latvia, kas ir starptautiska bezpeļņas organizācija un darbojas vairāk nekā 100 valstīs, realizē konkursu „Radām Novadam”, kura mērķis ir dot iespēju apliecināt sevi Latvijas

studentiem un viņu pārstāvētajām augstskolām, izstrādājot un īstenojot dažādus biznesa projektus Latvijas novados. Caur šiem projektiem tiktu radītas jaunas darbavietas, piesaistītas investīcijas un veicināta ekonomiskā attīstība šajos novados. Balvu fonds projektā ir 50 000 EUR un projekts darbojas līdz 2016. gada beigām. Projekts sadarbojas ar vairākām Latvijas augstskolām un to atbalsta ALTUM un Eiropas fondi (3ZD, 2015).

Riska kapitāla fondi

Riska kapitāls ir ilgtermiņa ieguldījums uzņēmuma pašu kapitālā ar nolūku veicināt uzņēmuma vērtības pieaugumu, finansējot tā straujāku izaugsmi un attīstību. Šis finansējuma veids būtiski atšķiras no bankas aizdevuma. Saņemot bankas aizdevumu, ir jābūt pietiekamam nodrošinājumam, kā arī jāatmaksā aizdevuma pamatsumma un jāveic procentu maksājumi, neņemot vērā Jūsu biznesa panākumus vai neveiksmes. Riska kapitāla investora pieeja ir krasi atšķirīga, jo ieguldījuma ienesīgums ir tieši atkarīgs no uzņēmuma veiksmīgas darbības un rentabilitātes. Būtiskākais, ar ko riska kapitāls atšķiras no citiem uzņēmējdarbības finansēšanas veidiem – investors kļūst par Jūsu biznesa partneri, ar kuru tiek dalīti gan riski, gan peļņa (LVCA, 2012).

Latvijā darbojas gan riska kapitāla fondi, kas izmanto Eiropas Savienības Struktūrfondu finansējumu un darbojas kā starpniekinstitūcijas fondu pārvaldīšanai, gan arī privātie vietējie un ārzemju riska kapitāla fondi. No tabulā pieminētajiem riska kapitāla fondiem „Imprimatur Capital”, „BaltCap”, „Fly Cap”, „Eko Investors”, „Expansion Capital” un „ZGI Capital” darbojas Latvijā un ir vērsti uz vietējiem uzņēmumiem. Savukārt „Hanseatic Capital Latvia” specializējas investīcijās perspektīvos mazos un vidējos uzņēmumos Austrumeiropā, „Enterprise Investors” bāzējas Polijā, bet darbojas Centrāleiropā un Austrumeiropā, savukārt „Ambient Sound Investments” ir Igaunijas uzņēmums. „NCH Advisors Inc” ir ASV investīciju fonds Latvijā, kas investē bijušās Padomju Savienības un Austrumeiropas tirgos un „BPM” veic mezanīna darījumus Baltijas valstīs un Polijā, diemžēl par šo fondu finansējuma apjomu nav atrodama informācija internetā (LIAA Klientu apkalpošanas nodaļa, 2015).

Tabula Nr.3.5.

Risku kapitāla fondi Latvijā

Fonds	Finansējums vienam uzņēmumam	Prioritārās nozares
<i>Imprimatur Capital</i>	..<200 tūkst. EUR (sēklas) ..<500 tūkst. EUR (start-up)	IT, telekomunikācijas, alternatīvā enerģija un dabaszinātnes.
<i>BaltCap</i>	0,3 – 3 milj. EUR	Ražošana, pakalpojumi, enerģētika, informāciju tehnoloģijas un pēc ES standartiem mazattīstītās nozares.
<i>Fly Cap</i>	50 – 500 tūkst. EUR, ar iespēju vēlākā stadijā līdz 1,5 milj. EUR	Ražošana, IT, veselības aprūpe un biznesa pakalpojumi.
<i>Eko Investors</i>	.. < 1 milj. EUR	Ražošanas un tehnoloģiju uzņēmumi.
<i>Expansion Capital</i>	0,1 – 1,5 milj. EUR	-
<i>ZGI Capital</i>	10 – 200 tūkst. EUR (sēklas) ..< 1,5 milj. EUR (izaugsmes)	-
<i>Hanseatic Capital Latvia</i>	1 – 5 milj. EUR	-
<i>Enterprise Investors</i>	4 – 10 milj. EUR	-
<i>Ambient Sound Investments</i>	~500 tūkst. EUR	-
<i>NCH Advisors Inc</i>	?	-
<i>BPM</i>	?	-

No tabulā pieminētajiem riska kapitāla fondiem „Imprimatur Capital”, „BaltCap”, „Fly Cap”, „Eko Investors”, „Expansion Capital” un „ZGI Capital” darbojas Latvijā un ir vērsti uz vietējiem uzņēmumiem. Savukārt „Hanseatic Capital Latvia” specializējas investīcijās perspektīvos mazos un vidējos uzņēmumos Austrumeiropā, „Enterprise Investors” bāzējas Polijā, bet darbojas Centrāleiropā un Austrumeiropā, savukārt „Ambient Sound Investments” ir Igaunijas uzņēmums. „NCH Advisors Inc” ir ASV investīciju fonds Latvijā, kas investē bijušās Padomju Savienības un Austrumeiropas tirgos un „BPM” veic mezanīna darījumus Baltijas valstīs un Polijā, diemžēl par šo fondu finansējuma apjomu nav atrodama informācija internetā (LIAA Klientu apkalpošanas nodaļa, 2015).

Būtiski, ka ieguldījumos no riska kapitāla fonda tiek ieguldīti finanšu līdzekļi un riska kapitālisti par to pretī saņem daļu no uzņēmuma daļām (parasti ne lielāku par 50%). Riska kapitāla investīciju veidi atšķiras atkarībā no uzņēmuma stadijas, visbiežāk tos klasificē trīs pamatstadijās:

- sēklas stadijā - uzņēmējam ir ideja, taču nav izstrādāts produkts;
- agrīnā stadijā (sākuma) - izstrādāts un pārbaudīts produkta prototips, jāvirza tirgū;
- izaugsmes stadija – jau esošs uzņēmums, kuram nepieciešams finansējums attīstībai.

Izvērtējot finansējuma piešķiršanu uzņēmumam, tiek ņemta vērā uzņēmuma idejas dzīvotspēja, riski, vadības līmenis uzņēmumā, tirgus izpēte, plāni atpelnīt ieguldījumu un dažādi citi būtiski faktori.

Pastāv arī dažādi citi riska kapitāla fondi, taču ne vienmēr tajos ir pieejams finansējums uzņēmumiem, kas ir atkarīgs no fondu kopējā pieejamā apjoma, ko tie var izsniegt.

Atbalsts biznesa uzsākšanai un attīstībai

Bez finansiāla atbalsta uzņēmumiem ir iespējas saņemt arī konsultatīvu atbalstu uzņēmuma izveidei un attīstīšanai. Tieši šāda tipa atbalsts var izrādīties nozīmīgs gan uzņēmuma darbības veiksmīgā nodrošināšanā, gan arī finansējuma piesaistē.

Biznesa inkubatori

Biznesa inkubatora galvenais uzdevums ir nodrošināt komersantu, ar tam nepieciešamajiem pakalpojumiem, lai atvieglotu tā komercdarbības uzsākšanu, konkurējot ar citiem tirgū jau esošiem uzņēmumiem. Dažādos uzņēmuma attīstības posmos tam ir nepieciešami atšķirīgi pakalpojumi. Tādēļ biznesa inkubatoros uzņēmumus konsultē, izvērtējot to uzņēmējdarbības, lai uzņēmumam būtu iespējams straujāk augt (LIAA, 2015).

Biznesa inkubatori sniedz atbalstu uzņēmumiem, kas ietver telpu nomā un apsaimniekošanā, komunikāciju pakalpojumi, sekretariāta pakalpojumi, biznesa vadības konsultācijas, pārdošanas un mārketinga konsultācijas, sadarbības organizēšana vietējā un starptautiskā līmenī, personāla atlases pakalpojumi un virtuālie inkubācijas pakalpojumi. Pastāv

vēl citi pakalpojumu veidi, kas atšķiras no inkubatora specializācijas un var ietvert pakalpojumus, kā prototipēšana, sertificēšana, konstruēšana, laboratorijas iekārtu izmantošana, dizaina konsultācijas, tehnoloģiju konsultācijas, testēšanas pakalpojumi, uzņēmumu procesu kvalitātes vadības sistēmas izstrāde un ieviešana, uzņēmumu informācijas tehnoloģiju sistēmu ieviešana, specializētie juridiskie pakalpojumi, starptautiskā mārketinga pakalpojumi, loģistikas konsultācijas, eksporta veicināšanas pakalpojumi un citi pakalpojumi (LIAA, 2015).

Lielākā daļa biznesa inkubatoru darbojas zem Eiropas Reģionālās attīstības fonda līdzfinansētā projekta "Biznesa inkubatoru attīstība Latvijā". Iepriekšējais projekta termiņš noslēdzās 2014. gada 11.novembrī, un tika reorganizēta finansējuma piesaiste šim projektam. Šobrīd atbalsts jaunajiem komersantiem paredzēts līdz 2015. gada 31. oktobrim, uz kuru atbalstu oficiāli pieteikti četri inkubatori:

- Biedrība "Latgales aparātbūves tehnoloģiskais centrs" – darbošanās Rēzeknē, Viļānu novadā, Rēzeknes novadā, Ludzas novadā, Zilupes novadā, Ciblas novadā, Kārsavas novadā, Rugāju novadā, Balvu novadā, Viļakas novadā;
- Pilnsabiedrība "Rīgas Reģiona biznesa attīstības inkubators" - Ogres un Tukuma novadā;
- SIA "B-CAP" - Ventpils, Ventpils novads, Dundagas novads, Rojas novads, Talsu novads, Mērsraga novads;
- SIA "Kurzemes Biznesa inkubators" - Liepāja, Kuldīgas novads, Saldus novads.
- Iepriekšējā programmas periodā darbojās virkne citu biznesa inkubatoru visā Latvijā, kuru darbība šobrīd ir, vai nu daļēji iesaldēta vai pārtraukta, sakarā ar plānotajām izmaiņām jaunajā Eiropas fondu plānojumā. Šie biznesa inkubatori ir:
 - Pilnsabiedrība "Rīgas reģiona attīstības inkubators" - Tukums, Limbaži un Ogre;
 - "CREATIVE ANDREJSALA" - radošo industriju biznesa inkubators – Rīga;
 - Nodibinājums "Ventpils Augsto tehnoloģiju parks" – Ventpils un Talsi;
 - Biedrība "Biznesa inkubators Cēsis" - Cēsis, Madona un Alūksne;
 - SIA "VBII" - Valmiera un Gulbene, kā arī virtuālās inkubācijas pakalpojumi Valkā;
 - Pilnsabiedrība "JIC Biznesa inkubators" - Jelgava, Dobeles, Jēkabpils un Aizkraukle (Swedbank, 2015).

Tomēr plānots, ka liela daļa šo inkubatoru turpinās pastāvēt un kopumā darbību īsteno 10 biznesa inkubatori - 2 Kurzemes reģionā, 2 Zemgales reģionā, 2 Vidzemes reģionā, 2 Latgales reģionā, 1 Rīgas plānošanas reģionā un 1 Rīgā (LIAA Klientu apkalpošanas nodaļa, 2015).

Biznesa inkubatoru praksi pārņēmušas arī vairākas Latvijas augstskolas un šobrīd atbalstu saviem studentiem sniedz Latvijas Universitāte, Rīgas Tehniskā universitāte, Rīgas Ekonomikas augstskola, Biznesa augstskola „Turība”, Rīgas Starptautiskā ekonomikas un biznesa administrācijas augstskola, Banku Augstskola un Ventpils Augstskola (Knipše, 2015).

Paralēli iepriekš minētiem biznesa inkubatoriem, ir vairākas atsevišķas institūcijas, kas sniedz atbalstu jaunajiem uzņēmējiem to attīstībā:

- „Zaļo tehnoloģiju inkubators” – inkubators piedāvā iespēju notestēt savu ideju, saņemt finansiālu atbalstu, kā arī saņemt palīdzību klientu piesaistē. Tā darbojas ar mērķi palielināt zaļo komersantu konkurētspēju, tajā skaitā esošo komersantu konkurētspēju, zaļās inovācijas un zaļo uzņēmējdarbību;

- Nodibinājums „Tech Hub Riga” – starptautisks nodibinājums ar filiālēm ASV, Lielbritānijā, Vācijā, Rumānijā un Latvijā. Tās mērķis ir palīdzēt radīt vidi jauniem, uz tehnoloģiju un inovācijām balstītiem uzņēmumiem;
- „Eegloo” – biznesa inkubators IT projektiem. Tas palīdz jaunajiem uzņēmējiem ātri izveidot produktu un ieviest to tirgū. Inkubatora sniegtie pakalpojumi ir bezmaksas, tomēr, darbojoties inkubatorā, ir jādala sava topošā uzņēmuma daļas ar inkubatoru.

Biznesa akseleratori

Biznesa akseleratori darbojas līdzīgi kā biznesa inkubatori, tomēr tiem ir būtiskas atšķirības. Akseleratori ir vairāk vērsti uz cilvēkiem, kuriem ir biznesa ideja, taču nav komandas vai līdzekļu. Tie palīdz uzsākt pirmos soļus biznesā, gan ar konsultāciju atbalstu, gan finansiālu (Mielach, 2013).

Latvijā ir vairāki biznesa akseleratori, kas ikgadēji vai pēc nenoteikta laika atkārtoti rīko pieteikšanos to pakalpojumiem. Latviešu uzņēmējiem pieejamākie ir:

- Lean Startup Machine – Rīgā;
- Commercialization Reactor – Rīgā;
- ENTER Student Startup mini Accelerator – Rīgā.

Arī tuvākajās ārvalstīs ir vairāki labi zināmi biznesa akseleratori, kuros piedalās latviešu uzņēmēji, tādos, kā StartupHighway – Viļņa (Lietuva), Startup Wise Guys – Tallina (Igaunija), Startup Sauna – Ālto (Somija) u.c. (LIAA Klientu apkalpošanas nodaļa, 2015).

Citi atbalsta instrumenti

Bez iepriekš minētajiem finansiālajiem un konsultatīvajiem atbalstiem ir virkne citu programmu, kas palīdz uzņēmumiem izplatīt savu produkciju vai pakalpojumus ārvalstīs, piesaistīt jaunus darbiniekus, dalīties pieredzē ar citiem uzņēmumiem un dažādi citi atbalsta instrumenti (LIAA Klientu apkalpošanas nodaļa, 2015). Visu instrumentu uzskaitē prasītu daudz apjomīgāku pētījumu un citādāku tematu.

Literatūras saraksts/ Reference List

1. 3ZD. (2015). Par projektu. Ielādēts 2015. gada 31. 03 no Radām Novadam:
<http://www.radamnovadam.lv/parprojektu>
2. ABLV. (2015). Kredīti. Ielādēts 2015. gada 31. 03 no ABLV:
<http://www.ablv.com/lv/services/banking/loans>
3. ALTUM. (2015). Starta programma. Ielādēts 2015. gada 31. 03 no ALTUM:
http://www.hipo.lv/lv/attistibas_programmas/starta_programma
4. Citadele. (2015). Kredīts uzņēmumiem. Ielādēts 2015. gada 30. 03 no Citadele:
<http://www.citadele.lv/lv/business/financing/invest/#rules>

5. DNB banka. (2015). Biznesa uzsākšanai un attīstīšanai. Ielādēts 2015. gada 30. 03 no DNB banka: <https://www.dnb.lv/lv/uznemumiem/krediti/biznesa-uzsaksanai-un-attistisanai>
6. Eegloo. (2015). Ielādēts 2015. gada 30. 03 no Eegloo: <http://eegloo.co/>
7. Knipše, S. (2015. gada 25. 02). Inkubatori tuvinās . Ielādēts 2015. gada 30. 03 no Dienas Bizness: <http://www.db.lv/laikraksta-arhivs/darbs-izglitiba/inkubatori-tuvinas-studiju-procesam-388654>
8. LETA. (2014. gada 07. 03). Pērn nogalē lielākās bankas – “Swedbank”, “SEB banka” un “ABLV Bank”. Ielādēts 2015. gada 31. 03 no Latvijas Avīze: <http://m.la.lv/pern-nogale-lielakas-bankas-swedbank-seb-banka-un-ablv-bank/>
9. LIAA. (2015). Biznesa inkubatori. Ielādēts 2015. gada 30. 03 no Latvijas Investīciju un attīstības aģentūra: <http://www.liaa.gov.lv/lv/uznemejdarbibas-abc/biznesa-inkubatori/ko-piedava-biznesa-inkubators>
10. LIAA. (2015). Finances. Ielādēts 2015. gada 30. 03 no Latvijas Investīciju un attīstības aģentūra: <http://www.liaa.gov.lv/lv/biznesa-abc/finances>
11. LIAA. (2015). Firmas noslēpums. Ielādēts 2015. gada 31. 03 no LIAA: <http://www.liaa.gov.lv/lv/biznesa-abc/inovativas-uznemejdarbibas-motivacijas-programma/firmas-noslepums>
12. LIAA. (2015). Ideju kauss. Ielādēts 2015. gada 31. 03 no LIAA: <http://www.liaa.gov.lv/lv/biznesa-abc/inovativas-uznemejdarbibas-motivacijas-programma/ideju-kauss>
13. LIAA. (2015). Inovatīvas uzņēmējdarbības motivācijas programma. Ielādēts 2015. gada 31. 03 no LIAA: <http://www.liaa.gov.lv/lv/biznesa-abc/inovativas-uznemejdarbibas-motivacijas-programma>
14. LIAA Klientu apkalpošanas nodaļa. (2015). Pieejamie atbalsta instrumenti uzņēmējiem. Rīga: LIAA.
15. LVCA. (2012). Kas ir riska kapitāls? Ielādēts 2015. gada 31. 03 no Latvijas Riska kapitāla asociācija: <http://www.lvca.lv/kas-ir-riska-kapitals/kas-ir-riska-kapitals/>
16. Mielach, D. (2013. gada 19. 06). Business Incubators and Accelerators. Ielādēts 2015. gada 30. 03 no Business News Daily: <http://www.businessnewsdaily.com/4658-business-incubator-accelerator-difference.html>
17. Nordea. (2015). Ilgtermiņa kredīts. Ielādēts 2015. gada 30. 03 no Nordea: <http://www.nordea.lv/Uz%C5%86%C4%93mumiem/Finans%C4%93jums/Kred%C4%ABts+un+L%C4%ABzings/Ilgtermi%C5%86a+kred%C4%ABts/1473242.html>
18. Rietumu banka. (2015). Kredīti. Ielādēts 2015. gada 31. 03 no Rietumu banka: <https://www.rietumu.lv/loans>
19. Rīgas domes Pilsētas attīstības departaments. (2012). Atspēriens. Ielādēts 2015. gada 31. 03 no Live Rīga: <http://www.investeriga.lv/lat/our-services/grant-program/>
20. SEB finanšu centrs. (2015). Ceļvedis biznesa uzsācējiem. Ielādēts 2015. gada 30. 03 no SEB: http://www.seb.lv/lv/corporate/special-offers/iesacejam/#_tab_5
21. Swedbank. (2015). Biznesa Inkubatori. Ielādēts 2015. gada 30. 03 no AS Swedbank: https://www.swedbank.lv/jaundibinaiem_uznemumiem/biznesa_inkubatori/tab5
22. Swedbank AS. (2015). Kredīti. Ielādēts 2015. gada 30. 03 no Swedbank: https://www.swedbank.lv/pakalpojumi_uznemumiem/krediti/

23. TechHub Riga. (2014). About us. Ielādēts 2015. gada 02. 04 no TechHub Riga:
<http://riga.techhub.com/about-us/>
24. ZGI Capital. (2015). Finansējums. Ielādēts 2015. gada 30. 03 no ZGI Capital:
<http://www.zgi.lv/lv/esoss-uznemums>
25. ZTI. (2015). Atbalsts. Ielādēts 2015. gada 31. 03 no Zaļot Tehnoloģiju inkubators:
<http://www.giic.lv/atbalsts>

GREEN INVESTMENTS, PROJECTS AND SUPPORT TO START-UP IN LATVIA

Mārcis Mūrnieks

Banku augstskola/ BA School of Business and Finance (Latvia)

Informative material

After 3 years of researching the world economic trends, “Investment and Development Agency of Latvia” identified seven target sectors where Latvia has most potential and expertise based on Latvia’s competitive advantages.

Investment and Development Agency of Latvia particularly focuses on and sees potential investment opportunities for foreign investments in the following sectors:

- Woodworking
- Metalworking and mechanical engineering
- Transport and storage
- Information technology (including global business services)
- Environmental technology
- Health care
- Life sciences
- Food processing

These fields are to be supported and developed because they possess necessary qualities and have potential to be the most profitable for investors in Latvia.

Woodworking - The woodworking sector is one of Latvia's most important export industries and plays a key role in generating rural and regional employment. The industry's success is based on Latvia's favourable condition: vast forest resources, strategic location and a cost-efficient labour force. Government policies are aimed at achieving a sustainable forestry development, thus it has supported the industry's success.

Metalworking and mechanical engineering - Metal processing and engineering has historically been one of the leading industrial sectors in Latvia because the country was one of the high-tech manufacturing centres for Soviet military and aerospace industries. Key advantages of the sector include its skilled and cost-efficient workforce, strong R&D capability, access to metal supplies from Russia and markets in the west.

Transport and storage - Latvia is located at the heart of Europe's fastest-growing area – the Baltic Sea region. The transport and storage sector's success is based on Latvia's favourable geographical location that provides access to the Russian and western European markets, a competitive labour force and excellent infrastructure offers three ice-free ports, the best railway connection to Russia and a fast-growing air transport sector.

Information technologies - Latvia's IT sector provides substantial competitive advantages to investors, mainly through highly skilled IT professionals, language skills and a combination of western-style working culture with proximity to and knowledge of the Russian market. A highly developed communications and logistics infrastructure and government support further contributes to the sector's appeal.

Environmental technology - Experienced in renewable energy generation, Latvia provides an excellent environment for green energy projects. Latvian government has created a strategic plan for renewable energy sector with high goals to be reached by 2020, contributing to the potential for the expansion of the sector. The sector is equipped with skilled labour, long-standing experience and necessary resources. Latvia's efforts to improve energy efficiency and increase the enrolment of students in degree courses relevant to the sector further add to the potential of the industry.

Health care - Latvia's health-care sector has undergone a restructuring and budget cuts aimed at increasing efficiency and facilitating the introduction of additional private health care options. The potential of the sector lies in the combination of highly qualified personnel, low costs and first-rate facilities. Medical tourism is an emerging sector, building on Latvia's reputation as a spa destination, its convenient location and the availability of high-standard health services at a low cost.

Life sciences - Latvia's life-science sector is highlighted by developed R&D capabilities, established manufacturing infrastructure and strategic geographic location. A very competitive workforce and continued investments in raising productivity levels and fostering R&D related activity contributes to the potential and success of the industry.

Food processing - The food and beverage production sector provides investors with a full range of opportunities for success, including a robust supply chain, an experienced workforce and high quality standards. Domestic producers can also effectively track quality of their products, from ingredients, through production and transit, to market—enabling production of fresh and natural foods that consumers seek.

The Green Industry Innovation centre

“Investment and Development Agency of Latvia” with the support of Norway has also started the programme “Green Industry Innovation”. This is a business development programme, targeting small, medium-sized and large enterprises. The funding is allocated to promote eco-innovation, green job creation and entrepreneurship. The programme supports the development and commercialisation of new eco-friendly technologies and processes.

The mission of “Green Industry Innovation centre” (GIIC) is to be an overarching institution that fosters the creation and growth of new products and businesses in green innovation area.

The GIIC is committed to growing a vibrant green industry and business community in Latvia by using regional strengths through research, innovation, business development and by facilitating international business opportunities.

Their short term objectives include the following:

- Creation of dozen new knowledge intensive businesses via incubation mechanism and supporting the growth of companies in green industry.
- Stimulation and management of knowledge exchange between universities, research organizations and green industry companies.
- Facilitation of international business and institutional cooperation within green technology sector, particularly with Norwegian partners.

Moreover, their long-term objective is the creation of a recognized institution with highly specialized regional expertise for green technology business development.

The GIIC is focused on providing the following services:

- Business consulting services,
- Coaching,
- Project development,
- Internationalization,
- Shared office & production premises.

They offer pre-incubation (services in amount of <10 000 EUR) and incubation grants (<140 000 EUR) to the GIIC clients for proof of concept, commercialization and business development. Grants will be provided to selected companies, selection is done by Investment and Development Agency of Latvia. In addition to grants GIIC will offer minimal service pack for clients in incubation phase for value ~ 36 000 EUR.

<http://www.giic.lv/index.php>

The POLARIS process

The Polaris process is an investment strategy focused on the economic growth and development of Latvia, made by LIAA (Investment and Development Agency of Latvia). The strategy is based on the alliance between the public sector including national and local governments, the private sector covering national and international companies, investors willing to invest in Latvia, and finally, major Latvian academic institutions incorporating the main universities and research institutions.

The Polaris process is an investment strategy aiming at investment promotions in Latvia, it also facilitates the growth of the Latvian economy. The strategy focuses on the alliance between public institutions, private sector and academic institutions.

The Polaris process methodology guarantees that whenever a firm wants to invest in Latvia's key sectors, one can easily become an active part of the Polaris process and use all the benefits provided. Establishing a process that has never been ensured to such extent or with such integrity, the Polaris process integrates high-level state institutions, municipalities, universities, LIAA representatives, industrial associations, and private companies into a harmonized system.

The solid history and existing competence of Latvian universities and research institutions constitutes to an integral part of the proposal; to put it simply, the Polaris process will allow a company to gain a competitive edge within Latvian markets. This is the result of agreements with 21 leading scientific research centres and 11 main academic institutes of Latvia, all of which are specialised in the key sectors of the Polaris process. This translates to 1.350 scientific staff and over 60.000 students, all of which have extensive expertise and a desire to cooperate with the investment firm.

[\(http://www.polarisprocess.com/\)](http://www.polarisprocess.com/)

CleanTech Cluster Latvia

At the beginning of 2012 the Biotechnology Association of Latvia launched the project "CleanTech Cluster Latvia". 26 industry enterprises and 5 related research institutes have joined the cluster initiative since then. The establishment of the cluster organization is supported by the European Union Structural Funds under administration of the Investment and Development Agency of Latvia.

CleanTech Latvia is a non-governmental cluster organization launched to foster and promote Latvian Cleantech companies, organizations, joint ventures, research and educational institutions. Established in 2012, the cluster facilitates recognition of enterprises, their products and services both in Latvia and in the world, communication among entrepreneurs, the improvement of the value chain and efficiency, transfer of knowledge and practical experience from science to business.

CleanTech Latvia is committed to a growing vibrant clean technology industry and business community in Latvia by using regional strengths through innovation, research, new technology development and facilitation of international business opportunities. In other words, it raises the awareness of green industry issues that are important to entrepreneurs and society.

Cleantech stands for diverse range of products, services, and processes that harness renewable materials and energy sources, in order to reduce dramatically the use of natural resources, and cut or eliminate emissions and wastes.

"Cleantech is new technology and related business models that offer competitive returns for investors and customers while providing solutions to global challenges."

<http://cleantechlatvia.com/lv/>

Conclusion

The top sectors defined by “Investment and Development Agency of Latvia” with potential investment opportunities are the following:

- Woodworking;
- Metalworking and mechanical engineering;
- Transport and storage;
- Information technology (including global business services);
- Environmental technology;
- Health care;
- Life sciences;
- Food processing.

It can be seen that Latvia has a lot of industries with potential to grow, expand and develop in green start-up. A way to innovate to make product or service more environmental-friendly can be found in practically any industry.

However, Latvia stands out in use of environmental technologies because it is one of the leading countries across Europe in terms of specialization in renewable energy sources.

Latvia has a great potential to grow in this industry, given Latvia’s large forest resources. Moreover, Latvia so far has been very successful in attracting foreign direct investment in this industry. For example, in 2009, 17 million euro was invested in environmental technology sector.

In addition, there are many organizations and programmes that promote and support greentech investors in Latvia. For example, GIIC promotes mainly renewable energy production, production of green (energy efficient) products and materials for buildings, clean transportation, water management, waste management, eco design, or any other improvements in products, technologies or processes in other fields contributing to energy efficiency, lower emissions or lesser consumption of resources.

It is essential not to forget that Latvia is one of the Europe’s most forested countries, and most specialized in woodworking amongst all European Union countries. This means that woodworking sector is also highly promoted as well as wood is one of Latvia’s top export products.

The highest support can be received for renewable energy production due to the fact that Latvia has the highest electricity consumption from renewable energy sources. Woodworking also as wood has historically been Latvia’s export product. Huge natural resources are available in addition there are highly skilled professionals in this area. Overall, Latvia has a lot of industries for green start-ups, as well as a lot of support for green business, for example GIIC, CleanTech, Polaris process, and many others.

GOOD PRACTICES OF DIFFERENT SECTORS; RELEVANT TO ENVIRONMENTAL TECHNOLOGIES AND ECO INNOVATIONS

Ieva Čūriška

Banku augstskola/ BA School of Business and Finance (Latvia)

Informative material

ECO Getlini

Getlini ECO is a high technology and environmentally friendly ecological waste management company. We set an example in the production of green renewable energy, eco-friendly agriculture and environmental management (<http://www.getlini.lv/en/>).

Eco-services

Getlini eco-friendly landfill is responsible for ecological waste management in the Greater Riga region. We work for all residents and companies based in the Greater Riga region. You can bring us household and construction waste and we will sort, recycle and dispose of it in an environmentally safe and effective manner (<http://www.getlini.lv/en/pakalpojumi/>).

The environment

Getlini eco-friendly landfill is responsible for ecological waste management in the Greater Riga region. Non-recyclable waste is deposited in environmentally safe sealed biodegradable cells, which cannot be penetrated by either air or rainwater. The landfill gas that forms in the cells is channelled to the Getlini power unit, incinerated and transformed into electricity and heat, while all wastewater is collected and purified. Thus, the impact of waste on the environment is reduced to a minimum (<http://www.getlini.lv/en/vide/>).

Energy

Getlini eco-friendly landfill is one of the largest producers of green energy in Latvia. The source of energy is the landfill gas which forms in waste deposits in biodegradable cells. Gas production and management of both the power unit and power supply at Getlini are supervised by professionally trained technical personnel (<http://www.getlini.lv/en/energija/>).

Landfill gas

Gas specialists from the Energy Department are responsible for designing and assembling gas production systems, as well as for regulating all systems, including the automatic gas regulation station, and overseeing their subsequent operation. Before gas is supplied to the power unit, it is purified of H₂S, Cl, F, siloxanes and volatile organic compounds (VOC). Calculated in terms of pure methane (CH₄): 7 844 760 m³, corresponding to 78 011 000 kWh of energy has been produced in recent years.

Heat

Heat is used as a component within the economic operations at Getlini providing heating, hot water production, heating the water purification equipment reactor, and heating the infiltrate collection and recirculation basin. After analysis of heat consumption in recent years and taking potential surplus heat into account, a project has been developed entailing the construction of a complex of greenhouses that are already being built.

Power unit

The gas produced is incinerated by internal combustion engines within the Getlini power unit. Six JGS 320 gas engines made by GE “Jenbacher” have been installed. The gas conducted energy is transformed into electricity and heat in the following proportions: 40% electricity and 46% heat.

Ecological agricultural production initiative

Getlini eco-friendly landfill is a unique example of the introduction of an ecologically compatible operating direction. The surplus heat produced by the power unit is used to heat the greenhouses at Getlini, ensuring an ideal environment for agricultural production throughout the cold months of the year. In turn, the grazing herd of sheep acts as “grass mowers” and keep the waste disposal site looking pristine (<http://www.getlini.lv/en/produkti/>).

Greenhouse complex

Modern greenhouses that are 5.5 m high and span an area of 3,625 m² are being built on the territory of the SIA Getlini ECO waste disposal site. It is planned that they will produce 165 tonnes of tomatoes annually. The idea of building greenhouses on the territory of the disposal site was born out of the fact that the SIA Getlini ECO power unit, where methane gas that is harmful to the surrounding environment, generates electricity that is sold to “Latvenergo”, and as a by-product: heat which it had not been possible to sell before now. The heat produced provides greenhouses with cheap heating and results in lower prices of the produce.

Greenhouses are equipped with climate control regulating equipment which, in accordance with the parameters set by the technologist, provides the necessary environment for growing plants. Cultivated plants are grown in mineral wool and hung in planting beds which are

positioned 70 cm above ground level. This ensures that cultivated plants do not come into contact with the ground and they are not affected by possible soil contamination. Plant nutrition is provided with the assistance of a computerised fertiliser mixing and dosage programme, which, using individual mineral fertilisers and artesian well water provides plants with the nutrients they need. Plants are supplied with nutritional solution with the help of a sprinkler system.

The pollination of tomato plants is ensured by colonies of bumblebees which are placed in the greenhouse as soon as the first bunch of plants blossoms. The battle against pests is waged with the assistance of their natural enemies - the white fly parasite (*Encarsia fomesa*) and predatory mites (*Phytoseiulus persimilis* and *Amblyseius cucumeris*). This ensures that harmful plant protection agents are not used in the greenhouse run by SIA Getlini ECO and that its products are healthy and delicious.

Sheep farming

SIA Getlini ECO is developing an environmentally friendly farming operation. An area spanning 20 ha of the recultivated rubbish mound is now home to “biological mowers” in the form of a herd of Latvian dark headed sheep, registration number: LV0610799, 14.01.2010.

At the start of the grazing season in spring, the company leases 50 lambs from Latvian farms. Throughout the summer, the sheep are located on natural pastures where mineral fertilisers and pesticides are not used. Grass is protected from the harmful impact of waste by 50 cm thick edge and 20 cm thick layer of soil. The grass grown at Getlini is cleaner and less harmful for animal nutrition than grass grown next to a road with intensive traffic. This has been confirmed by analyses carried out in a certified laboratory. Clean drinking water is delivered to the pastures and LLU specialists monitor the health of the grazing herd.

A light type of lean-to has been built to protect the sheep from unfavourable weather conditions, so that they have a place of sanctuary during hours of darkness. At night, the herd is located in a pen where the internal security service is responsible for their safety. Surveillance is carried out with the assistance of video cameras.

In autumn when the weather gets colder, the herd of sheep returns to the farms where it came from. In spring a new life cycle begins that delights both employees and visitors.

Eco Toys Latvia

Quality toys made in Latvia from natural wood

For seven years, Eco Toys Latvia, a family business, has been creating quality wooden toys so that children would have access to toys that are safe, educational, and not from unknown mass-produced materials.

The first wooden house

The idea to make wooden toys occurred to Parsla Indars when her son was given a gift by a relative from overseas - a wooden toy house to assemble. Her son loved it. His mother knew of a childhood friend who had a woodworking business with appropriate materials. She decided to experiment with similar construction. Her project was so good that at the annual craft fair, there was a great interest in her wooden houses. This success led to starting a business with expansion to other toys. Since 2002, Eco Toys Latvia has employed seven talented people who work diligently creating a variety of complex toys and souvenirs. Fresh wooden fragments become wooden blocks, pyramids, trains as well as complex brain teasers. These toys are loved by children and adults alike. Children like wooden toys because of their colors, interesting shapes, and pleasing touch. Adults look at the the practical: natural wooden toys are durable, do not fall apart on the first day of play, do not pose any health threat, and allow broad childhood development. They also can be ideal gifts. Thought is even given to clever packaging – the wooden blocks can be in a wooden box or a linen bag.

How are new toys conceived?

Eco Toys Latvia tries to visualize these toys by using the appropriate wood. Another way how new ideas become toys is through the application of new materials such as wooden rings, balls and sticks which can be combined to create a new toy. Eco Toys Latvia slowly grows with new partners. The most important prerequisite for a partnership is the quality of the product it brings and that these partnerships come from local craftsman, so there is no need to look for supplies outside Latvia.

(<http://woodentoys.lv/en/about>)

Rūdolf's Mom's Delicious Purees

"Lat Eko Food" Ltd. offers high quality, healthy organic fruit and vegetable purees for children. Purees are made from the Latvian organic farming products:

- Organic Fruit Puree For Children 190 g, Suitable for menu from 6 months
mashed apple* 90% (apples*, water), fructose*
Does not contain gluten, milk protein, crystalline sugar, preservatives, food colorings
*From organic farms

- Organic vegetable Puree For Children 190 g, Suitable for menu from 6 months
Carrot * 38%, pumpkin * 38%, water
Does not contain gluten, milk protein, crystalline sugar, preservatives, food colorings
*From organic farms

Pediatricians recommend that for childrens' diet the most appropriate food products are the ones originating in the geographical region where the child lives. New organic products and technologies allow to provide children with high quality, ecologically clean, locally grown and healthy food with high nutritional value (<http://www.latekofood.lv/eng.php>).

EKO ZEME

LLC EKO ZEME was established on June 6, 2011. LLC EKO ZEME core produces ecologically pure, human health and environment friendly organic fertilizer – earthworm compost, the-so called bio-humus and bio-humus based soil mixtures. It also offers earthworm farming and construction and production of necessary technical equipment for earthworm farming. LLC EKO ZEME is one of the largest companies in earthworm farming industry in Latvia, where cattle manure processing in bio-humus deployed in 3000 m². The full production cycle has been effected – starting with cattle manure composting, earthworm farming and bio-humus producing, continuing with post-production (drying and sieving), up to preparation of bio-humus based soil mixtures, packaging of finished products and sale of them on the local market and abroad. LLC EKO ZEME is working on new products development – different kinds of soil mixtures and a bio-humus extract. As to product research LLC EKO ZEME has a good cooperation with professor Dr. hab. Biol. Gederts Ievins from Faculty of Biology, University of Latvia.

The company is considered a significant investment in research of biotechnologies, and a development and application of earthworm farming equipment for different opportunities and needs. In 2012 in cooperation with VEF TELEKOM the company has developed and produced the first prototype of high output bio-humus sieve shaker in Latvia.

In early 2013, the company carried out a Rural Support Service (LAD) program “Support for business creation and development”, under which new production assets have been purchased (<http://ekoze.com/us/?lang=en>).

TOK-TOK-TEA

A cup of tea is not always a cup of just tea. A cup of tea prepared with love and care can become your best company for a rendezvous with yourself, your dreams, your soul. Become a source of inspiration or bring long waited appeasement.

TOK-TOK-TEA has carefully selected the herbs and berries raised by caring people in clean meadows of Latvia.

- 100% natural – only natural herbs & berries, without any artificial flavours.
- high quality, which is carefully controlled starting from the time of growing the herbs and ending by packaging and storage process;
- handmade product (<http://www.toktoktea.com/en>).

MADARA

MADARA is entirely natural and ecological cosmetics certified in accordance with the international ECOCERT standard. This is a volunteer standard that certifies cosmetic products confirming their natural origin. ECOCERT prohibits the use of synthetic perfumes, synthetic preservatives like parabens, mineral oil, propylene glycol and other synthetic ingredients.

MADARA cosmetics contain organically certified natural extracts from plants growing in the Baltic region. The effectiveness of MADARA cosmetics has been dermatologically tested (<http://www.madaracosmetics.lv/en/why-madara>).

Conclusions

1. In Latvia companies that are environmentally friendly are becoming more and more popular.
2. Companies that are environmentally friendly are “winners”, because people recently choose to buy something in these kind of companies.
3. The number of environmentally friendly companies is also increasing due to the fact that now being "natural" is a stylish and modern trend, because “green thinking” is becoming more and more popular in the whole world.
4. Latvia has a lot of natural resources that allow the number of environmentally friendly companies to grow even more, also in exporting goods and services outside Latvia.

